RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945. Första kammaren. Nr 22.

Lördagen den 19 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Herr statsrådet *Quensel* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 302, angående vissa anslag till universiteten och den medicinska undervisningen;

nr 303, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.;

nr 307, angående anslag till undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor, m. m.;

nr 308, angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m.;

nr 310, angående godkännande av ett mellan Sverige och Kina avslutat avtal rörande uppgivande av exterritoriella rättigheter i Kina och reglering av därmed sammanhängande spörsmål;

nr 311, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

nr 312, angående anslag till anordnande av provisoriska lokaler för länsstyrelsernas folkbokföringsavdelningar;

nr 316, med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet och manskapsavlöningsreglementet; samt

nr 317, angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Herr *Gabrielsson* anmälde, att han den 17 innevarande månad åter infunnit sig vid riksdagen.

Upplästes och lades till handlingarna följande från justitiedepartementet ankomna

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 18 maj 1945.

Till justitiedepartementet hade den 18 maj 1945 från länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län inkommit fullmakt för konteramiralen Erik Wetter, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens första kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till första kammaren.

I ämbetet:
C. G. Bruno.

Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 235, angående det kyrkliga kollektväsendet;
nr 236, angående sysselsättningsterapi på sjukvårdsanstalter; samt
nr 237, angående penicillinframställning.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1945/46 till Utrikesdepartementet: Avlöningar;

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt statsgaranti för exportkredit; samt

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad disposition av bergsstatsboställena i Filipstad och Kopparberg.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statsunderstödda torrläggningsverksamheten jämte i ämnet väckta motioner;

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till lantbruksstyrelsen;

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning om bidrag till täckdikningar;

nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående avsättning till stuteriväsendets fond;

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för försäljning av kronoegendom m. m.;

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom;

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Bergshamra nr 1 i Solna stad;

nr 264, i anledning av väckta motioner om åtgärder i syfte att bereda ersättning till ägare av tamdjur för skador, som förorsakats av varg och järv;

nr 265, i anledning av väckt motion angående utredning om förekommande älgskador å växande skog m. m.;

nr 266, i anledning av väckta motioner angående utredning av fiskerinäringens efterkrigsproblem m. m.;

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett forskningsråd på jordbrukets område m. m.;

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till veterinärinrättningen i Skara;

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag för anläggande av gemensamma tvättinrättningar på landsbygden jämte i ämnet väckta motioner;

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall för hagelskador;

nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av kontroll å vissa plantskolealster m. m.; samt

nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till jordbrukstekniskt institut m. m.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 273, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 7, 10 och 11 kap. vattenlagen;

nr 274, i anledning av väckt motion angående dyrtids- och kristillägg åt personer, som uppbära livränta enligt lagen angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift;

nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 13 och 14 §§ lagen den 6 juni 1941 (nr 334) om tillsyn å radiologiskt arbete m. m.;

nr 276, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 24 mars 1942 (nr 128) om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret; samt

nr 277, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 3 mom. lagen den 27 juni 1902 (nr 71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 278, till Konungen i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser om ersättning till kommunala förtroendemän.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 279, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1945/46 för biträde vid handläggning av boställsärenden och vad därmed äger samband.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 280, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tullfrihet i vissa fall för kläder, beklädnadsmateriel och livsförnödenheter.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 281, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av tjänste- och familjepensioneringen för personal vid av staten övertagna enskilda järnvägar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 282, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidshjälp m. m. åt vissa pensionärer och understödstagare; samt

nr 283, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dels vaktmästaren vid Uppsala universitet A. H. Gelins pensionsförmåner, dels ock pension åt driftledaren vid statens järnvägars biltrafikrörelse V. A. Karlssons efterlevande.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 304, angående anslag till flyktingverksamheten för budgetåret 1945/46;

nr 305, angående ytterligare medel för budgetåret 1944/45 för kommittéer och utredningar genom sakkunniga under femte huvudtiteln; samt

nr 306, angående bidrag till omhändertagande av utlandssvenskar.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 302, 303, 307, 308, 310—312, 316 och 317.

Interpellation ang. möjligheterna att verkställa av riksdagen begärda utredningar.

Herr **Herlitz** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Enligt innevarande års riksdagsberättelse voro vid årets ingång 181 kommittéer i verksamhet. Av justitieombudsmannens senast avgivna ämbetsberättelse framgår, att vid årsskiftet ett stort antal riksdagsskrivelser med hemställan om utredningar alltjämt var beroende på Kungl. Maj:ts prövning; enbart de skrivelser av ifrågavarande slag som härleda sig från åren 1943 och 1944 och vilka ännu icke föranlett utredningar torde hava utgjort bortåt ett fyrtiotal. Under nu pågående riksdag har ett mycket stort antal framställningar av enahanda innehåll avlåtits, och åtskilliga motioner i samma riktning vila ännu hos utskotten. Bland de utredningar, som sålunda pågå, eller av riksdagen begärts eller ifrågasatts, äro åtskilliga uppenbarligen av beskaffenhet att kräva ett mycket omfattande arbete. Det kan ifrågasättas om regeringen någonsin tidigare haft framför sig ett så vidlyftigt utredningsprogram som det som vid riksdagens slut kan väntas komma att ligga på dess bord.

Man frågar sig i detta läge, i vad mån det kan bliva möjligt att tillgodose de anspråk som framställts eller komma att framställas från riksdagens sida. De åtgärder till utredningsarbetets rationalisering, som finansministern ställt i utsikt, torde icke kunna undanröja svårigheterna. Dessa äro delvis av ekonomisk art; man lägger i detta sammanhang märke till att utgifterna på kommittéanslagen under senare år hastigt sprungit i höjden. Men framför allt vill jag fästa uppmärksamheten vid frågan om de personliga krafter som erfordras. Endast till ringa del lära väl utredningar kunna anförtros åt departement och ämbetsverk. Problemet gäller sålunda framför allt att finna kvalificerade personer, som äro villiga att såsom kommittéledamöter, sakkunniga, experter och sekreterare fullgöra arbetsuppgifterna. Efter allt att döma måste härutinnan mycket betydande svårigheter inställa sig. Det gäller härvid bl. a. att bedöma, huruvida domstolar och administrativa myndigheter, utan att deras egen verksamhet derangeras, kunna avstå erforderlig personal.

Jag föreställer mig, att regeringen redan haft känning av dessa problem; eljest vore det svårt att förklara det förhållandet att ett så pass stort antal skrivelser från föregående riksdagar lämnats utan åtgärd. I varje fall torde regeringen, då den ställes inför den mängd av sådana skrivelser, som i år beslutats eller komma att beslutas, icke kunna undgå att allvarligt överväga, i vilken utsträckning det blir möjligt att effektuera dem och i vilken utsträckning riksdagens framställningar icke kunna bliva annat än platoniska meningsyttringar. Då det för riksdagens ledamöter är av stort intresse att erfara, vilka synpunkter som inom regeringen anläggas på detta spörsmål, anhåller jag om kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern framställa följande fråga:

Är Eders Excellens i tillfälle att lämna kammaren några allmänna upplysningar rörande möjligheterna att verkställa de utredningar, om vilka riksdagen redan hemställt eller kan väntas komma att hemställa?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 17, i anledning av väckta motioner om avskaffande av fattigvårds-, konkurs- och utskyldsstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid kommunala val; samt

nr 18, med uppgift å vissa vilande förslag till ändringar i rikets grundlagar;

sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till psykisk barna- och ungdomsvård jämte i ämnet väckt motion;

nr 129, i anledning av väckta motioner angående möjligheterna att bereda sågverks- och skogsarbetarna en jämnare sysselsättning m. m.;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående annexbyggnad till kanslihuset;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående aktieteckning i aktiebolaget Jordbrukarbanken m. m.;

nr 132, i anledning av väckta motioner om anläggning av ett järnvägsspår mellan Haparandahamn och Haparanda;

nr 133, i anledning av väckta motioner om utredning rörande möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten;

nr 134, i anledning av väckta motioner om utbyggnad av kvävegödningstillverkningen;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till expeditionsbaracker för statens utlänningskommission;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal jämte i ämnet väckta motioner;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avlöningsreglemente för personal vid krigsmakten under krigstjänstgöring (krigsavlöningsreglemente), jämte i ämnet väckta motioner;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ordnande av civilanställning för avgående fast anställt manskap vid försvaret jämte i ämnet väckta motioner;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en värnpliktslånefond m. m.;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av medlemsbidraget till de erkända lokalsjukkassorna m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i visst fall i anledning av olycksfall i arbete;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Medicinalstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1945/46 m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för statens räkning av respiratorer till beredskap vid barnförlamningsepidemier m. m.;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Poliskåren i Boden: Omkostnader för budgetåret 1945/46;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kontrollstyrelsen för budgetåret 1945/46; samt

nr 146, i anledning av väckt motion angående restitution av tull för vissa partier till kaffesurrogat avsedda sockerbetor och cikorierötter;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 39, i anledning av väckta motioner angående importförbud beträffande amerikanskt fläsk;

nr 40, i anledning av väckt motion om tullfrihet beträffande hörapparater för lomhörda m. m.;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgifter jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Island träffad handelsöverenskommelse;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av väckta motioner om viss ändring av pensionsbestämmelserna för beställningshavare, som frivilligt överförts till arméns och marinens övergångsstater;

nr 39, i anledning av väckt motion angående utredning om pensionsförmånerna för innehavare av arvodesbefattningar för pensionerad personal vid försvarsväsendet;

nr 40, i anledning av väckta motioner om resekostnadsersättning och tjänstgöringstraktamente åt vissa hos 1945 års riksdag anställda tjänstemän; samt

nr 41, i anledning av väckt motion om gratifikation åt förre förste vaktmästaren hos riksdagens andra kammare C. E. G. Carlbergs änka, m m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag ur kyrkofonden till avlöning av pastorer vid svenska församlingar i utlandet;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 951) angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 12 december 1941 (nr 925) om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 5 februari 1943 (nr 28) med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag; samt

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 26 april 1940 (nr 272) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av väckta motioner om införande av statliga barnbidrag för alla barn;

nr 47, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lantarbetstidslag, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av arbetstidslagen för detaljhandeln den 18 juli 1942 (nr 652), m. m.;

nr 49, i anledning av väckt motion om viss begränsning av försäkringsinrättnings regressrätt gentemot arbetsledare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete; samt

nr 50, i anledning av väckt motion angående åläggande för dammägare att underrätta ortsbefolkningen om förestående avtappning av vatten ur dammar;

jordbruksutskottets memorial:

nr 57, med överlämnande till riksdagen av förteckningar över av domänstyrelsen försålda hemman och lägenheter;

nr 58, med överlämnande till riksdagen av departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar m. m. av viss kronan tillhörig fast egendom; samt

nr 59, med överlämnande till riksdagen av förteckning å av domänstyrelsen verkställda försäljningar m. m. av viss kronan tillhörig fast egendom;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion angående upphävande av viss föreskrift om järnvägens fungerande som inlämningsställe för motböcker m. m.; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckt motion angående förhållande mellan bil- och järnvägstrafik i den svenska transporthushållningen; samt

nr 13, i anledning av väckt motion angående landsbygdens trafikförsörjning genom omnibusföretag

---

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.18 eftermiddagen.

In fidem
Eric Carlén.

Tisdagen den 22 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Herr statsrådet *Gjöres* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 309, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;
nr 320, angående anslag till civilförsvaret för budgetåret 1945/46; och
nr 324, angående förbättrande av bostadsförhållandena m. m.

Ang. de för turisthotellen föreskrivna normalpriserna m. m.

Herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet **Gjöres**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Arrhéns interpellation angående de för turisthotellen föreskrivna normalpriserna m. m., erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har dess ledamot herr E. Arrhén till statsrådet och chefen för finansdepartementet framställt följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat de konsekvenser som priskontrollnämndens normalprissättning beträffande turistväsendet hittills har medfört och ytterligare kan komma att medföra?

Äro från herr statsrådets sida några åtgärder att förvänta, som kunde vara ägnade att neutralisera de nu konstaterade olyckliga följderna för såväl turisthotellen som den allmänhet, vilken ytterst träffas därav?

Då de av interpellanten berörda spörsmålen sammanhänga med beslut, som Kungl. Maj:t fattat på min föredragning, torde det ankomma på mig att besvara frågorna.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 6 oktober 1944 har priskontrollnämnden fastställt normalpriser å rum, måltider och helpension vid turisthotell och därmed likställda restauranter och pensionat. Till grund för normalprissättningen skulle ligga 1938 års priser å rum, måltider och helpension vid tre dagars eller längre tids vistelse eller abonnemang vid vederbörande företag (grundpriserna). Grundpriserna skulle få höjas med högst 20 % på rumspriser, högst 40 % på måltidspriser och högst $33^1/_3$ % på helpensionspriser. De på detta sätt framräknade priserna skulle inkludera omsättningsskatt.

Kungl. Maj:ts bemyndigande grundade sig i huvudsak på följande skäl.

Ang. de för turisthotellen föreskrivna normalpriserna m. m. (Forts.)

Prishöjningarna sedan krigsutbrottet å sådana hotell, restauranter och pensionat, vilka huvudsakligen frekventeras av semesterfirare, hade varit avsevärda. Detta gällde särskilt företag inom branschen, belägna inom Jämtlands län och vid västkusten. Prisstoppet hade visserligen hindrat en fortsatt prishöjande utveckling, men redan vid prisstoppets införande hade ett flertal företag vidtagit prishöjningar, som icke kunnat anses motsvara de faktiska kostnadsstegringarna. Den omständigheten, att de till ifrågavarande bransch hörande företagen ofta växlade innehavare, innebar dessutom möjligheter till fortsatta individuella prishöjningar. Enligt gällande prisstoppsbestämmelser äger nämligen företag med ny ägare rätt att tillämpa de på orten gängse priserna. En prishöjning å ett pensionat, vilket tidigare hållit priser, som legat under de på orten gängse, kunde sålunda företagas efter innehavarebyte. Med nuvarande utformning av prisstoppbestämmelserna synes vidare tveksamhet råda, om en prishöjning på grund av standardhöjning kan anses strida mot bestämmelserna om allmänt prisstopp. Dessa bestämmelser kunde sålunda ej anses fullt tillräckliga, därest prisnivån inom nämnda bransch skulle kunna hållas oförändrad på den hösten 1942 rådande nivån.

Ehuru man var väl medveten om att svårigheter i övervakningshänseende skulle uppstå vid en normalprissättning, ansågs emellertid en sådan icke kunna undvikas, därest man ville vinna en fastare prisbildning på ifrågavarande område. Då ett flertal företag redan fram till år 1942 företagit betydande prishöjningar, ansågs utgångsläget vid en normalprissättning böra bestämmas till förkrigspriserna, vilka med hänsyn till kostnadsstegringarna under de senaste åren borde få höjas med vissa procent. Man var vidare medveten om att en normalprissättning kunde komma att i individuella fall visa sig mindre lycklig. Det förutsattes därför, att priskontrollnämnden efter särskild framställning skulle där särskilda skäl talade därför komma att medgiva dispens från de allmänna bestämmelserna.

Enligt Svenska turistföreningen torde antalet företag i landet, vilka beröras av normalprisregleringen, kunna uppskattas till mellan 2 000 och 3 000. Framställningar om dispens från regleringen ha inkommit från ca 400 företagare. Flertalet av dessa har med hänsyn till standardhöjning i förhållande till 1938 medgivits rätt uttaga priser, som överstiga de generellt av nämnden fastställda.

Inom Göteborgs och Bohus län torde antalet företag, som beröras av regleringen, kunna uppskattas till omkring 130. Framställningar till nämnden om rätt att överskrida gällande normalpriser ha inkommit från ett 50-tal av dessa företagare. Tre av dessa ha på grund av olika omständigheter erhållit avslag på framställningarna, därav ett företag, som genom normalprisregleringen erhållit möjlighet att uttaga ett pris överstigande fjolårspriset. Övriga företag i Bohuslän, vilka anhållit om dispenser, ha i större eller mindre utsträckning medgivits dylika. I det närmaste hälften av företagarna ha därvid erhållit priser, vilka praktiskt taget ligga på fjolårsnivån. Av övriga företagare, som medgivits dispens, ha 11 begärt förnyad prövning av nämndens beslut. Skillnaden mellan fjolårspriserna och de av nämnden godkända priserna ha i intet fall överstigit 55 öre per dag för måltidsabonnemang.

För att erhålla en klar bild av läget inom hithörande bransch i Bohuslän ha två tjänstemän från priskontrollnämnden företagit en resa därstädes under tiden 2—4 maj 1945. Den bild, som härvid erhölls av olika företags standard m. m., har medfört, att nämnden i vissa fall medgivit en justering av tidigare av nämnden fastställda eller beslutade priser.

Beträffande prissättningen för hotell och pensionat i Bohuslän kan nämnas, att priskontrollnämnden tagit särskild hänsyn till de speciella förhållanden,

Ang. de för turisthotellen föreskrivna normalpriserna m. m. (Forts.)

under vilka dessa arbeta. Den relativt korta säsongen (5 à 6 veckor) har sålunda beaktats. De prishöjningar utöver normalpriserna som medgivits äro högre än motsvarande höjningar å hotell och pensionat i landet i övrigt, oaktat ett stort antal företag i Bohuslän numera tillhandahålla endast två måltider mot år 1938 tre måltider.

Interpellanten har omnämnt, att några av badortshotellen i Bohuslän måst nedlägga sin rörelse, då normalpriserna omöjliggjort vidare drift. Enligt vad priskontrollnämnden upplyst torde man icke ha anledning befara något nedläggande på grund av normalprissättningen.

Slutligen vill jag erinra därom, att därest tillämpningen av normalprisbestämmelserna skulle medföra obilliga konsekvenser för vederbörande företag och priskontrollnämnden icke efter ansökan skulle medgiva undantag från bestämmelserna, möjlighet givetvis står öppen för vederbörande att besvärsvägen få frågan om prissättningen prövad av Kungl. Maj:t.

Herr **Arrhén:** Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen och för att jag har fått tillfälle att i förväg ta del av detsamma. Jag skall endast tillåta mig att göra några randanmärkningar med anledning av herr statsrådets anförande.

Det nämnes i herr statsrådets svar, att »redan vid prisstoppets införande hade ett flertal företag vidtagit prishöjningar, som icke kunnat anses motsvara de faktiska kostnadsstegringarna». Det är mycket svårt, säga de, som ha med denna sak att göra, att på grundval av ett objektivt material fastställa, huruvida så verkligen varit förhållandet. Det är möjligt att prishöjningar hade skett redan hösten 1942, men de torde i de flesta fall, framhåller man, ha haft sin grund i gjorda nyinvesteringar i rörelsen.

Det förklaras vidare i herr statsrådets svar, att det enligt gällande prisstoppbestämmelser var möjligt för ny innehavare av ett företag att reglera priserna uppåt. Om denna möjlighet förefanns, synes det, som om den enklaste utvägen hade varit att utfärda ett förbud mot dylika prishöjningar. Då hade man lätt kunnat uppnå det åsyftade resultatet.

Herr statsrådet framhåller också, att antalet företag i landet, vilka beröras av normalprisregleringen, kunna uppskattas till mellan 2 000 och 3 000. Även den lägre av dessa siffror är, enligt vad de sakkunniga på området försäkra, alltför hög. För Göteborgs och Bohus län, ett av de av turister mest frekventerade länen, uppges i interpellationssvaret antalet berörda företag vara 130. Detta bestyrker den misstro mot siffror av alltför hög valör i detta sammanhang, som jag här vill ge uttryck åt. Om man emellertid godtar den anförda lägre siffran, således 2 000 företag, ha dock inte mindre än 400, d. v. s. 20 procent av samtliga företag, hemställt om dispens. Det är en mycket hög siffra, särskilt om man betänker den skiftande förmåga att komma sig för, att sätta upp skrivelser, höra efter vilken myndighet man skall vända sig till o. s. v., som av naturliga skäl måste finnas inom det mycket differentierade klientel, som det här rör sig om. Vi ha å ena sidan fullt utvecklade hotell- och restaurangrörelser av den typ, som alla känna till och som alltid göra ett mycket imponerande intryck, men å andra sidan också företag av mycket blygsamma dimensioner, ända ned till en företagsam bonde, som tar emot sommargäster i sitt hem och eventuellt också sörjer för deras bespisning. Även dessa senare mycket blygsamma företag äro inräknade i de här anförda höga siffrorna. Det stora antalet dispensansökningar, 400 stycken, tyder på, att priskontrollnämndens åtgärd hösten 1944 kom till väl hastigt. Den väldiga apparat, som måst igångsättas, har förorsakat stor omgång och oro inom hela företagarlägret.

Ang. de för turisthotellen föreskrivna normalpriserna m. m. (Forts.)

I interpellationssvaret framhålles vidare, att »i det närmaste hälften av företagarna i Bohuslän ha därvid erhållit priser, vilka *praktiskt taget* ligga på fjolårsnivån». Det beror ju helt på vad man menar med orden »praktiskt taget». Om man gör den lilla räkneoperationen, att man för ett etablissemang med 200 abonnenter minskar abonnemangspriset med 10 öre per dag, betyder detta vid en säsong av 50 dagar, d. v. s. omkring sju veckor, en minskad inkomst av 1 000 kronor för företagaren. Lanshövding Jacobsson i Göteborg har gjort en provundersökning av deklarationer från 15 representativa företag i länet och kommit till det resultatet, att de inkomster, som det här är fråga om, äro synnerligen blygsamma. Jag har också själv varit i tillfälle att taga del av deklarationsuppgifter för visserligen inte så många företag, men i alla fall företag av olika typer, och jag måste nämna, att jag som lekman — ty jag är naturligtvis inte någonting annat på detta område — blev överraskad över de utomordentligt små utbyten, som vederbörande haft av en verksamhet av denna art.

Nu förefaller det mig också, som om priskontrollnämndens bestämmelser av december i fjol haft den olyckliga benägenheten att missgynna dem, som genom nyinvesteringar sökt att ställa sig från offentligt håll uttalade önskemål om standardhöjning till efterrättelse. Företag av typen *minsta* möjliga utgifter för *största* möjliga inkomster ha däremot gynnats. Detta är ett faktum. Den tendensen är ytterst beklaglig, men den tillhör måhända bilden av en tid, i vilken det blir alltmer riskabelt att vara annorlunda, att taga sig till någonting nytt och att visa prov på en speciell duglighet inom sitt fack.

Hela denna aktion från priskontrollnämndens sida vill jag också se mot bakgrunden av, att Svenska turisttrafikförbundet har anslag av staten för att genom sin verksamhet få hit turister från utlandet. I detta arbete ingår också från vår sida strävanden att höja standarden på restauranger och hotell, vilka givetvis markera en standardhöjning, som också kommer den egna befolkningens resenärer och semesterfirare till godo. Före kriget — siffrorna äro från 1938 — tillfördes landet genom de utländska besöken en summa av 62 miljoner kronor, och inom Bohuslän omsattes, som i interpellationen har framhållits, icke mindre än omkring 10 miljoner kronor. Det föreligger alltså här, vill det synas, en motsägelse mellan de ansträngningar, som staten i det förra avseendet gör, och de åtgärder som staten på den av mig här påtalade vägen vidtar.

Det är alldeles självklart, att jag här talar som lekman — jag har tidigare framhållit detta, och det kanske egentligen inte alls behövdes — men jag har försökt sätta mig i in frågan, såsom min plikt och skyldighet är. Jag har talat med massor av människor i mitt hemlandskap om dessa ting och fått det intrycket, att priskontrollnämndens bestämmelser i detta avseende ha verkat på ett synnerligen olyckligt sätt.

Mina på detta eller andra sätt samlade erfarenheter ge också anledning — och detta kan jag inte här underlåta att framföra — till några reflexioner med anledning av den insyn i skriftväxlingen mellan priskontrollnämnden och de dispenssökande, som jag i detta ärende har fått. Jag har, det måste jag säga, aldrig erhållit ett så intensivt intryck av, hur det är och hur det kommer att bli för en näring att lyda under, om man så får uttrycka sig, en amanuens i ett statligt verk som i detta fall. Beskeden, som givits utan den ringaste motivering till de dispenssökande, äro ytterst opsykologiska till sin avfattning och leda närmast tanken till de korthuggna besked, som man i sin militärtjänstgöring brukade få från kompaniexpeditionen. En dylik form av ekonomisk militarism, eller hur man nu skall uttrycka saken, skulle för sin gnisselfria funktion fordra, att den uppbars av en på ifrågavarande område verkligen upplyst och oomtvistlig kapacitet, i detta fall på pensionat- och restaurangrörelsens område. Tyvärr måste jag säga, att mitt intryck blivit, att den önsk-

Ang. de för turisthotellen föreskrivna normalpriserna m. m. (Forts.)
värda respekten för priskontrollnämndens förmåga i fråga om driftsmässiga kalkyler på detta ytterst speciella näringsområde icke föreligger ute bland företagarna.

Jag ber emellertid till sist, herr talman, att få tacka herr statsrådet för hans avslutande ord, där han öppnar dörren på glänt till besvärsvägen, som leder till Kungl. Maj:t. Den personliga pondus och det sinne för livets realiteter, som herr statsrådet personligen besitter, utgör för mig en borgen för att »obilliga konsekvenser», som det heter i interpellationssvaret, på grund av bestämmelserna icke skola bli utan beaktande. Härvidlag tror jag, att det från de dispenssökandes sida föreligger en känsla av förtroende, som jag härmed vördsamt hemställer till herr statsrådet att motsvara.

Justerades protokollet för den 15 innevarande månad.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 445, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av motioner angående utredning rörande statens medverkan till en lösning av industriens arbetarbostadsproblem, angående åtgärder för likviderande av bostadsbristen vid vissa bruk i Värmlands m. fl. län samt angående undersökning beträffande landsbygdens bostadsstandard, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 448, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, i anledning av motion angående utredning om skoindustriens framtida organisation m. m., beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 302, angående vissa anslag till universiteten och den medicinska undervisningen.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 303, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 307, angående anslag till undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor, m. m.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 308, angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m.

Propositionen hänvisades, i vad angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 310, angående godkännande av ett mellan Sverige och Kina avslutat avtal rö-

rande uppgivande av exterritoriella rättigheter i Kina och reglering av därmed sammanhängande spörsmål.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 311, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 312, angående anslag till anordnande av provisoriska lokaler för länsstyrelsernas folkbokföringsavdelningar;

nr 316, med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet och manskapsavlöningsreglementet; samt

nr 317, angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 17 och memorial nr 18, sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 128—146, bevillningsutskottets betänkanden nr 39—42, bankoutskottets utlåtanden nr 38—41, första lagutskottets utlåtanden nr 31—35, andra lagutskottets utlåtanden nr 46—50, jordbruksutskottets memorial nr 57—59, första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 13 samt kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 12 och 13.

På framställning av herr talmannen beslöts att bevillningsutskottets betänkande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgifter jämte i ämnet väckta motioner, skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 309, 320 och 324.

Interpellation ang. anläggningen av ett flyktingsläger i Rättvik.

Ordet lämnades på begäran till herr **Andersson, Jones Erik,** som yttrade:

Herr talman! På Kopparfors AB:s marker, ungefär en mil öster om Boda socken, på den s. k. Lerdalsskogen i Rättvik, är f. n. under uppförande ett flyktingsläger, som på grund av vissa omständigheter tilldragit sig ortsbefolkningens särskilda uppmärksamhet. Lägret, beläget i vildmarken 2,5 km norr om landsvägen Rättvik—Bingsjö, har börjat byggas först sedan mark blivit bar och har följaktligen allt virke och materiel måst fraktas med hjuldon efter obanad väg bland stubbar och sten hela denna sträcka, vilket helt naturligt medfört de största svårigheter och ty åtföljande dryga kostnader för framforslingen till ort och ställe. När nu byggnaderna, avsedda att inrymma ett 200-tal interner, utgöras av flyttbara S. A. K.-baracker, som i delar av rätt skrymmande flak måste fraktas denna onådiga sträcka, säger det sig självt att virket blivit ganska illa åtgånget, innan det nått sitt avsedda mål. Och det blir ingen billig historia, innan allt efter reparationer och hopsättning befinner sig i användbart skick.

Nu är det klart att väg måste byggas mellan landsvägen och lägerplatsen. Därutöver har jag vid personligt besök å stället inhämtat att telefonledning skall anläggas, vilket i så fall måste bli en sträcka på ca en mils längd till Borns by i Rättvik. Vidare planlägges en anläggning för elektriskt ljus,

Interpellation ang. anläggningen av ett flyktingsläger i Rättvik. (Forts.)
en 450 m vattenledning m. m., m. m. Efter allt att döma kommer hela tillställningen upp i en kostnadssumma på sexsiffriga tal.

Vid förfrågan hos ansvariga myndigheter, bl. a. flyktingsnämnden, har för mig angivits, att lägret är avsett för omhändertagande av »quislingar», som här skola utbildas till skogshuggare på bolagets marker. Då här alltså av allt att döma ett visst bolagsintresse även synes vidkopplat denna lägeranläggning, tar jag mig friheten att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande frågor:

1) Om Kopparfors AB deltager i kostnaderna för ifrågavarande lägeranläggning, hur stora äro då kostnadsrelationerna mellan å ena sidan staten och å andra sidan bolaget?

2) Anser herr statsrådet att en dylik anläggning nu i samma skede som kriget avblåsts var så av behovet påkallad, att det ovillkorligen måste iscensättas under de ovan anförda ytterligt ogynnsamma och kostnadsfördyrande omständigheter, som här skett?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Interpellation om effektivisering av folktandvården.

Herr **Karlsson, Gustaf** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! De sakkunniga, som år 1938 överarbetade statens sjukvårdskommittés betänkande angående folktandvård, genomförde sitt uppdrag på kort tid. Folktandvårdsförfattningarna blevo i flera hänseenden ofullständiga och delvis även oklara, vilket medfört och alltjämt medför åtskilliga tolkningssvårigheter av bestämmelserna.

Det kan ej ha varit statsmakternas mening, att folktandvården en gång för alla skulle fixeras till sin form. Snarare bör det ligga i det allmännas intresse, att folktandvårdens sunda utveckling möjliggöres genom att de vunna erfarenheterna utnyttjas. Enär folktandvården alltid kommer att utgöra grundvalen för all social tandvårdsverksamhet i landet, är lösningen av såväl mödrahjälpstandvårdens som militärtandvårdens problem i mycket stor omfattning beroende av folktandvårdens utveckling och utformning. Då staten för dessa olika ändamål anslår flera miljoner kronor årligen — anslaget till folktandvården budgetåret 1944/45 uppgick till över 1 miljon kronor, kostnaderna för mödrahjälpstandvården under år 1944 belöpte sig till cirka 2,4 miljoner kronor och vid årets riksdag har Kungl. Maj:t i proposition begärt nära 1 miljon kronor till försvarets tandvård — måste det ligga i statens intresse, att de grundläggande folktandvårdsförfattningarna överarbetas till att motsvara de vunna erfarenheternas krav.

Bland de erfarenheter, som under den gångna sexårsperioden av folktandvårdens uppbyggnadsskede vunnits, är en av de viktigaste den, att det visat sig förenat med stora svårigheter att förmå den ungdom, som slutat skolan, till fortsatt systematisk tandvård, trots att ungdomar i åldern 16—19 år under vissa i gällande författningar bestämda förutsättningar åtnjuta 25 % nedsättning av folktandvårdstaxan. I Södermanlands län deltogo exempelvis år 1943 endast 700 ungdomar av de 9 000 tillhörande denna åldersgrupp, d. v. s. 7,7 %.

Erfarenheten har vidare givit vid handen, att det med nuvarande författningsbestämmelser ej är möjligt att få till stånd ett större deltagande. Därför torde särskilda åtgärder böra vidtagas. Spörsmålet, huruvida tandvården för ungdomen i denna åldersgrupp även i kostnadshänseende borde likställas med barntandvården, torde tarva beaktande. Frågan om förtursrätt för den ungdom, som regelbundet reviderar sina tänder under ifrågavarande period, borde även

Interpellation om effektivisering av folktandvården. (Forts.)
övervägas. Utredningen av dessa frågor och förhållanden borde måhända ha föregått den utredning, som nu pågår rörande bl. a. behovet av tandläkare i landet, eller i varje fall ha ägt rum parallellt med denna, enär det för en fullt genomförd ungdomstandvård, enligt vad jag erfarit, torde erfordras omkring 200 tandläkare utöver de med utgångspunkt från nu gällande bestämmelser beräknade 1 100.

Även beträffande ett flertal andra problem rörande barntandvården böra klara författningsbestämmelser utarbetas. Så har det visat sig behövligt att få klara bestämmelser om vem som skall sköta en så viktig specialitet som tandregleringarna på barnen. Även i fråga om mjölktändernas vård är det behov av klart utformade bestämmelser.

I Kungl. Maj:ts proposition till årets riksdag angående tandvården vid försvaret förutsättes ett visst samarbete skola äga rum mellan militärtandvården och folktandvården. Förslag till bestämmelser angående villkoren för att på folktandvårdens distriktstandpolikliniker må utföras den mera komplicerade tandvård åt de värnpliktiga, vilken icke lämpligen bör utföras å försvarsväsendets tandpolikliniker, ha ej framlagts av försvarsväsendets tandvårdsutredning 1941. Även lösningen av detta spörsmål tarvar givetvis ett noggrant övervägande och klart utformade bestämmelser, så att militärtandvården bringas i intim relation till folktandvården i övrigt.

Som bekant har socialstyrelsen i samråd med medicinalstyrelsen i dagarna i skrivelse till ecklesiastikdepartementet med anledning av rådande svårigheter på mödrahjälpstandvårdens område hemställt om en skyndsam utredning i syfte att genom åtgärder av mer eller mindre provisorisk natur snabbt öka tillgången på tandläkare. Huru snabba åtgärder, som än vidtagas i detta hänseende, måste dock under åtskilliga år en betydande del av mödrahjälpstandvården utföras hos privatpraktiserande tandläkare. I vad mån sådana bestämmelser kunna utarbetas, som dels underlätta mödrahjälpstandvårdens ordnande på de platser, där folktandvård ännu ej finnes, dels underlätta det successiva infogandet av mödrahjälpstandvården i folktandvårdens system, synes samtidigt böra bliva föremål för utredning.

Även beträffande de obemedlades och mindre bemedlades tandvård måste ett flertal ovissa frågor av vikt bliva föremål för utredning för att få till stånd ett ökat deltagande från just dessa befolkningsgrupper. Det skulle sålunda vara av stort värde, om statsbidrag i större utsträckning än nu är fallet kunde erhållas till obemedlades tandvård i de fall, då tandvården avser att förebygga sjukdomar. Svårigheter ha i flera avseenden uppstått när det gällt att tolka författningarna. Så t. ex. är det behövligt med större klarhet i bestämmelsen om att statsbidrag till obemedlad utgår vid »nödvändig behandling av tänder som böra bevaras».

Under folktandvårdens uppbyggnadstid har frågan om anordnande av tandvård vid vissa anstalter alltmer aktualiserats. Tyvärr är det ej möjligt att vid distriktstandpoliklinikerna ordna denna form av social tandvårdsverksamhet, för såvitt ej gällande författningar kompletteras med särskilda bestämmelser härom. Enligt medicinalstyrelsens år 1939 framlagda förslag borde ett utbyggande av anstaltstandvården i en första etapp omfatta bl. a. de statliga sinnessjukhusen, vanföreanstalterna och de s. k. kustsanatorierna. Huru många tandläkare, som komma att krävas för en fullt utbyggd anstaltstandvård, är svårt att säga, men det torde uppskattningsvis röra sig om ett par hundra utöver ovannämnda 1 100 + de 200 som kunna ifrågasättas för ungdomstandvården. Behovet av en omedelbar utredning rörande detta viktiga sociala problem torde ligga i öppen dag. Det torde få anses motiverat, att särskilda sakkunniga snarast böra tillkallas för utredning av angivna spörsmål. Av vikt är även att utredningen

Interpellation om effektivisering av folktandvården. (Forts.)
anförtros åt personer med största möjliga erfarenhet av den hittills bedrivna folktandvården.

Då gällande författning ej medgiver en anordning med deltidstjänstgöring för befattningshavare inom folktandvården, men då en dylik form av tjänstgöring med sannolikhet skulle i viss mån underlätta rekryteringen av befattningshavare, torde även frågan om möjligheterna för deltidstjänstgöring böra upptagas till prövning.

Under åberopande av det anförda får jag anhålla om första kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet framställa följande spörsmål:

Är herr statsrådet beredd att låta verkställa en omedelbar översyn av gällande tandvårdsförfattningar i syfte att effektivisera folktandvården och i samband därmed föranstalta om utredning i de för folktandvården viktiga frågor, som i det föregående berörts?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.45 eftermiddagen.

In fidem
Eric Carlén.

Onsdagen den 23 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr *Wetter* infann sig och intog sin plats i kammaren.

Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 221, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion angående utredning om åtgärder för drunkningsolyckornas bekämpande, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

Ang. inställande av värntjänstutbildningen vid vissa läroanstalter.

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Sjödahl* till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framställt följande frågor:

»Har statsrådet uppmärksammat, att sedan riksdagen underlåtit att bevilja anslag för värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1945/46, sådan utbildning ändock, om åtgärder ej vidtagas, kommer att äga rum under försommaren 1945 vid vissa läroanstalter, däribland folk- och småskoleseminarierna?

Kommer statsrådet att vidtaga åtgärder för inställande av denna värntjänstutbildning vid alla eller vissa av dessa läroanstalter?»

Ang. inställande av värntjänstutbildningen vid vissa läroanstalter. (Forts.)

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet **Andrén,** som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Sjödahls berörda frågor, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Ledamoten av denna kammare, herr Sjödahl, har frågat mig 1) huruvida jag uppmärksammat, att, sedan riksdagen underlåtit att bevilja anslag till värntjänstutbildning vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1945/46, sådan utbildning ändock, om åtgärder ej vidtagas, kommer att äga rum under försommaren 1945 vid vissa läroanstalter, däribland folk- och småskoleseminarierna, samt 2) huruvida jag kommer att vidtaga åtgärder för inställande av denna värntjänstutbildning vid alla eller vissa av dessa läroanstalter.

Med anledning av dessa frågor kan jag meddela, att från olika håll framställningar gjorts om tillstånd att inställa den värntjänstutbildning, som är avsedd att äga rum i anslutning till innevarande vårtermin, bl. a. vid folk- och småskolseminarierna. Till dessa övningar har fjolårets riksdag anvisat erforderliga medel, men denna omständighet torde icke utgöra hinder för Kungl. Maj:t att, när särskilda skäl därtill föranleda, inställa verksamheten i fråga. De gjorda framställningarna ha remitterats till skolöverstyrelsen, som ansett sig kunna tillstyrka dem, och även för egen del är jag beredd att gå de framställda önskemålen till mötes.

Herr **Sjödahl:** Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för det synnerligen tillfredsställande svaret. Jag gör det såväl å egna som å seminarielevernas vägnar.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 309, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;
nr 320, angående anslag till civilförsvaret för budgetåret 1945/46; samt
nr 324, angående förbättrande av bostadsförhållandena m. m.

Ang. prisutjämningsavgifter.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgifter jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 6 april 1945 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 255, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att, med iakttagande av vad i propositionen anförts, när behov därav ur prispolitiska synpunkter prövades föreligga, meddela föreskrifter om uttagande för tiden till och med den 30 juni 1946 av prisutjämningsavgift.

Till utskottets behandling hade överlämnats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

1) motionen I: 373 av herr *Axel Ivar Anderson* m. fl., vari hemställts, att bevillningsutskottet vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 255 ville beakta i motionen anförda synpunkter och i sitt utlåtande till riksdagen uttala sig för sådana begränsningar och modifikationer i fråga om den av Kungl. Maj:t begärda fullmakten, som där ifrågasatts; samt

2) motionen I: 374 av herr *Herlitz,* vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 255 ville med beaktande av vad i motionen anförts begränsa och modifiera bemyndigandet för Kungl. Maj:t att föreskriva prisutjämningsavgifter.

Ang. prisutjämningsavgifter. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt,

1) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 255, bemyndiga Kungl. Maj:t att, med iakttagande av vad i propositionen samt i betänkandet anförts, när behov därav ur prispolitiska synpunkter prövades föreligga, meddela föreskrifter om uttagande för tiden till och med den 30 juni 1946 av prisutjämningsavgift;

2) att motionen I: 373 av herr Axel Ivar Anderson m. fl., i den mån densamma icke kunde anses besvarad genom vad utskottet förut anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

3) att motionen I: 374 av herr Herlitz måtte, i den mån densamma icke kunde anses besvarad genom vad utskottet förut anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Herr statsrådet **Gjöres:** Herr talman! Jag vill uttrycka min tillfredsställelse över den positiva inställning till den föreliggande propositionen, som utskottets betänkande vittnar om. Vad utskottet har skrivit skulle i och för sig inte föranleda något mitt yttrande här i kammaren, om det inte vore så, att utskottets betänkande på en punkt möjligen kunde ge utrymme för olika tolkningar. Jag skulle därför i klarhetens intresse vilja säga ett par ord på denna särskilda punkt.

Det heter i utskottets betänkande: »Till en början vill utskottet betona, att de föreslagna avgifterna, vilka icke skola kunna uttagas med retroaktiv verkan med avseende å försäljningar grundade å äldre avtal, äro avsedda såsom en ren övergångsanordning» o. s. v. Detta yttrande rörande den retroaktiva verkan kan möjligen läsas på två olika sätt. Jag skulle här vilja framhålla, att jag har förstått det så, att det dock icke råder någon skiljaktighet mellan propositionen och utskottsutlåtandet på den punkten, att de avgifter, det här är fråga om, skola få tas ut på de försäljningar å trävaror till England, som närmast gåvo anledning till att denna fråga togs upp. Jag skulle därför vilja fatta det så, att den retroaktivitetsgräns, som man här skulle operera med, skulle kunna sättas till tiden för propositionens framläggande.

Herr **Bärg, Johan:** Herr talman! Jag tror mig kunna säga, att den tydning, som herr statsrådet har givit detta uttalande, överensstämmer med den uppfattning, som rådde inom utskottet, även om denna uppfattning har uttryckts i ordalag, som möjligen skulle kunna tydas annorlunda än herr statsrådet har gjort.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Ang. upphävande av vissa rösträttsstreck vid kommunala val.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckta motioner om avskaffande av fattigvårds-, konkurs- och utskyldsstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid kommunala val.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 222 i första kammaren av herrar *Elmgren* och *Hage* samt nr 193 i andra kammaren av herr *Hall* m. fl. hade hemställts, att riksdagen för sin del ville antaga i motionerna fogade förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet;

2) lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad;

Ang. upphävande av vissa rösträttsstreck vid kommunala val. (Forts.)

3) lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm;

4) lag angående ändrad lydelse av 8 § kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner för sin del ville antaga fyra i utlåtandet införda, med 1—4 betecknade förslag till lagar i nu ifrågavarande ämnen.

De av motionärerna föreslagna lagändringarna, vilka med viss ändring tillstyrkts av utskottet, inneburo ett upphävande av fattigvårds-, konkurs- och utskyldsstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för kommunal rösträtt.

Vid utlåtandet hade reservation anförts av herrar *Jones Erik Andersson, Herlitz, John Björck, John Gustavson, Thorell, Pettersson* i Norregård, *Nolin* och *Lindmark*, som anfört följande.

»Under hänvisning till innehållet i de reservationer, som finnas fogade till konstitutionsutskottets utlåtande nr 11 år 1943 och nr 46 år 1944 i motsvarande ämne, och under erinran särskilt om uttalandet i den sittande samlingsregeringens programförklaring, att en förutsättning för dess arbete vore, att inre politiska meningsskiljaktigheter undanskötes, ha vi inom utskottet yrkat avslag på förslaget om upphävande av konkurs-, fattigvårds- och utskyldsstrecken såsom diskvalifikationsgrunder för rösträtt vid kommunala beslut och val.»

Herr **Andersson, Jones Erik:** Herr talman! Den fråga, som här föreligger, är ju av den natur, att man knappast skulle behöva spilla många ord på den. Det gäller så gamla slitna, omdebatterade saker, att det förefaller lönlöst att mera ingående behandla dem. Utgångspunkten är ju klar och given och tarvar från min sida ingenting annat än en stilla kommentar. Man brukar säga, att ytterligheterna beröra varandra, och man har anledning säga det också i detta sammanhang. Vi leva i en tid, då barbariets och humanismens ytterligheter tangera varandra, och här ha vi väl ett utslag av den senare. Humanismen i all ära, men nog kan man fråga sig, om det är nyttigt och klokt att slopa dessa gamla ärbara preventiv, som rösträttsstrecken ändå utgöra. Det är nu bara omyndighetsstrecket, som återstår, och det skulle inte alls förvåna mig, om även detta snarast bleve föremål för en attack. Ja, jag skulle förvåna mig mycket mer, om så inte skedde. Då får humanismen skörda sin sista stora triumf.

Det är bara dessa stilla reflexioner, herr talman, som jag gör vid denna frågas slutavgörande i dag. Någon mera ingående sakdebatt anser jag det lönlöst att inlåta mig på. En lantman tycker inte om att tröska alltför mycket på gammal halm.

Jag vill sluta med att yrka bifall till reservationen och avslag på utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Gustavson* och herr *Andersson, Albert.*

Herr **Källman:** Jag är fullt överens med herr Jones Erik Andersson, att vi inte behöva upprepa fjolårets mycket vidlyftiga debatt. Då höllos i denna kammare inte mindre än 27 anföranden. Jag vill bara helt stillsamt mot herr Anderssons påstående göra den invändningen, att det inte innebär någon humanitet att bibehålla streck, som hindra åtskilliga utmärkta medborgare att utöva sina medborgerliga rättigheter.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. upphävande av vissa rösträttsstreck vid kommunala val. (Forts.)

Herr **Herlitz:** Herr talman! Jag är alldeles ense om att denna fråga, som har debatterats vid flera föregående tillfällen, inte i år igen kan förtjäna en så ingående debatt som förra gången, men nog är den fråga, som nu föreligger, och den därmed sammanhängande fråga, som presenteras i konstitutionsutskottets memorial angående vilande grundlagsändringar, av den betydelse, att det kan vara rimligt att med några ord erinra om de skäl, som ligga bakom reservanternas motstånd mot vad som föreslås.

Det bör sålunda fastslås ännu en gång, att då man anser — vilket även många socialdemokrater ansågo ännu för några år sedan — att fattigvårdsstrecket har en funktion att fylla, så gäller det inte, om man skall vara mer eller mindre human mot de personer, som äro omhändertagna av fattigvården för varaktig försörjning, utan saken har naturligtvis större aspekter. Fattigvårdsstrecket är ett kvarvarande uttryck för en i äldre tid mycket levande tanke i vår och andra länders demokrati, nämligen att den politiska makten skall anförtros åt människor, som kunna så vitt möjligt utöva den i självständighet efter eget omdöme. Jag må säga, att ju mer man ser, hur demokratien fördärvas därav, att människorna råka i klorna på allsköns obehöriga inflytanden, dess mindre benägen är man att släppa loss vad som ännu finns kvar av uttryck för denna gamla sunda tanke.

Konkursstrecket skall jag inte uppehålla mig vid. Där har man ju samma synpunkter att anlägga.

Några ord bara om utskyldsstrecket, som är ett uttryck för den sunda tanke, som jag förmodar ändå inte är helt utslocknad, att det finns en naturlig relation mellan den medborgerliga pliktuppfyllelsen och det medborgerliga inflytandet. Man har sagt, att det är meningslöst att ha ett utskyldsstreck i det kommunala livet, då vi inte ha det i det politiska. Mina herrar, det är en mycket stor skillnad mellan dessa saker. Det är något alldeles särskilt, att en skatteskolkare på kommunalstämmor eller vid val träffar avgöranden om dispositionen av de medel, som mera samvetsgranna kommunmedlemmar ha betalat. Det får inte heller glömmas, att detta kommunala utskyldsstreck inte bara såsom vid andrakammarvalen gäller rätten att lägga valsedlar i urnor, utan också rätten att uppträda på kommunalstämmor och där rådslå och personligen besluta om allmänna angelägenheter.

Då nu sådana resonemang föras på ett principiellt plan, möter man alltid invändningar av praktisk art, invändningar som gå ut på att tanken må vara riktig, men ändå slår fel i praktiken, därför att ett streck drabbar så orättvist i de särskilda fallen. Argumentation i sådan riktning föres beträffande både fattigvårds- och utskyldsstreck. Mig övertyga sådana resonemang inte alls. Det ligger i sakens natur, att allsköns lagstiftning slår fel på en del punkter, men det är ju alldeles inte något skäl för att helt och hållet slopa lagregler, som vila på sunda och riktiga tankar.

Med dessa få ord, herr talman, skall jag be att få ansluta mig till yrkandet om avslag på konstitutionsutskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Johan Bernhard Johansson, Sundberg* och *Carl Eric Ericsson.*

Herr **Nässström:** Herr talman! När min vän Jones Erik Andersson talar om humanismens sista stora triumf, skola vi hoppas och tro, att så inte blir fallet utan att det ännu skall göras oerhört mycket på det området.

Vad gäller professor Herlitz' uttalande här, har jag mycket svårt att tro, att en fattig gammal människa på t. ex. 80, 90 år skall ha svårare att förstå politiska problem än en rik människa i samma ålder kan ha. Och beträffande

Ang. upphävande av vissa rösträttsstreck vid kommunala val. (Forts.)

skatteskolkarna torde vi nog vara ense, åtminstone i huvudsak, men vi fundera ju på att införa skatt vid källan och arbeta för att få bort allt vad skatteskolkning heter. Således få vi hoppas och tro, att inte ens på den punkten skall det finnas några berättigade invändningar.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomma yrkanden propostioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Jones Erik,* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Herlitz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;
Nej — 45.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets memorial nr 18, med uppgift å vissa vilande förslag till ändringar i rikets grundlagar.

De vilande grundlagsändringsförslagen antogos.

Ang. kvinnas behörighet att innehava statstjänst m. m.

Föredrogs ånyo sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, m. m.

Genom en den 22 december 1944 dagtecknad proposition, nr 4, hade Kungl. Maj:t dels till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt vid propositionen fogade förslag till ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen, dels ock föreslagit riksdagen att antaga propositionen bifogat förslag till lag om kvinnas behörighet att innehava statstjänst eller annat allmänt uppdrag.

I anledning av propositionen hade inom första kammaren av herr *Hage* väckts en motion, nr 79.

Ang. kvinnas behörighet att innehava statstjänst m. m. (Forts.)

Propositionen hade, i vad den avsåg förslag till grundlagsändring, hänvisats till konstitutionsutskottet, medan den i övrigt remitterats till lagutskott och tilldelats första lagutskottet. Motionen hade hänvisats till konstitutionsutskottet.

Enligt överenskommelse mellan konstitutions- och första lagutskottet hade propositionen och motionen hänskjutits till behandling av sammansatt konstitutions- och första lagutskott, vilket utskott i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1) att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga under punkten infört förslag till ändrad lydelse av §§ 17, 21, 27 och 28 regeringsformen;

2) att riksdagen, med förklaring att Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del icke kunnat av riksdagen oförändrat bifallas, för sin del måtte antaga i denna punkt infört förslag till lag om likställighet mellan man och kvinna i fråga om behörighet att innehava statstjänst eller annat allmänt uppdrag;

3) att riksdagen måtte anse motionen I: 79 av herr Hage besvarad genom vad utskottet under 1) hemställt.

Reservation hade avgivits av herrar *Hallén, Spångberg, Westman, Lindqvist* och *Olsson* i Mellerud, vilka på anförda skäl inom utskottet yrkat, att någon ändring i Kungl. Maj:ts förslag till ny behörighetslag ej skulle företagas.

Herr statsrådet **Bergquist:** Herr talman! Det är med glädje jag konstaterar, att det utskott, som haft att behandla den föreliggande propositionen, enhälligt anslutit sig till den uppfattning, som uttalats av Kungl. Maj:t, och därmed velat principiellt fastslå likställighet mellan man och kvinna i fråga om rätt till statliga tjänster och allmänna uppdrag. Om riksdagen, som jag hoppas, kommer att godta denna princip, har därmed en gammal tvistefråga bragts ur världen, i varje fall i vad gäller den rent principiella sidan. Därmed har fastslagits vad som enligt min mening bör vara självfallet i ett demokratiskt samhälle, nämligen att endast förtjänst och skicklighet bör vara avgörande, då det gäller att tillsätta befattningar i samhället. Inga, som äro lämpliga och behöriga, skola bli uteslutna från befordran på grund av ovidkommande skäl. Det är enligt min mening av stor vikt, att denna grundsats nu blir lagfäst.

Men man får inte tro, att genom godtagande av denna princip svårigheterna skulle vara helt borta. Här komma säkerligen ännu åtskilliga bekymmer att möta. Först och främst är ju denna lagstiftning inte fullständig. Den gäller endast icke kyrkliga befattningar. I fråga om prästerliga tjänster och därmed jämställda kyrkliga tjänster göres icke någon ändring i nuvarande regler. Det kan synas anmärkningsvärt, att då Kungl. Maj:t har tagit upp denna fråga, det inte skett i hela dess vidd, men saken ligger så till, att då denna utredning igångsattes, utgick man från att frågan om de kyrkliga tjänsterna skulle tas upp inom ecklesiastikdepartementet. Tanken är och var alltså, att den frågan skulle prövas från andra utgångspunkter. Det är min förhoppning, att därest riksdagen nu godtager detta förslag, frågan om de återstående tjänsterna kommer att tas upp till behandling och att man även där skall komma fram till ett positivt resultat.

De svårigheter man har att räkna med komma emellertid huvudsakligen på ett annat plan. De gälla tillämpningen av denna lagstiftning och framför allt innebörden av de förutsättningar, som nu skola gälla vid all befordran, nämligen »förtjänst och skicklighet». Där komma säkerligen i praktiken rätt delade meningar att visa sig råda. Det råder inte någon tvekan om att i begreppet »skicklighet» ligger inte bara rent teoretiskt kunnande, utan man har rätt att däri läg-

Ang. kvinnas behörighet att innehava statstjänst m. m. (Forts.)

ga in ett krav på lämplighet för den tjänst, som det är fråga om. Där har från utskottets sida, såvitt jag har kunnat finna, inte gjorts någon erinran mot en sådan uppfattning, och det är också lika klart, att då man talar om »lämplighet», ligga däri krav på vissa fysiska egenskaper, alltså även ett hänsynstagande till vederbörandes kön. Jag har i propositionen uttalat den uppfattningen, att man i undantagsfall i begreppet »skicklighet» måste lägga in ett hänsynstagande till vederbörandes kön. Jag har mycket kraftigt strukit under, att detta får förekomma endast då mycket starka skäl tala därför, då det är alldeles uppenbart, att den eller den egenskapen kräves och att den finns endast hos kvinnor eller endast hos män.

Det är nog också en allmän uppfattning, att en sådan tolkning av innebörden av begreppet »skicklighet» är riktig. Vi ha en del tjänster, som bara passa för män, och en del, som bara passa för kvinnor. Det har ofta nog uttalats, att t. ex. gymnastiklärare för manlig ungdom böra vara män och att gymnastiklärare för kvinnlig ungdom böra vara kvinnor.

Begreppet »skicklighet» kan emellertid tolkas ganska olika. Vi ha kanske anledning att räkna med att hos en hel del av våra ämbetsverk finns en ganska konservativ inställning i denna fråga. Man anser kanske där, att kvinnor inte äro lämpliga för åtskilliga tjänster, som falla under myndighetens område. Det finns ju också fortfarande på många håll kvar en överdriven uppfattning om det manliga könets överlägsenhet i åtskilliga hänseenden. Inom utskottet tycks man emellertid vara fullt ense om tolkningen av begreppet »skicklighet», men utskottet har delat upp sig i en majoritet och en minoritet, då det gällt att i praktiken ta ställning till hur långt man får sträcka kravet på »skicklighet». För min del har jag med stöd av en statsrättslärd, professor Fahlbeck, godtagit den uppfattningen, att när man säger, att i »skicklighet» får inläggas också lämplighet och därmed även ett krav på vissa fysiska egenskaper, så skall man kunna beträffande vissa tjänster, där det är alldeles uppenbart, att enbart män eller enbart kvinnor passa, på förhand kunna säga, att dessa tjänster äro öppna endast för män eller endast för kvinnor.

Utskottets majoritet har med stöd av den statsrättsliga sakkunskap, som där är företrädd, främst genom professor Herlitz, inte ansett sig kunna godta denna uppfattning, utan säger, att frågan om skicklighetens innebörd skall prövas från fall till fall. Man kan endast, då det gäller en särskild tjänst, säga, att bland sökandena är den individen inte lämplig och den är lämplig. Men man skulle inte utan stöd i lag kunna generellt säga, att för en viss tjänst kunna endast ifrågakomma manliga eller kvinnliga befattningshavare.

Jag har som sagt efter den utredning, som har verkställts, och med stöd av den sakkunskap, som stått utredningen till buds, kommit till den uppfattningen, att man bör kunna säga från början, att vissa tjänster äro förbehållna endast det ena könet. Jag måste säga, att jag inte kan finna de skäl vara övertygande, som utskottets majoritet har anfört för sin ståndpunkt. Kan man i fråga om vissa tjänster från början säga, att det är lämpligt, att de besättas med endast män eller endast kvinnor, så bör man kunna på förhand säga ifrån, att dessa tjänster äro förbehållna män eller kvinnor. Utskottet har i denna del ansett, att man måste ge Kungl. Maj:t ett särskilt bemyndigande, för att Kungl. Maj:t skall kunna utfärda en sådan bestämmelse. Det är egentligen detta, som utgör skillnaden mellan majoriteten och minoriteten i utskottet. Den senare anser liksom Kungl. Maj:t att Kungl. Maj:t utan vidare kan tillämpa kravet på »skicklighet» så, att man på förhand fastställer, att vissa tjänster äro förbehållna män eller kvinnor, under det att majoriteten anser, att Kungl. Maj:t i lagen måste ha ett särskilt bemyndigande för att kunna utfärda en sådan bestämmelse. Skillnaden är kanske i sak inte så stor, då majoriteten anser,

Ang. kvinnas behörighet att innehava statstjänst m. m. (Forts.)

att det är nödvändigt att kunna genomföra en sådan differentiering, och majoriteten delar den uppfattning jag har gett uttryck åt i propositionen, att man skall vara mycket restriktiv, då man genomför sådana här särbestämmelser, men att man likväl inte kan komma ifrån att göra det.

Det kan ju synas vara en tvist om en oväsentlig sak, om det skall behövas ett särskilt bemyndigande för Kungl. Maj:t, men det har den praktiska betydelsen, att frågan måste komma upp vid den tidpunkt, då de vilande grundlagsändringarna komma att slutgiltigt antagas. Kungl. Maj:t har utgått från den uppfattningen, att den civillag, som nu antas, skall gälla endast för tiden till dess grundlagsändringarna äro genomförda; därefter skola vi inte behöva någon särskild behörighetslag. Då utskottets majoritet har den uppfattningen, att det behövs ett särskilt bemyndigande, måste man nog tänka sig, att man efter det att grundlagsändringarna slutgiltigt fastslagits skall ha en särskild lag som ger detta bemyndigande. Men utskottets majoritet har inte velat helt draga den konsekvensen av sin ståndpunkt i denna fråga, utan majoriteten har angivit, att det blir en sak som man framdeles får överväga, och man uttalar en viss tvekan, om detta skall vara nödvändigt.

Den reella skillnaden mellan utskottets och Kungl. Maj:ts förslag är att Kungl. Maj:t har tänkt sig, att även underordnad myndighet i fråga om personal, över vilken myndigheten har att bestämma, skulle kunna göra denna differentiering och för sitt ämbetsområde fastställa, att de och de tjänsterna förbehållas män och de och de tjänsterna förbehållas kvinnor. Utskottet har enhälligt frångått denna tanke, att underordnad myndighet skulle få ett avgörande inflytande på denna fråga, och velat lägga bestämmanderätten hos Kungl. Maj:t. Jag tror inte att det hade varit så farligt att låta även de centrala verken få bestämma på detta område. Det finns ju, som det har anförts i propositionen, rätt att överklaga verkens beslut, och man har alltid den allmänna opinionen, inte minst kvinnoopinionen, som säkerligen kommer att ganska noga vaka över att de som ha att bestämma inte göra sig skyldiga till någon orätt.

Jag skall emellertid gärna erkänna, att efter att ha läst den utredning, som en kvinnoorganisation nyligen har utgivit under den expressiva titeln »Hatt och huva», har jag kanske blivit mera betänksam mot att låta underordnade myndigheter besluta i dessa frågor. Där har i praktiken förekommit en hel del, som man blir ganska förvånad över, då man tar del av denna dokumentsamling, och som jag för min del trodde inte förekom. Jag har därför ingen anledning att motsätta mig den önskan, som utskottet har givit uttryck åt, nämligen att det skall förbehållas Kungl. Maj:t att träffa avgörande i dessa frågor.

Som kammaren kan förstå av vad jag har sagt här, anser jag att de skiljaktigheter, som förekomma mellan utskottets majoritet och minoritet och därmed också mellan utskottsmajoritetens ståndpunkt och Kungl. Maj:ts ståndpunkt, inte äro av någon avgörande betydelse. Det är således ur min synpunkt ganska likgiltigt, vilket förslag som slutligen antas av kammaren. Jag vill bara uttala den förhoppningen, att om denna lagstiftning genomföres, den anda som bär upp lagstiftningen skall göra sig gällande även vid lagens tillämpning. Det bör vara angeläget för alla de myndigheter, som ha med dessa frågor att göra, att se till, att det inte reses några onödiga skrankor vid sidan av lagstiftningen.

Herr **Gärde:** Herr talman! Såsom framgår av herr statsrådets yttrande föreligger det inte någon principiell skiljaktighet mellan den ståndpunkt, som företrädes i propositionen, och den ståndpunkt, som kommer till uttryck i utskottsmajoritetens förslag. Men under denna enighet döljer sig dock en skilj-

Ang. kvinnas behörighet att innehava statstjänst m. m. (Forts.)

aktighet, som till synes är av formell natur men som kan tänkas vara även av reell betydelse, nämligen beträffande tolkningen av ordet »skicklighet» i uttrycket »förtjänst och skicklighet» i grundlagen.

Betydelsen av denna tolkning framträder just i frågan om kvinnas behörighet till statstjänst. När man säger, att kvinna skall äga lika behörighet som man till statstjänst, såsom det står redan i 1923 års behörighetslag, så frågar man sig: vad betyder detta, att kvinnan skall äga lika behörighet som mannen? Enligt utskottsmajoritetens uppfattning betyder det otvivelaktigt, att frågan om hennes lämplighet till en befattning skall prövas i samband med andra sökande, eventuellt manliga sökande, just vid tillsättningen av den tjänsten. Därvid har man givetvis att ta hänsyn till även vissa fysiska egenskaper, som skilja man och kvinna och som i vissa fall kunna utgöra ett företräde och i vissa fall en nackdel för en kvinnlig sökande. Men enligt allmänt språkbruk kan man knappast säga, att i detta uttryck, att kvinna skall äga lika behörighet med man, ligger att det på förhand skall göras en differentiering mellan befattningarna, så att man säger, att den och den tjänsten endast kan innehavas av män och den och den tjänsten endast av kvinnor och alltså endast får sökas av den ena eller andra kategorien. Jag tror att det är att göra våld på det språkliga uttrycket, om man vill lägga in en sådan betydelse däri. Tydligt är att det inte heller gärna kan gå för sig att göra det i 1923 års lag, så mycket mindre som i den lagen angivas de fall, då en kvinna icke får söka en tjänst, genom att vissa tjänster där angivas såsom sådana som uteslutande kunna besättas av män. Departementschefen har givetvis också beaktat detta och är, antar jag, av samma uppfattning som jag på den punkten. Men departementschefen vill i ordet »skicklighet» i den föreslagna lagen inlägga en befogenhet inte bara att vid tjänstetillsättningen ta hänsyn till respektive manliga och kvinnliga egenskaper, utan också att på förhand göra en allmän differentiering mellan tjänsterna, allteftersom de skola kunna innehavas av män eller kvinnor. Om man läser den föreslagna lagen så att säga utan misstanke, kan man ju knappast ana, att i detta lilla tillägg »efter förtjänst och skicklighet» ligger en befogenhet att på förhand differentiera tjänsterna ungefär på samma sätt som man redan har gjort i 1923 års lag, där emellertid differentieringen kommit till uttryck i själva lagen.

Enligt utskottsmajoritetens mening skulle en sådan tolkning betänkligt undergräva själva den likställighetsprincip, som man här har velat framföra. Jag är av den övertygelsen, att denna befogenhet otvivelaktigt skulle utnyttjas med mycket stor urskillning från den nuvarande departementschefens sida och möjligen även av kommande departementschefer, men i en sådan fråga som denna, som ur olika synpunkter är av principiell betydelse för samhällslivet, måste enligt min mening även själva grundlagsregeln vara klar och oförtydbar. Det är därför som utskottets majoritet inte har velat ansluta sig till den vidsträckta tolkningen av begreppet skicklighet som departementschefen — givetvis med stöd av statsrättslig auktoritet — har framfört i propositionen. Vid närmare granskning av det uttalande, som denna statsrättsliga auktoritet har gjort, har dock utskottet kommit till den uppfattningen, att det finns ganska stora luckor i bevisföringen. Jag skall inte trötta kammaren med att gå in på detta. Såsom departementschefen också framhöll, ha vi ju inom utskottet haft tillgång till framstående expertis på detta område. Jag anser alltså att utskottets förslag bidrar till att skapa ökad klarhet på denna punkt.

En följd av att i ordet skicklighet inte kan inläggas någon befogenhet att på förhand bestämma, om en tjänst skall innehavas av man eller kvinna, är att, därest man vill att en sådan skillnad skall kunna göras, en uttrycklig bestämmelse om detta erfordras. Det har också starkt hävdats av de kvinno-

Ang. kvinnas behörighet att innehava statstjänst m. m. (Forts.)

organisationer, som ha hörts i ärendet, att vill man ha någon avvikelse från likställighetsprincipen skall den komma till klart uttryck i själva lagen.

Vad angår grundlagen, torde man beträffande befattningar som avses där icke behöva någon sådan undantagsregel, ty de befattningarna tillsättas ju av Kungl. Maj:t och behov av att på förhand differentiera dessa tjänster torde inte vara för handen.

Beträffande åter de tjänster, som tillsättas av Kungl. Maj:t underordnade myndigheter, har otvivelaktigt en sådan regel, som också departementschefen i propositionen alldeles riktigt framhållit, ett praktiskt behov att fylla. Utskottsmajoriteten har därför på denna punkt biträtt departementschefens uppfattning. Skillnaden ligger på den punkten endast däri, att utskottet har uttryckligen utsagt, vilken regel som i detta fall skall gälla och att undantag endast får göras i sådana fall då med hänsyn till beskaffenheten av de göromål, som äro förenade med viss tjänst, det är uppenbart, att tjänsten kan behörigen upprätthållas enbart av man eller enbart av kvinna. För att få den erforderliga begränsningen har utskottsmajoriteten ansett det nödvändigt, att den regeln uttalas inte bara i motiven till utskottets utlåtande — vilket har påyrkats av minoriteten inom utskottet — utan även kommer till klart uttryck i lagtexten.

Nu är ju meningen den, att denna lag om likställighet mellan man och kvinna, som utskottet föreslår, tills vidare skall gälla tills grundlagsändringen träder i kraft. Grundlagsändringen som sådan innebär — med den tolkning, som utskottsmajoriteten givit åt skicklighet — full likställighet mellan man och kvinna, och i grundlagen finns icke upptaget något undantag, så att man kan göra någon allmän differentiering beträffande vissa tjänster. Något sådant undantag behövs inte heller beträffande fullmaktstjänster. Huruvida man efter grundlagsändringens ikraftträdande för tillsättningen av de tjänster, som icke regleras i grundlagen, skulle behöva en ny likställighetslag, eventuellt med ett undantag av den beskaffenhet som nu har föreslagits i den provisoriska lagen, har utskottet inte gått in på. Det är möjligt och kanske sannolikt, att en sådan undantagsregel behövs även för tiden efter det grundlagsändringen trätt i kraft, men utskottet har i den frågan inte intagit någon definitiv ståndpunkt.

Till sist ber jag att få säga att jag helt och fullt delar departementschefens glädje över att denna fråga nu har bragts till en principiell lösning, och jag hoppas att departementschefens glädje icke nämnvärt har grumlats av den skiljaktighet som i detta fall föreligger.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till psykisk barna- och ungdomsvård jämte i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om jämnare sysselsättning åt sågverksarbetare m. fl.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 129, i anledning av väckta motioner angående möjligheterna att bereda sågverks- och skogsarbetarna en jämnare sysselsättning m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. Nässström* m. fl. (I: 42) och den andra inom andra kammaren av herr *E. Brandt* m. fl. (II: 32), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t

Om jämnare sysselsättning åt sågverksarbetare m. fl. (Forts.)
begära utredning av de förhållanden, som sammanhängde med säsongarbetslösheten inom sågverksindustrien samt av möjligheterna att genom samhälleliga åtgärder verka för jämnare sysselsättning av sågverksarbetarna.

Därjämte hade i en inom andra kammaren av herrar *G. Skoglund* i Umeå och *S. Jonsson* i Järvsand väckt motion (II: 98) hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag angående möjligheterna att bereda skogsarbetarna en längre och jämnare sysselsättning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 42 och II: 32 samt II: 98 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Nässtrom:** Herr talman! Förevarande motioner beröra stora grupper av arbetare inom vårt näringsliv. I vanliga fall torde antalet sådana arbetare vara cirka 50 000, men man kan tryggt påstå, att vid särskilda tillfällen antalet uppgår till inemot 100 000. Dessa yrkanden ha alltmer fått säsongkaraktär. Inom näringslivet i övrigt brukar det vara så, att säsongarbetare ha en bättre betalning än arbetare som ha en jämnare sysselsättning. Så är inte fallet inom dessa yrken. I stället måste man konstatera, att just dessa yrkesgrupper tillhöra de lägst avlönade grupperna inom landet.

I våra motioner ha vi yrkat på en allsidig utredning rörande möjligheten att utjämna sysselsättningsförhållandena. Utskottet svarar, att man redan förut har överlämnat dylika framställningar till den s. k. norrlandskommittén. Därom är ingenting att säga annat än att vi frukta för denna kommitté blir en mammututredning som är endast mottagande men knappast avlämnande. Den har fått sig förelagda så många och så stora frågor, att vi befara att det dröjer mycket länge, innan några positiva förslag komma att avlämnas framför allt på förevarande områden.

Med den utveckling, som näringslivet har tagit på dessa områden, måste vi säga att vi hysa stora farhågor just för dessa arbetargrupper och framför allt för deras möjligheter till en människovärdig tillvaro. När det t. ex. gäller sågverksarbetarna, har arbetssäsongen alltmer förkortats, och dessutom ha de, som jag redan förut sade, en relativt blygsam löneställning.

Emellertid förstår jag, att i sakens nuvarande läge är det ingen mening att yrka bifall till motionerna. Men jag vill hemställa till ledamöterna av norrlandskommittén, att detta synnerligen viktiga ärende måtte få komma först på kommitténs föredragningslista, så att vi kunna förvänta positiva resultat inom en snar framtid.

I herr Nässtroms yttrande instämde herr *Grym*.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. annexbyggnad till kanslihuset.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående annexbyggnad till kanslihuset.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 194 framlagda förslag hade utskottet i detta utlåtande hemställt, att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna ett mellan byggnadsstyrelsen och representanter för Stockholms stad träffat, den 20 februari 1945 dagtecknat avtal;

b) till Annexbyggnad till kanslihuset för budgetåret 1945/46 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 2 865 000 kronor.

Ang. annexbyggnad till kanslihuset. (Forts.)

Herr **Ström:** Herr talman! Riksdagen har ju i fjol principiellt godtagit det olyckliga förslag, som Kungl. Maj:t då framlade rörande förstörande av Gamla staden och uppförande av det fullkomligt onödiga kansliannexet, som nu skall byggas. Jag skall inte gå in på denna sak, eftersom riksdagen redan principiellt har beslutat därom. Jag kan endast beklaga, att beslutet fattats, ty jag är övertygad om att hade förslaget framlagts vid årets riksdag, sedan kriget är slut, så skulle man icke kunnat förmå riksdagen att i en tid, då det råder sådana svårigheter i fråga om bostadsmöjligheter och då vi ha sådana enorma skatter, vräka ut fem miljoner kronor för denna byggnad, som mycket väl skulle kunnat ersättas med en mer provisorisk byggnad för kristiden. Jag vill tillägga att riksdagen efter att hava godkänt en rad dyrbara ämbetsbyggnader icke gärna sedan kan komma och klaga över att skatterna stiga och att det är svårt att hejda den utveckling som nu pågår. En väsentlig grund härtill ligger i den enorma och alldeles onödiga ansvällningen av statens tjänstemannakår och av de dyrbara nybyggnader, som också riksdagen varit med om att besluta.

Anledningen till att jag begärde ordet, herr talman, är att jag har velat uttala en erinran mot statens sätt att behandla sina egna hyresgäster. Staten har lagar, vilka emellertid när det gäller statens egna byggnader och egna intressen sättas åt sidan. Man tvingar den enskilde och kommunerna att noggrant följa lagar och förordningar, men staten själv sätter sig över dem. För att få denna annexbyggnad till kanslihuset till stånd har man icke dragit sig för att driva ut eller avser att under den närmaste tiden driva ut hyresgästerna i dessa kvarter utan att de kunnat beredas andra bostäder till motsvarande hyrespris. Det är självklart att om staten uppträder på detta inhumana sätt emot medborgarna med bortseende från vad som är hyreslagens syfte och mening, så kan man ju inte begära, att enskilda och kommuner i längden skola kunna tvingas följa vad sålunda är stadgat. Det är djupt att beklaga, att man inte ens velat vila på hanen så pass mycket att de till ett par hundra uppgående hyresgästerna i dessa hus kunnat erhålla bostäder och lokaler för sina rörelser på andra håll.

Jag har, herr talman, velat anföra detta, och jag kommer att föra denna strid emot de växande tendenserna att öka byråkratiens makt och att bygga ämbetsverk före bostäder, till dess jag omsider kan vinna gehör för den tanken att det finns annat än ämbetsmän och ämbetsverk som också förtjäna statsmakternas omsorg i detta land.

Herr **Heiding:** Herr talman! Jag var förra året på samma linje som herr Ström i detta fall och ansåg, att man skulle kunnat bygga en mindre annexbyggnad än den föreslagna.

Nu nämnde herr Ström, att annexbyggnaden enligt det föreliggande förslaget skulle komma att kosta tillhopa 5 065 000 kronor. Jag undrar för min del, om det kommer att stanna vid denna summa. Jag tror att vi ganska säkert måste räkna med att en begäran om tilläggsanslag kommer att föreläggas riksdagen. Här är det ju fråga om att ombygga ett flertal gamla hus och sammankoppla hela denna rad av byggnader med den nybyggda delen av kanslihusannexet, och jag är med tanke på arten av dessa arbeten förvissad om att det kommer att bli svårt att hålla den beräknade kostnadsramen.

Såsom frågan nu ligger till och eftersom riksdagen förra året gick in för en lösning efter dessa linjer, har jag också biträtt förslaget. Jag vill bara uttala den förhoppningen, att man ser till, att inte kostnaderna komma att springa alltför mycket i höjden, utan att de någorlunda kunna hålla sig inom den kostnadsram, som här är beräknad. Jag ansåg inte att det lönade sig att

Ang. annexbyggnad till kanslihuset. (Forts.)

längre fortsätta striden mot detta projekt, och jag står fördenskull också bakom utskottets föreliggande utlåtande. Men det kan ju inte skada, att man uttalar ett varningens ord om detta bygge, vilket jag anser har tillkommit utan att man tagit hänsyn till vissa föreliggande omständigheter, som man borde ha beaktat mera än som blev fallet.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till statsutskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående aktieteckning i aktiebolaget Jordbrukarbanken m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om anläggning av ett järnvägsspår till Haparandahamn.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 132, i anledning av väckta motioner om anläggning av ett järnvägsspår mellan Haparandahamn och Haparanda.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *C. F. Carlström* m. fl. (I: 236) och den andra inom andra kammaren av herr *I. Jansson* i Kalix m. fl. (II: 399), hade hemställts, att riksdagen måtte till Anläggning av ett järnvägsspår mellan Haparandahamn och Haparanda å allmän beredskapsstat för budgetåret 1945/46 uppföra ett anslag av 300 000 kronor.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 236 och II: 399, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för tillgodoseende av behovet av bättre anordningar för överföring av gods till och från Haparandahamn,

Herr **Grym:** Herr talman! Jag skall inte alls ta någon längre tid i anspråk här i kammaren, men jag ber i alla fall att få säga några ord i denna fråga, eftersom jag är motionär och med hänsyn till att saken gäller den bygd, som jag närmast representerar.

Statsutskottets utlåtande är ju positivt och utmynnar i en hemställan att riksdagen må »i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för tillgodoseende av behovet av bättre anordningar för överföring av gods till och från Haparandahamn». I vår motion ha vi visserligen hemställt, att på allmän beredskapsstat för nästa budgetår skulle upptagas ett anslag av 300 000 kronor för anläggning av ett järnvägsspår mellan Haparandahamn och Haparanda, men statsutskottet har för sin del ej ansett sig kunna gå så långt. Jag kommer givetvis inte, när frågan nu befinner sig i detta läge, att göra något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Jag skulle emellertid, då jag ser att statsutskottets ärade ordförande är här i närheten, be att få ett litet förtydligande rörande en punkt i statsutskottets utlåtande. I sista stycket av sitt yttrande säger utskottet följande: »Därest med hänsyn till de höga kostnaderna anläggningen av detta järnvägsspår till hamnen ej för närvarande anses möjligt, borde dock en bättre överföringsorganisation kunna utan alltför stor ytterligare tidsutdräkt åstadkommas.» Vad innebära egentligen dessa ord »utan alltför stor tidsutdräkt»? De kunna ju tolkas på mångahanda sätt. Är det utskottets mening, att det här skall röra sig om månader eller om år eller om årtionden? Järnvägsstyrelsen skulle ju

Om anläggning av ett järnvägsspår till Haparandahamn. (Forts.)

t. ex. kunna tolka dessa ord så, att de möjligen avse en tid av 10, 15, 20 eller kanske 25 år. Jag anser alltså, att man borde få ett förtydligande, och jag tror att ett sådant också vore utomordentligt värdefullt för frågans vidare behandling inom vederbörande ämbetsverk.

Jag skall icke närmare ingå på det yttrande, som järnvägsstyrelsen avgivit i denna fråga, men jag vill dock säga så mycket som att de åtgärder, järnvägsstyrelsen hittills vidtagit för att ordna denna sak, äro av praktiskt taget noll och intet värde. Var och en förstår ju, att denna trafikfråga icke kan lösas på det sätt och på den väg, som järnvägsstyrelsen hittills har försökt, nämligen genom en överenskommelse med en privat lastbilägare, som möjligen har en gammal lastbil, med vilken man tror sig kunna klara detta transportproblem. Bygden är verkligen inte på något vis betjänt av en sådan åtgärd. Bättre anordningar måste komma till stånd, innan den färdiga hamnen kan bli av verklig betydelse för bygden. Det kan ju inte vara meningen att en hamn, som kostat staten över en miljon kronor i anläggning, sedan icke skall vara till någon nytta. Men som det nu är, har hamnen faktiskt icke blivit av någon som helst betydelse för bygden.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har i sitt utlåtande mycket kraftigt understrukit vikten och behovet av bättre anordningar. Den yttrar, såsom framgår av utskottets utlåtande nederst å s. 7, bland annat följande: »Att Haparandahamn bör erhålla förbindelse med järnvägen så att gods kan tecknas genomgående så långt järnvägen når är utan vidare klart och får även anses vara från statsmakternas sida utfäst. Sedan nu tidigare projekt med statlig lastbilstrafik icke fört till resultat, vill länsstyrelsen kraftigt tillstyrka anläggande av järnväg; skulle detta icke vinna statsmakternas bifall, bör åtminstone lastbillinje i statens järnvägars regi inrättas på sträckan.» Vi för vår del ha ju i motionen påpekat, att anläggningen av järnväg är den enda riktiga lösningen, och vi hoppas alltjämt att ett hamnspår till Haparandahamn trots allt kommer till stånd. Det fattiga Finland har ju för länge sedan anordnat järnvägsförbindelse mellan Torneå stad och dess hamn Röyttä, och när man tänker på det, tycker man att svenska staten borde kunna vidtaga motsvarande åtgärder. Genom det tillmötesgående, som statsutskottet i stort sett har visat motionerna, bör man ha rätt att vänta sig att myndigheterna, först och främst järnvägsstyrelsen, komma att gå i författning om de allra bästa åtgärder, som äro tänkbara och som bli till verklig nytta för bygden.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Johansson, Johan Bernhard:** Herr talman! Den föregående ärade talaren har fäst sig vid uttrycket »tidsutdräkt» i utskottets yttrande, som han tolkar såsom något svävande. Jag medger gärna, att man tolkar statsutskottets ifrågavarande yttrande så, att en bättre överföringsorganisation utan tidsutdräkt, d. v. s. så skyndsamt som möjligt, skall anordnas. Förhållandena där uppe äro ju sådana, att någonting måste göras, och även om järnvägsspåret skulle komma till stånd — vilket ju är den mest rationella lösningen — har jag den uppfattningen, att en bättre överföringsorganisation än den nuvarande bör åstadkommas även under byggnadstiden. Jag hoppas, att den ärade talaren förstår den positiva inställning, utskottet har till denna fråga.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Ang. möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 133, i anledning av väckta motioner om utredning rörande möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* m. fl. (I: 98) och den andra inom andra kammaren av herr *O. W. Lövgren* m. fl. (II: 170), hade hemställts, dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om skyndsam och objektiv utredning rörande möjligheterna att snarast möjligt, med utnyttjande av malmer, vattenkraft och andra naturtillgångar inom Norrbotten, utvidga malmförädlingen· därstädes och att föra densamma fram till en högre grad än nu vore fallet, t. ex. till billets, platiner, handelsjärn och stål samt även manufaktur av olika slag och till en myckenhet, som gjorde vårt land oberoende av import och därtill gjorde det möjligt att återvinna något av den ställning Sverige tidigare intagit på exportmarknaden, dels ock att riksdagen till utbyggande av Harsprånget i Lule älv under utgifter för kapitalökning för budgetåret 1945/46 måtte anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

a) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 98 och II: 170 i vad de avsåge framställning om anslag, till Kraftstation vid Harsprånget för budgetåret 1945/46 under statens affärsverksfonder, statens vattenfallsverk, anvisa ett investeringsanslag av 1 800 000 kronor;

b) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 98 och II: 170 i vad de avsåge framställning om utredning, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning rörande möjligheterna att, med utnyttjande av malmer, vattenkraft och andra naturtillgångar, upprätta en utvidgad metallurgisk industri i Norrbotten.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Bernhard Nilsson, Mannerskantz, Heiding, Boman, Skoglund* i Doverstorp, *Pettersson* i Dahl, *Staxäng* och *Malmborg* i Skövde, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen — — — 1 800 000 kronor,

b) att motionerna I: 98 och II: 170, i vad de avsåge framställning om utredning, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Johansson, Johan Bernhard:** Herr talman! Såsom underlag för det förslag, som statsutskottets majoritet här har framlagt, ligger en motion med begäran att riksdagen ville i skrivelse anhålla om en utredning, som skulle bli synnerligen omfattande, rörande »möjligheterna att snarast möjligt, med utnyttjande av malmer, vattenkraft och andra naturtillgångar inom Norrbotten, utvidga malmförädlingen därstädes och att föra densamma fram till en högre grad än nu är fallet, t. ex. till billets, platiner, handelsjärn och stål samt även manufaktur av olika slag och till en myckenhet, som gör vårt land oberoende av import och därtill gör det möjligt att återvinna något av den ställning Sverige tidigare intog på exportmarknaden». Dessutom föreslås i motionen ett anslag av 5 000 000 kronor till utbyggnad av Harsprånget.

Såsom denna motion är upplagd, är det uppenbart att en utredning, om den kommer till stånd med detta underlag, måste bli vad man brukar kalla en mammututredning, som det tar många och långa år att verkställa. På vederbörande avdelning inom statsutskottet hade vi ganska klart för oss, att man genom att sätta i gång en sådan utredning kanske mera kommer att skada än gagna den utveckling i Norrbotten, som redan har påbörjats genom

Ang. möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten. (Forts.)
inrättandet av Norrbottens järnverk. Vi ha fått det intrycket — inom parentes kan jag säga, att det på avdelningen fanns majoritet för den ståndpunkt, reservanterna ha intagit, och att det närmast berodde på en tillfällighet att statsutskottet, med en rösts majoritet, gick på den linje som framgår av utlåtandet — att initiativet till en framställning om ytterligare utbyggnad av den statliga industrien i Norrbotten bör utgå från styrelsen för Norrbottens järnverk. Skulle nämligen den här föreslagna särskilda utredningen komma till stånd, bleve ju resultatet att en eventuell framställning om ytterligare utveckling av Norrbottens järnverk hänvisades till denna stora utredning. Man har genom att tillsätta en sådan utredning skapat ett organ, vars verksamhet kommer att ta många år i anspråk och till vilket under tiden alla detaljfrågor på området komma att hänvisas. Utredningens karaktär blir på det sättet mera uppehållande än gagnande.

Norrlandskommittén, som hörts av statsutskottet i frågan och som är positivt inställd till en utvidgning av den industriella verksamheten i Norrbottens län, säger, att man dock först bör inrikta sig »på företag, som äga naturliga förutsättningar att bestå i konkurrensen», och att det är »önskvärt att, innan en utredning kommer till stånd rörande ett projekt av tillnärmelsevis den storleksordning, varom i motionerna är fråga, de allmänna förutsättningarna för näringslivet i Norrland bättre klargöras. I detta hänseende må erinras om att kommittén för närvarande ägnar uppmärksamhet såväl åt kommunikationsväsendet och fraktkostnaderna som — i anslutning även till vad 1944 års riksdag uttalat i skrivelse nr 369 — åt utnyttjandet av de norrländska vattenkrafttillgångarna.» Innan en utredning som den här föreslagna igångsättes bör norrlandskommittén, förmenar den således, få tid på sig att först verkställa sin utredning angående de grundläggande förutsättningarna för utvecklingen av det norrländska näringslivet. Det ligger onekligen mycket i detta.

Reservanterna ha, som jag redan framhållit, ansett, att det ligger närmast till hands att söka lösningen av de i motionerna framförda problemen i anslutning till det redan i gång varande Norrbottens järnverk och att det torde kunna förväntas, att främst styrelsen för Norrbottens järnverk ägnar dessa spörsmål sin uppmärksamhet. Vi, som stå för reservationen, ha inom avdelningen och utskottet trott oss bäst tjäna den sak, motionärerna vilja gagna, genom att låta utvecklingen ske i etapper och ej gripa över för mycket på en gång, som det tar flera år att utreda och verkställa. Det kan väl inte heller vara så särdeles tilltalande att igångsätta nya industriföretag utan att ha gjort en verkligt grundlig undersökning om den ekonomiska bärigheten, ty det vore dock allt annat än lyckligt, om man skulle bygga ut nya företag, som sedan visade sig gå med förlust och icke kunna bestå i konkurrensen. Då har man icke gagnat, utan i stället skadat.

Utskottet är emellertid enigt på den punkten att man, i överensstämmelse med det utlåtandet bifogade yttrandet från vattenfallsstyrelsen, tillstyrker ett anslag av 1 800 000 kronor till förberedelsearbeten för den vidare utbyggnaden av Harsprånget. Redan detta är ju ett betydelsefullt steg; även om utskottet icke har velat sträcka sig så långt, som motionärerna ha påyrkat, och anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor till utbyggande av detta vattenfall. Utbyggnaden av Harsprånget kräver omfattande förberedelsearbeten och tar i övrigt mycket lång tid och kostar många miljoner kronor.

Jag tror, att man vid närmare eftertanke skall finna, att det är en positiv väg, reservanterna ha anvisat, att nu ge detta anslag till förberedande arbeten vid Harspånget, men nöja sig med detta och avstå från tanken på en mammututredning.

Ang. möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten. (Forts.)

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av mig m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Olsson, Oscar:** Herr talman! Jag tillhör inte den avdelning inom statsutskottet, som har förberett detta ärende, och jag har inte heller för övrigt den sakkunskap, att jag här skulle vilja ingå på en mera detaljerad behandling av detta ärende.

För dem, som bara läst statsutskottets utlåtande och sedan här ha hört statsutskottets ordförande, är det emellertid rätt egendomligt att göra en jämförelse mellan dessa yttranden. Av utskottsutlåtandet att döma tycks det råda den allra bästa enighet inom utskottet rörande angelägenheten av att få fram denna metallurgiska industri uppe i Norrbotten, men statsutskottets ordförande sade i det fallet en och annan sak, som tyder på att angelägenheten därav har en något olika grad hos utskottsmajoriteten och hos reservanterna.

Statsutskottets ordförande talade om att utskottet här begär en mammututredning, som kan skada det goda verk, man egentligen åsyftar att gagna. Men om man läser utskottsutlåtandet, finner man där å s. 2, tredje stycket nerifrån, följande uttalande: »Det synes dock utskottet välbefogat, att en *specialutredning* företages rörande de spörsmål, som i motionen upptagits.» Den stora s. k. norrlandskommittén skulle väl snarare göra skäl för benämningen mammutredning, och det är vid sidan om den som man här begär en specialutredning, därför att denna sak är så angelägen.

Detta är vad jag direkt har att säga beträffande den framställning, som här i kammaren gavs av utskottets ärade ordförande. Av denna framgick emellertid med all önskvärd tydlighet, att tvisten mellan utskottet och reservanterna är av åtskilligt större vikt och betydelse än som framgår av utskottsutlåtandet och den därvid fogade reservationen. Frågan gäller, hur fort denna sak bör bedrivas. Önskemålen i detta hänseende äro årtionden gamla, och jag har både i statsutskottet och i kammaren lyssnat till debatterna under alla dessa år. Jämt och ständigt har man därvid från det håll, statsutskottets ärade ordförande representerar, varnat mot att gå fram för snabbt. Från andra hållet har däremot alltid påpekats, att man befarar att komma för sent. Detta är också vad som har inträffat. Hade riksdagen gått fram på de vägar, som föreslagits från norrländskt håll under hela den tid, denna fråga diskuterats i kamrarna, skulle vår järnförsörjning under kriget ha sett ut på ett helt annat sätt än som nu blivit fallet. När det säges, att frågan bör lösas i etapper, är det således detsamma som här alltid har framhållits, och jag undrar inte på att norrlänningarna äro rädda för dessa visa ord om betänksamhet i framgångssättet, när det gäller dessa frågor.

Annars är det ju riktigt som utskottets ärade ordförande påpekade, att alla säga sig vilja främja denna utveckling och att så vitt jag förstår alla utan undantag säga, att den skall ske så fort som möjligt. Statsutskottets förslag i frågan är också rätt märkligt, i det att utskottet på grund av en enskild motion har ansett sig — visserligen med stöd av vattenfallsstyrelsens utlåtande — utan vidare kunna föreslå riksdagen att bevilja ett anslag av så betydande storleksordning som 1 800 000 kronor att utgå till arbeten under nästa budgetår för att så fort som möjligt skaffa fram elektrisk energi till billigt pris.

Man har också från alla håll instämt i motionärernas uttalande, att »den helt förändrade situation, som kriget medfört på järn- liksom också på malmmarknaden, kan göra det synnerligen befogat med en undersökning om hithörande svenska industrigrenars framtidsutsikter ej endast på den egna utan även på exportmarknaden». Till och med reservanterna ha i det fallet anslutit sig till utskottet och finna, att »motionärernas synpunkter äga berättigande».

Ang. möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten. (Forts.)

Norrlandskommittén är lika intresserad av detta som utskottet och reservanterna. Frågan är då, om denna undersökning påskyndas eller försenas genom att man begär, att norrlandskommittén skall vara färdig med sin undersökning, innan en sådan specialutredning igångsättes.

Utskottets ärade ordförande liksom för övrigt reservanterna framhåller, att det främst är styrelsen för Norrbottens järnverk, som skall ägna spörsmålet uppmärksamhet. Emellertid påpekas i utskottsutlåtandet — i enlighet med vad kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering tidigare framhållit — att vid utredningen även järnverkets ställning och förhållande till den mellansvenska järnindustrien bör upptagas till förutsättningslös undersökning. Det är väl inte meningen, att styrelsen för Norrbottens järnverk skall göra också den undersökningen?

Jag anser att utskottsutlåtandet är formulerat med en omtanke som gör, att reservationen, om det inte ligger några andra tankar bakom densamma än som där framkommit, måste te sig rätt så egendomlig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr **Myrdal:** Herr talman! Jag tar till orda i denna debatt för att mycket kort ge skälen för ett varmt tillstyrkande av utskottets hemställan; jag kan fatta mig så mycket kortare, eftersom herr Oscar Olsson har framför de väsentliga synpunkter, som äro bärande också för mig.

Låt mig börja med att helt kort konstatera, att det nu uppenbarligen föreligger allmän enighet om att vi skola se med ett positivt intresse på projektet att bygga upp en stor järnindustri i Norrbotten. Man har tydligen allmänt kommit underfund med att Norrbotten är ett särskilt problem. Staten behärskar där i stort sett alla naturtillgångar, en mycket stor del av skogarna, malmfyndigheterna, vattenkraften och transportväsendet, och under de förhållandena har staten en särskild plikt att hålla företagsamheten uppe. Det får inte vara så att staten, när den har äganderätten till naturtillgångarna, sköter förvaltningen därav på sådant sätt, att det kan sägas att den lägger »en död hand över det ekonomiska livet».

Det framstår som desto naturligare, att staten skall vara beredd att göra stora botteninvesteringar för näringslivet i Norrbotten, eftersom mycket stora kapitalbelopp under årens gång ha dragits ut från Norbottens skogar och malmfyndigheter. Ifall staten gör vissa botteninvesteringar, kan man ha bättre hopp om att möjligheterna för allehanda enskild företagsamhet där uppe komma att bli större. Vi veta också, att arbetskraften hårt trycker mot försörjningsmöjligheterna särskilt i Norrbotten, där fruktsamheten alltid har varit och fortfarande är hög; trots att den normala utflyttningen är ganska avsevärd, har det varit svårt att skaffa arbete och levebröd åt människorna där uppe. En synpunkt slutligen, som för mig står såsom särskilt betydelsefull, är att Norrbotten intar ställningen som ett gränslän, som vi måste vara beredda att försvara icke blott militärt, utan även kulturellt, ekonomiskt och socialt.

Om dessa ting tycks man numera vara ense, liksom också om att där uppe trots det hårda klimatet böra finnas förutsättningar för en stor järnindustri. På grund av att det finns riklig tillgång på malm och vattenkraft till billigt pris och med hänsyn till att man kan påräkna billiga returfrakter för kolet på malmångarna, bör en sådan kunna fylla en hel del av de behov, för vilka vi nu importera järn, och den bör också kunna försvara en ställning på exportmarknaden.

I de delar av utskottets utlåtande, som reservanterna ansluta sig till, äro dessa förutsättningar tyst antagna liksom också att det är en nationell angelägenhet, att en utredning kommer till stånd. Tvisten gäller i själva verket

Ang. möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten. (Forts.)
endast, såsom herr Oscar Olsson har framhållit, vem som skall göra utredningen och i vilken takt den skall försiggå. I den proposition, som vid höstriksdagen framlades om en viss utbyggnad av Norrbottens järnverk, hade handelsministern en passus, där han tog avstånd från ett förslag, som redan då förelåg om att en utredning skulle företagas — en passus som, om jag inte minns fel, gick ut på att man skulle skynda varsamt och se tiden an och i första hand låta styrelsen för Norrbottens järnverk vara huvudmannen för denna utredning. Jag är inte säker på att detta uttalande var väl genomtänkt. I alla händelser svarar det inte mot den inställning, som vi kommit till i kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering, där vi hade kunnat samla alla socialdemokratiska, bondeförbunds- och folkpartistiska ledamöter omkring ett förslag om en skyndsam utredning. Vi voro där ense om att en sådan utredning hör till de angelägna planeringsuppgifterna för efterkrigstiden. Reservanterna gå på samma linje som handelsministern i fjol, men säga inte direkt ut att detta kan betyda, att utredningen inte kommer till stånd så snabbt som vi andra önska.

Jag skulle här endast vilja säga, att just nu är rätta tiden att planlägga för vårt näringsliv. En fråga som denna får icke uppskjutas. De erfarenheter man vid Norrbottens järnverk kunnat vinna genom utbyggandet av ytterligare en eltackjärnsugn och ett nytt thomasverk utgöra icke det kunskapsmaterial vi behöva för att taga ståndpunkt till frågan om vi skola gå in för en stor statlig järnindustri i Norrbotten. Det är helt andra slags informationer, helt andra analyser, som vi behöva för att bedöma denna fråga. Just nu är tidpunkten att orientera oss beträffande efterkrigstiden. Just nu skall denna fråga tagas upp och tagas upp såsom en specialfråga.

Om jag förstod utskottets ärade ordförande, herr J. B. Johansson, rätt, fruktade han — men det är möjligt att jag missförstod honom — att utskottsmajoritetens förslag om en specialutredning lätt skulle kunna leda till en mammututredning. Utskottsmajoritetens och min egen farhåga går, herr J. B. Johansson, i motsatt riktning. Om norrlandskommittén får hand om även denna fråga kommer nämligen enligt vår mening norrlandskommittén i stället att förvandlas till en mammututredning, som aldrig blir färdig med någonting och där faran ständigt föreligger för splittring på så många särskilda problem, att ingenting blir riktigt gjort. I ett annat sammanhang ha vi redan hört, att till norrlandsutredningens viktigaste uppgift hör att utreda hur vi skola råda bot för säsongarbetslösheten inom viktiga norrlandsindustrier. Den talare, som berörde detta viktiga ekonomiskt-politiska spörsmål, uttalade just en farhåga för att norrlandskommittén skulle få formen av en mammututredning, att den skulle få alltför mycket att syssla med. Min erfarenhet från utredningsväsendet säger mig alldeles bestämt, att det icke är lyckligt att sammanföra alltför disparata utredningar inom en ram och att det är lyckligt om man kan utreda vissa frågor i specialutredningar.

Vad beträffar den utredning det här är fråga om skulle jag vilja påpeka, att av vissa anledningar norrlandskommittén måhända icke är den lämpliga instansen. Här skall ju i första hand utredas vissa stora internationella marknadsförutsättningar och vidare naturligtvis vissa tekniska frågor i samband med järnverksdrift. Det förefaller mig alldeles uppenbart, att sådana frågor bäst behandlas i en specialutredning, och jag vill tillfoga — det finns även antytt i majoritetsutlåtandet — att denna fråga inte får betraktas enbart såsom en norrlandsfråga. Om staten sätter i gång en stor järnbruksdrift i Norrland, får inte staten se på detta företag som en enskild företagare möjligtvis skulle vara frestad att göra, alltså såsom ett företag i och för sig, där det gäller att få ut största möjliga vinst. Staten har också ett väsentligt intresse av den gamla

Ang. möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten. (Forts.)
mellansvenska järnindustrien, och det är angeläget att man, när man bedömer frågan om norrbottenverkets utbyggnad, tar sikte på vad som i det långa loppet gagnar hela denna stora järnbruksrörelse, som vi ha i Mellansverige.

Norrbottens järnverks styrelse är näppeligen heller den rätta instansen för en sådan utredning. För det första bör styrelsen under den närmaste tiden vara mycket hårt upptagen av det kompletteringsarbete som nu pågår, och för det andra kan rimligtvis Norrbottens järnverks styrelse icke anses vara den rätta instansen att bedöma hur dess verksamhet skall ses i relation till den privata företagsverksamheten i Mellansverige och i förhållande till nationens allmänna intressen i järnindustrien.

Det förefaller mig alltså ur alla synpunkter vara rationellt att denna fråga, om vars vikt alla tyckas vara ense, anförtros åt en specialutredning, som kan läggas upp så att man där har ett maximum av den speciella sakkunskap, som behövs för att bedöma denna fråga, och som utan hinder av andra plikter kan bedrivas med skyndsamhet för att kunna tjäna som grundval för förslag till riksdagen.

Jag tillåter mig, herr talman, att tillstyrka utskottets förslag.

Häri instämde herrar *Svedberg, Grym* och *Karl August Johanson.*

Herr **Heiding:** Herr talman! Såsom här förut framhållits, är det inte så stor skillnad mellan utskottets förslag och reservanternas. Vi äro säkerligen alla besjälade av en önskan att allt göres för att i ökad omfattning få i gång nya industrier i Norrland. För min del är jag mycket intresserad av denna fråga, och när det gällt Norrbottens järnverk har jag alltid varit på den linjen, att man borde bevilja anslag för att få detta järnverk utbyggt och så bärkraftigt som möjligt. Jag kan således inte finna, att det härvidlag föreligger någon motsättning, utan motsättningen gäller endast frågan om hur utredningen skall bedrivas.

Vi som anslutit oss till reservationen ha ansett, att styrelsen för Norrbottens järnverk bör kunna göra en hel del för att få till stånd en utökning på detta område liksom också norrlandskommittén, och jag skulle tro, att även efterkrigsplaneringskommissionen har sina ögon riktade på dessa förhållanden i vad de röra efterkrigstiden. Jag undrar därför om inte denna kommission skulle kunna taga upp även ett spörsmål som detta och komma fram med förslag till riksdagen. Jag anser, att det för närvarande finns så pass många kommissioner och kommittéer, att man inte behöver tillsätta en specialutredning för denna fråga. Det har begärts så många utredningar vid denna riksdag, att jag inte förstår, hur de alla skola kunna effektueras. Vore det inte då lämpligt att försöka hänskjuta vissa frågor till pågående utredningar i stället för att skapa till nya?

Den föreliggande motionen anser jag, i likhet med herr Oscar Olsson, ha fått en mycket välvillig behandling. När vi på en enskild motion i statsutskottet förordat ett anslag av 1 800 000 kronor till utbyggnad av Harsprånget, är detta ju ett steg i den riktning motionärerna velat förorda, och jag tycker således att motionärerna böra vara mycket nöjda med den behandling deras motion i detta fall fått.

Att vi så småningom måste bereda möjligheter för en utökad industriell verksamhet i Norrland är en självklar sak. Vi måste försöka bereda de människor som bo där uppe sysselsättning — det äro vi säkerligen allesamman eniga om. En utredning som denna bör därför inte bli alltför långt utdragen. Jag hyser den uppfattningen, att föreliggande fråga säkerligen blir snabbare utredd om den överlämnas till någon av de redan pågående utredningarna än om det tillsättes en specialutredning.

Ang. möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att med vad jag här yttrat få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Wistrand:** Herr talman! Herr Myrdal framhöll med mycken styrka att den utredning, som skall göras i denna fråga, måste verkställas utan dröjsmål. Det förefaller mig ur objektiva synpunkter vara ganska egendomligt, ty man torde väl kunna säga, att vid ingen tidpunkt framtiden varit så ogenomtränglig och att vid ingen tidpunkt man haft så ringa kännedom om de förutsättningar, som skola utredas, som just nu. Herr Myrdal angav själv, att en utredning bör omfatta marknadsutsikterna och driftsförhållandena vid järnbruken. Men hur stor kännedom kan man under de närmaste två åren tänkas kunna förskaffa sig om hur marknaden kommer att te sig på längre sikt? Man kommer antagligen att få mycket stor anledning att rätt snart revidera den uppfattning man skulle komma till vid en utredning, som skulle företagas just nu. Lika svårt torde det vara att under denna tid skaffa sig en överblick över de ekonomiska förutsättningarna för en stor järnhantering i Norrbotten även ur andra synpunkter. Vad veta vi t. ex. om varifrån vi skola hämta kol och om framtidens priser på dessa? Av erfarenheterna från förra kriget att döma dröjer det kanske åratal innan man kan skaffa sig någon klar bild härom. Jag anser därför, att tidpunkten är mycket illa vald att nu göra en utredning, och jag har mycket svårt att förstå hur man så emfatiskt kan försäkra, att den måste verkställas just nu.

Jag har lika svårt att förstå varför herr Myrdal, när han betraktar detta projekt som ett utslag av statens planhushållande verksamhet, vilket han otvivelaktigt gör, inskränker planhushållningen till att gälla endast detta område och inte sätter in sin utredning i dess stora sammanhang, vilket väl dock är varje statlig planhushållnings verkliga innebörd. Varför vill han inte följa norrlandskommitténs råd att undersöka frågan om en vidgad järnhantering i Norrbotten under gemensamma förutsättningar med det övriga näringslivet i Norrbotten? Det är möjligt, att denna hantering trots allt inte är den som har de största framtidsmöjligheterna att bliva bärande för Norrbotten. Nu begränsar man utredningen till att avse ett visst område av det norrbottniska näringslivet och vill utreda dess förutsättningar på världsmarknaden, men man lämnar helt å sido frågan om vilken näringsform som man ur alla synpunkter främst bör stödja i Norrbotten.

Jag är mycket tacksam för ett uttalande, som utskottet gjort, nämligen att vid en utredning även järnverkets ställning och förhållande till den mellansvenska järnindustrien bör upptagas till förutsättningslös undersökning. Detta är ett ämne, som i annan form än i meningslösa fraser lämnats å sido vid tidigare förslag om ett successivt utbyggande av Norrbottens järnverk. Jag är också ur renlighetssynpunkt glad åt att man nu äntligen deklarerat vad man syftar till, nämligen en järnindustri i Norrbotten mer eller mindre av världsmått, och att man lämnat bakom sig framgångssättet att steg för steg söka få till stånd en statlig järnhantering i Norrbotten utan att klart säga ut sitt underförstådda mål. Man började så smått med ett par tackjärnsugnar, för att sedan tills vidare bygga på med thomasverk, och varje gång har man sagt, att man inte ämnade gå längre. Det man sist åstadkommit har alltid angivits som det bästa och rationellaste för Norrbottens del. Nu har äntligen masken kastats, och ur den synpunkten är det tillfredsställande, att man kommit fram med ett förslag, vars storleksordning icke går att överblicka — därtill är det alltför vittomfattande — men som åtminstone icke lämnar oss i ovisshet om frågans vidd. Vi behöva ej längre vilseledas av en uppfattning, att man syftar

Ang. möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten. (Forts.)
endast till företag av begränsade dimensioner, utan få klart för oss att här gäller det mycket stora förslag.

Det är ju redan förutsatt att järnhanteringen i Norrbotten skall underhjälpas i form av billig malm, billiga frakter o. s. v. En sådan subventionering är alldeles säkert en nödvändig förutsättning för att hanteringen överhuvud taget skall kunna tänkas bära sig. Jag vill emellertid ifrågasätta om man på denna väg verkligen kan få till stånd den livskraftiga industri, som man tror sig om att kunna skapa. Jag vill bringa i erinran hurusom man, när Norrbottens järnverk på sin tid anlades, höll mycket hemligt med de kalkyler som lades till grund för verket. Det har ju också visat sig, att dessa kalkyler inte på något sätt hållit, och det har visat sig att de anläggningskostnader, man där gjorde, måst ökas på undan för undan, så att verket blivit åtskilligt dyrare än beräknat. Jag hoppas att den utredning, som nu kommer till stånd, måtte kunna ske i offentlighetens fulla ljus och att vi skola slippa det smussel, jag vågar säga det ovärdiga smussel, som tidigare bedrivits när det gällt Norrbottens järnverk. Kunna vi få en klarläggning av hela denna fråga på ett objektivt sätt med alla ekonomiska faktorer klart och tydligt framlagda till allmänt bedömande, är därmed utan tvivel mycket vunnet.

Jag vill emellertid återkomma till vad jag började mitt anförande med. Jag kan inte på något sätt se, att tidpunkten för närvarande är lyckligt vald för denna undersökning. Jag tror att den har alla utsikter till att bli grundad på premisser, som äro otillförlitliga. Ingen tidpunkt är sämre än den nuvarande, och på den grund vill jag yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande. Jag kan inte helhjärtat omfatta den heller, då jag tror mindre på förutsättningarna för en järnhantering i Norrbotten än vad reservanternas uttalande ger vid handen och ur många synpunkter skulle jag varit mest böjd för att yrka avslag på hela motionen. Men då denna fråga ändock kommit till det stadium vari den nu befinner sig och det gjorts så mycket propaganda i den, kommer man väl inte ifrån att förr eller senare göra en undersökning, så att frågan blir klarlagd och, enligt min mening, projekten reducerade till sitt rätta värde. För ett klarläggande erfordras emellertid andra förutsättningar än de för närvarande föreliggande.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Nordenson.*

Herr **Velander:** Herr talman! Statsutskottets föreliggande utlåtande och den diskussion, som här föres därom, är ett vittnesbörd om hur snabbt utvecklingen fortskrider. Under den sista månaden förra året diskuterades här i kamrarna frågan om malmförädlingen i övre Norrland, närmast i anslutning till de utbyggnadsplaner som förelågo beträffande Norrbottens järnverk. Det rådde då olika uppfattningar om i vilket tempo dessa utbyggnadsplaner skulle fullföljas. Det gällde huruvida man skulle komplettera anläggningen med den tredje elektriska tackjärnsugnen och thomasverket eller därutöver också gå in för ett valsverk. Man stannade emellertid för att låta valsverket tills vidare anstå. Utredningen om dess behövlighet förväntade man skulle i sinom tid verkställas av ledningen för Norrbottens järnverk. Jag skulle tro, att planeringskommissionen, som i det sammanhanget velat gå något längre än departementschefen och med honom riksdagen, inte anknöt sina projekt till någonting annat än just Norrbottens järnverk.

Det spörsmål, som här föreligger, kopplar loss från Norrbottens järnverk och den utveckling, som beträffande detta kan anses påkallad. Här förordas visserligen en utredning, men man är så positivt inställd, att det förefaller mig som om man utan vidare vore beredd att förorda en mycket omfat-

Ang. möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten. (Forts.)
tande malmförädlingsindustri i Norrbotten. Jag får också det intrycket, att statsutskottets ärade ordförande hade rätt, när han sade, att denna utredning kunde komma att förtjäna beteckningen mammututredning. Det är klart, att jag såsom norrlänning och såsom ledamot av norrlandskommittén har ett mycket stort intresse för vad som sker i Norrland och att jag är synnerligen angelägen om att Norrland beredes alla möjligheter att utnyttja sina naturtillgångar för att därigenom kunna gå en tillfredsställande utveckling till mötes. Man får dock inte låta fantasien löpa hur som helst. Norrlandskommittén har ju till uppgift att utreda de allmänna förutsättningarna i nämnda avseenden. Den har sålunda bl. a. att närmare studera eller klarlägga Norrlands naturtillgångar, dess malmer, dess skogar, dess vattenfall och andra ting.

Nu föreslås emellertid här en specialutredning, som skall taga sikte på en utvidgning av malmförädlingsindustrien i Norrbotten. Norrlandskommittén har i detta sammanhang yttrat, att de allmänna förutsättningarna för näringslivet i Norrland bättre borde klargöras, innan man inlåter sig på en utredning av ett projekt av den omfattning som här föreslagits. Vare sig det tillsättes en särskild kommitté eller ej, kan utredningen inte, synes det mig, se bort från vad som döljer sig under begreppet: *de allmänna förutsättningarna.* Till dessa allmänna förutsättningar hör självfallet exempelvis kommunikationsväsendet och därmed transportkostnaderna. Detta är en faktor, när det gäller Norrland och dess problem, av en sådan storleksordning, att jag skulle tänka mig, att det är få i denna kammare som reflekterat över vad den egentligen betyder. Om man skall kunna komma fram till några bärande kalkyler vid den planering, som utskottsmajoriteten här tar sikte på, är det alldeles klart, att man också måste klarlägga kommunikationsväsendet, dess betingelser och möjligheterna till en kraftig reduktion av transportkostnaderna; detta sistnämnda utgör en nödvändig förutsättning för att de norrländska produkterna skola kunna föras ut i marknaden. Av största betydelse är självfallet också frågan om hur våra vattenkrafttillgångar skola och lämpligen böra utnyttjas. I det nästföljande utlåtandet från statsutskottet på föredragningslistan förekommer också en passus, som pekar i den riktningen, att utskottet i andra sammanhang inte lämnar dylika synpunkter ur räkningen. Där heter det nämligen: »Av verkställda utredningar framgår emellertid, att man redan nu måste börja räkna med den tidpunkt, då våra vattenkrafttillgångar skola vara praktiskt taget helt exploaterade. Bland fackmännen anses också, att man så småningom måste börja taga hänsyn till att den svenska vattenkraftens användning för tillverkningar, vilka kräva så stora energimängder till så lågt pris som kväveprodukterna, utgör en mindre god nationell hushållning.» Varför abstraherar man från dylika synpunkter, när det gäller malmförädlingen i övre Norrland? Den som får i uppdrag att verkställa utredningen därom kan emellertid icke underlåta att klarlägga även dessa spörsmål. Då frågar jag mig: skall detta verkställas genom den specialutredning, som man här tar sikte på, eller av norrlandskommittén? Det kan möjligen sägas, att utredningarna skola ske i samråd mellan de olika kommittéerna eller att dessa skola ha kontakt med varandra. Men, om man förutsätter detta, förstår jag ändå inte hur det skall bli möjligt att påskynda den nu ifrågasatta specialutredningen, så att den sker snabbare än om man låter utredningsarbetet utföras av norrlandskommittén. Denna har självfallet redan börjat »lukta» på dessa utomordentligt betydelsefulla frågor, och en specialutredning kommer inte förbi dem.

Det förekommer i utskottets utlåtande en passus, som jag gärna skulle vilja få närmare klarlagd. Det heter i utlåtandet, att en specialutredning bör företagas »jämsides med de utredningar i hithörande ämnen, som norrlandskommittén har under behandling». Vad menas egentligen med detta? Om jag tolkar

Ang. möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten. (Forts.)
herr Myrdals uttalande riktigt, måste han mena, att denna specialutredning — som ju sättes i gång sedan norrlandskommitténs utredningsarbete börjat och som företages eller äger rum jämsides med detta utredningsarbete — skall, alldeles oberoende av hur norrlandskommitténs arbete på förevarande område fortskrider, snabbt kunna slutföra sin uppgift. Jag ifrågasätter om detta verkligen är möjligt!

Om nu denna specialutredning tillsättes, uppkommer en annan fråga av mycket stor betydelse, den nämligen hur norrlandskommittén skall inrätta sig. Det pågår redan en del andra utredningar, vilkas kompetensområden, så att säga, delvis sammanfalla med norrlandskommitténs. Så är fallet med den stora elkraftutredningen, hamnutredningen, trafikutredningen och måhända även andra utredningar. Härtill kommer nu denna specialutredning, som direkt griper in i norrlandskommitténs arbete. Det är inte så lätt att avgränsa de olika kommittéernas kompetensområden. Och det kan väl näppeligen vara någon mening med, om nu denna specialutredning tillsättes, att norrlandskommittén skall fortsätta sitt utredningsarbete i fråga om kommunikationsväsen, transportkostnader, vattenkraftens utnyttjande och en hel del andra ting, som specialutredningen ovillkorligen måste ha för sig klarlagda, innan den kan nå fram till något arbetsresultat eller slutligt ståndpunktstagande.

Då jag icke tillhör statsutskottet, har jag icke någon anledning att ytterligare fördjupa mig i detta ämne. Men jag har såsom ledamot av norrlandskommittén velat framhålla, att åtminstone jag för min del — hur norrlandskommittén såsom sådan ser saken, tillkommer det inte mig att klarlägga, men torde detta framgå av dess i ärendet avgivna utlåtande — inte förstår att man kan vinna någonting genom den ifrågasatta specialutredningen. Man bryter måhända i stället sönder ett utredningsarbete, som organiskt hänger samman och som måste förutsättas kunna bilda en tillfredsställande grundval för bedömandet av hithörande spörsmål, när resultatet därav en gång föreligger.

Jag kan sålunda, herr talman, inte komma fram till någon annan ståndpunkt än ett instämmande i det yrkande som redan ställts och som går ut på ett bifall till reservationen.

I herr Velanders yttrande instämde herr *Tjällgren.*

Herr **Myrdal:** Herr talman! Jag skall tillåta mig att ge ett par korta repliker.

Först ett svar på en fråga av herr Heiding, som gjorde ett överslag över de olika möjligheterna att få denna fråga utredd. Han konstaterade att det, såsom även reservanterna påpekat, finns en styrelse för Norrbottens järnverk, som kan göra utredningen. Vidare framhöll han, ha vi norrlandsutredningen, som också är intresserad av saken. Herr Heiding sporde sedan, om inte efterkrigsplaneringskommissionen också är sysselsatt med detta spörsmål. Härpå kan jag svara, att det är kommissionen inte. Vi ha i samband med vår prövning av den fråga som var före vid höstens riksdag tagit upp det allmännare problemet om järnverkets utbyggnad på längre sikt. På den punkten ha vi sagt att frågan hör till de angelägnare efterkrigsplaneringsuppgifterna, som böra skyndsamt utredas, och vi ha hemställt just om en utredning i linje med vad utskottets majoritet här gjort. Bakom denna hemställan stodo, som jag redan nämnt, även folkpartiets och bondeförbundets representanter. I själva verket förhåller det sig så, att ej heller i den reservation, som då avgavs av högerns och industriföretagarnas representanter, gjordes det någon invändning mot vårt förslag om en sådan specialutredning, utan man byggde tvärtom sitt avstyrkande av ett thomasverk på att man skulle behöva denna utredning för att kunna taga ståndpunkt till frågan.

Ang. möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten. (Forts.)

Herr Wistrand lämnade en upplysning, som icke kommit fram hos tidigare talare för reservationen, nämligen att reservationen kan användas såsom ett medel till att få ett uppskov i utredningsarbetet. Om jag förstod herrar J. B. Johansson och Heiding rätt, var det deras mening att det sätt för utredningens verkställande, som de förordade, icke skulle behöva betyda — vilket jag däremot förmenar — ett uppskov, utan att det snarare skulle innebära den genaste och snabbaste vägen fram till ett resultat. Jag misstänker emellertid att herr Wistrand har rätt.

Jag skall tillåta mig att taga upp några av de synpunkter som han angav såsom skäl för uppskov med utredningen. Han menade — och däri ger jag honom alldeles rätt — att det just för närvarande är mycket svårt att överblicka vad som kommer att hända framför allt på det internationella området i sådana hänseenden, som äro av betydelse för räntabiliteten av ett stort järnverk i Norrbotten. Det är svårt att säga, varifrån man kommer att kunna få kol i framtiden och hur dyrt kolet kommer att bli. Det är svårt att säga vad som kommer att hända med de stora ruhrindustrierna, hur det kommer att ställa sig med järnindustrien i England och hur det kommer att ligga till på marknaderna överallt i världen.

Jag blev emellertid förvånad, när herr Wistrand i själva denna svårighet att nu överskåda den ekonomiska situationen såg ett skäl för ett anstånd, innan man satte i gång utredningsverksamheten. Jag för min del ser saken tvärtom. Just därför att så mycket nu är osäkert och dunkelt såvitt angår framtiden, är det angeläget att vi så snabbt som möjligt söka orientera oss i förutsättningarna och villkoren för den utveckling, som kommer att leda fram till de framtida förhållanden, vilka bliva bestämmande för vårt näringsliv och lönsamheten av en järnindustri i Norrbotten. Jag skulle vilja säga att jag är glad över att den inställning till detta problem som herr Wistrand givit uttryck åt icke är den, som gör sig gällande hos de stora företagarna inom det svenska näringslivet. Om så vore fallet, skulle jag känna mig mycket dystrare inte bara för den privata företagsamheten, utan överhuvud taget för den hittillsvarande organisationen av vårt ekonomiska liv. Våra företagare äro emellertid tvärtom, liksom jag, av den uppfattningen, att då läget nu är så obestämt, bör man just därför så snabbt som möjligt söka orientering i problemen. Det är även en annan sak som är utmärkande för deras inställning, nämligen att det i denna tid icke minst gäller att vara beredd att taga risker vid investeringar. När nu staten uppträder såsom företagare, bör den enligt min mening icke minst i det hänseendet lära av de privata företagen. Det skulle ju vara det mest besynnerliga av allt, då de privata företagarna inte anse de obestämda förutsättningarna vara en anledning till att inte göra utredningar och heller inte en anledning att inte taga risker, om de samtidigt skulle vilja övertyga oss såsom representanter för statens företagarverksamhet att vi däremot på grund av de osäkra förhållandena böra sluta inte bara att företaga, utan även att utreda hur vi skola företaga.

Det är ytterligare en punkt, där jag skulle vilja polemisera mot herr Wistrand. Det gäller denna utrednings insättande i vad han kallade det stora planhushållningssammanhanget. Han förmenade — herr Velander har sedermera gjort sig till tolk för en liknande uppfattning — att vill man lägga planmässighetssynpunkter på en sådan här fråga, bör den inordnas i sitt större sammanhang, och detta inordnande skulle ske i norrlandsutredningen. För min del skulle jag vilja säga, att det får vara någon måtta med sammankopplingar. Vi kunna icke behandla allting på en gång, utan vill man ha ett förnuftigt utredningsväsen, får man så långt det är möjligt bryta ut

Ang. möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten. (Forts.)
specialfrågor, som kunna behandlas såsom sådana. Annars får man en så tung utredningsapparat, att man ingenstädes kommer.

Herr Velander frågade, hur man tänker sig att en specialutredning skall arbeta jämsides med norrlandskommittén. För mig förefaller detta mycket lätt. Det är givet att utredningen skall införskaffa och använda sig av alla de upplysningar och det material som norrlandskommittén kan åstadkomma. Jag föreställer mig att det skulle bli ett mycket idealiskt samarbete, även om specialutredningen innebär att man kallar till sig en del speciell sakkunskap, som inte finns i norrlandsutredningen, och att man riktar in vissa personers huvudsakliga arbete på just denna viktiga fråga.

Herr Wistrand sade i det sammanhanget, att han var tacksam för att man nu har observerat och erkänt att frågan om Norrbottens järnverks vidare utbyggnad bör bedömas med hänsyn till den mellansvenska järnindustrien. Detta är en ståndpunkt, som majoriteten i utskottet intagit och som därförut efterkrigsplaneringskommissionen intagit. Nu är denna vidare synpunkt på frågan, liksom naturligtvis även den internationella aspekten, ett särskilt skäl, varför jag menar att den inte så direkt och självklart tillhör enbart norrlandsproblemen som man eljest antar. När herr Wistrand är tacksam för att man nu vill lägga denna vidare nationella synpunkt på frågan, föreställer jag mig att han inte borde vara tillfreds med att styrelsen för Norrbottens järnverk skall verkställa utredningen. Det är väl dock för mycket begärt, att styrelsen för detta företag skulle taga sig för att lägga denna folkhushållningssynpunkt på utbyggandet av sitt företag. Styrelsen får antagas liksom alla andra styrelser arbeta i första hand med hänsyn till sitt eget företags intresse. I den synpunkt som herr Wistrand här framhållit ser jag således ett skäl, och ett viktigt skäl, varför denna fråga bör brytas ut och varför utredningen icke bör handhavas vare sig av järnverkets styrelse eller av norrlandsutredningen.

Till slut skulle jag emellertid vilja instämma med herr Wistrand på en både för mig och, som jag vet, för honom mycket viktig punkt. Han var inne på frågan om subventioner, dolda subventioner i form av billiga malmpriser och billiga frakter och jag förmodar alla möjliga andra dolda metoder för subventionerad statlig verksamhet. Han påstod, dock utan närmare bevisning, att den nödvändiga förutsättningen för att en järnverksindustri i Norrbotten skulle bära sig vore att den av staten förseddes med en hel del sådan där dold subventionering. På den punkten kan jag icke dela hans uppfattning. När vi inom efterkrigsplaneringskommissionen behandlade denna fråga, gåvo vi klart till uttryck att den ledande principen bör vara att järnverket med de förutsättningar som finnas skall vara i stånd att utan statlig subventionering uppträda på såväl hemma- som exportmarknaden. Överhuvud taget ha vi under vårt arbete vid flera tillfällen just funnit anledning till enighet om att statlig företagsverksamhet bör drivas efter fullt affärsmässiga grunder och redovisas fullt affärsmässigt. Mitt instämmande med herr Wistrand innebär alltså, att när man skall planera denna statliga järnindustri i Norrbotten, bör en ledande princip vara att planläggningen skall ske så att industrien kan bära sig själv med hänsyn till de gynnsamma förutsättningar som faktiskt finnas för en järnindustri i Norrbotten. Det är min uppfattning — jag kan naturligtvis nu inte i detalj motivera den — att detta bör vara möjligt. Då herr Wistrand har en annan uppfattning, skulle jag till slut vilja säga, att det finns framstående järnindustrimän här i landet, som ha sagt mig, att om de se på denna fråga ur affärsmässiga synpunkter på samma sätt som man bedömer enskild företagsamhet, nå de den uppfattningen, att det bör finnas förutsättningar för en verksamhet som skall bära sig utan subventioner, vare sig öppna eller dolda.

Ang. möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten. (Forts.)

Herr **Wistrand** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! När jag talade om subventionering, berodde det på att jag trott mig hos utskottet läsa en rekommendation därtill. Det talas i utlåtandet om en vidsynt malmförsäljningspolitik, och att taxepolitiken bör kunna inriktas på att bjuda billiga transporter på den bana som det här är fråga om. Jag har verkligen tolkat det som om man avsåge att tillskapa ett subventionsförfarande av samma art som i viss mån redan tillämpas i fråga om Norrbottens järnverk.

Men det var inte detta som närmast föranledde mig att begära ordet. Det var herr Myrdals yttrande att jag har en annan inställning i detta fall än näringslivet självt. Det är klart att näringslivets män nu söka att så fort som möjligt nå kontakt med marknaderna och komma i gång med den export som länge varit stängd. Detta är en sak. En annan sak är att investera stora nyanläggningar innan man ser någorlunda klart om man skall få marknad för dessa nyanläggningars produktion.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Myrdal**, som yttrade: Herr talman! Jag är glad att veta att man inom det enskilda svenska näringslivet inte bara, som herr Wistrand nu sade, inskränker sig till att söka orientera sig, så att man så fort som möjligt kan komma ut med sina produkter, utan lyckligtvis planlägger man mycket stora rationaliseringar och investeringar överallt inom den svenska storindustrien. Och man gör detta på grundval av de osäkra uppskattningar man nu kan göra och är intresserad av att kunna göra det så snabbt som möjligt. Detta förhållande är i själva verket ett av skälen till att man kan se ganska gynnsamt på framtiden, och jag menar, att staten här bör handla på samma framsynta sätt som de enskilda företagarna.

Herr **Wistrand** erhöll ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Tacka för att man gör rationaliseringar! Men det är ju inte det som det här är fråga om, utan här är det ju fråga om att lägga upp en stor ny industri.

Herr **Johansson, Johan Bernhard:** Herr talman! Genom herr Myrdals inlägg i debatten ha vi fått klarlagt, att det rör sig om industriella anläggningar av den storleksordning, som motionärerna förutsatt. Det är således inte fråga om att utbygga Norrbottens järnverk i etapper, utan det är fråga om en utredning om att tillskapa storindustri på olika platser i Norrland, och herr Myrdal uttalade i sitt första anförande, att han fann det naturligt, att staten skulle göra stora botteninvesteringar i en sådan blivande storindustri. Vi ha av representanten för norrlandskommittén herr Velander fått ytterligare bekräftelse på vad som anvisas i direktiven för denna kommitté, nämligen att förutsättningarna för det hela äro, att kommunikationsväsende, vattenkraftsförsörjning, kraftaxor och allt dylikt, som är själva underlaget för en industri, först klarlägges genom en ingående undersökning. Med denna uppgift är norrlandskommittén för närvarande sysselsatt.

En talare — herr Oscar Olsson — sade, att frågan komme att försenas, om den skulle utredas genom norrlandskommittén. Men även om det tillsättes en särskild utredning, kan inte denna komma någon vart, förrän norrlandskommittén har framlagt resultatet av sin grundläggande utredning.

Sedan vill jag framhålla, att åtskilliga motsättningar förefinnas i herr Myrdals båda inlägg. Han talade först om de stora botteninvesteringar, som staten skall göra i denna storindustri — som jag förmodar på skilda platser i Norrbotten — och uttalade då, att han hoppades på exporten och att framtiden således skulle te sig ljus. Men i sitt senare anförande sade han, att framtiden

Ang. möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten. (Forts.)
är dunkel, att det råder osäkerhet och att man just på grund därav behöver en utredning. Den av utskottet föreslagna kommittén skall således också utreda exportmöjligheterna och de osäkra förhållandena på utlandsmarknaden. Innan man ger sig in på ett sådant företag, måste man från början anlägga ekonomiska synpunkter, och man måste strängt anlägga sådana konkurrenssynpunkter, som beröra den svenska järnindustrien i hela landet.

Jag instämmer i ett uttalande, som också står i motsättning till ett tidigare, nämligen då herr Myrdal säger, att denna fråga inte får ses enbart som en norrlandsfråga. Det är riktigt. Man kan inte komma förbi, att man även måste undersöka möjligheterna att uppehålla den mellansvenska och den övriga industrien, därest det uppstår konkurrens från en ny, stor — enligt herr Myrdals mening mycket stor — statssubventionerad industri i Norrbotten. Det är väl ändå inte meningen, att man skall sätta i gång en utredning om en dylik storindustri, en utredning som kanske ger till resultat, att den hjälper den utländska konkurrensen att slå ihjäl åtskilliga av de tidigare uppbyggda svenska företagen.

Utredningen kan aldrig komma förbi alla dessa problem, varken dem som norrlandskommittén sysslar med eller dem som sammanhänga med konkurrenskraft och ekonomiska förutsättningar. Men samtidigt säger herr Myrdal liksom utskottsmajoriteten, att utredningen skall igångsättas skyndsamt. Man får inte lov att vänta, ty en utredning genom norrlandskommittén skulle försena frågan. Men vi ha ju av herr Velanders anförande fått klart för oss, att det är omöjligt att åstadkomma en sådan skyndsamhet. Nej, det har blivit en allmän utredningsyra om allt möjligt från det största till det minsta, utan hänsyn till om de begärda utredningarna kunna leda till praktiskt genomförbara resultat. Jag tror, att denna utredningsyra råkar ut för ett bakslag, när det kommer att visa sig, dels att utredningsapparaten här i landet är så överansträngd, att det inte finns tillräckligt många kvalificerade krafter för att göra alla utredningarna, dels också att resultatet av utredningarna kan bli ett helt annat än vederbörande trodde.

När vi reservanter anvisa den försiktigare vägen att låta saken komma genom styrelsen för Norrbottens järnverk med eventuella förslag till utbyggande av detta verk, säger herr Myrdal, att järnverkets styrelse är så strängt upptagen, att den inte har tid därmed. Det är ett mycket egendomligt uttalande. Styrelsen sysslar för närvarande med just den utbyggnad, som beslöts i höstas men som inte är av samma storleksordning som den det nu talas om. Vad man kan fordra av styrelsen för Norrbottens järnverk är, att vi få papperen på bordet om de ekonomiska driftresultaten för denna statsägda industri. Det kan hända, att styrelsen måste arbeta hårt för att få fram driftresultat, som kunna ge stöd för en fortsatt expansion av industrianläggningar av denna typ. När reservanterna ha velat i verkligt positiv riktning tillstyrka medel för påbörjande av Harsprångets utbyggnad, är detta en väg, som är möjlig att nu omedelbart beträda, och vattenfallsstyrelsen är inriktad på att göra detta. Jämsides med norrlandskommitténs utredning om kommunikationer, vattenkraft, frakter och dylikt och förutsättningar för näringslivet i övrigt, är det väl mycket lämpligt att här lägges en god grund genom förberedelser för att bygga ut Harsprånget. Dess slutliga utbyggnad kräver många, många miljoner och tar lång tid. Men även reservanterna äro positivt inställda till en ökning av kraft-tillgången i Norrbotten genom ett fullföljande av en sådan utbyggnadsplan.

Det skulle vara mycket egendomligt, om man inte i ett sådant läge skulle nöja sig härmed i stället för att ge sig in på en utredning med så många osäkra faktorer, en utredning som skall omfatta anläggande av storindustri, var den skall ligga, vilka kommunikationer som erfordras, vilka fraktsatser som skola

Ang. möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten. (Forts.)
tillämpas och vilka malmer som skola utnyttjas, en utredning som skall omfatta export- och importmöjligheter och de ekonomiska förutsättningarna överhuvud, med andra ord en sådan utredning som i sina grundläggande drag redan pågår inom norrlandskommittén. Jag föreställer mig, att om man vill närmare överväga detta problem och tänka sig in i vad som i dagens läge är klokast, finner man, att det är att ansluta sig till reservanternas förslag.

Herr **von Heland:** Herr talman! Det synes mig, som om man blåst upp denna debatt till att bli alltför mycket partiskiljande. Det är då främst talare från socialdemokraterna och högern, som gjort meningsskiljaktigheterna i utskottet till en stor sak, medan jag för min del hela tiden ansett, att skillnaden mellan utskottets förslag och reservanternas varit mycket liten.

Visst är det för närvarande — såsom herr J. B. Johansson anför — ett slags utredningsyra eller utredningsraseri, och därför kan det vara befogat, att man sovrar alla de utredningskrav, som i år ha förelagts riksdagen, men vid denna sovring bör man väl bevara de viktigaste utredningsförslagen. Dit räknar åtminstone jag utredningar, som kunna befordra det svenska näringslivet, och jag kan inte förstå annat än att det här föreliggande förslaget till utredning kan komma att gagna det svenska näringslivet. Man har ofta sagt i riksdagen, att man särskilt måste tänka på Norrland och norrlandslänen, där det inte är så väl ordnat, och då främst kanske på Norrbotten. Jag trodde, att vi i kammaren voro överens om att staten i Norrbotten äger praktiskt taget samtliga naturtillgångar. Dessutom är det konstaterat, att man i Norrland har ett relativt högt födelsetal, och att det kan bli nödvändigt att ordna sysselsättningsfrågorna där, vilket kan bli mycket svårt. När nu läget är sådant — och härom råder det inte några olika uppfattningar alls — synes det mig naturligt, att man, såsom anförts från planeringskommissionen, rekommenderar, att staten ordnar botteninvesteringarna i detta län. Efter vad jag förstår kan detta inte göras genom det enskilda initiativet, eftersom staten äger naturtillgångarna. Likaså kan man konstatera, att om staten på detta sätt ordnar investeringar, så kommer detta att befordra det enskilda näringslivet. Om staten sätter i gång stora företag, kommer nämligen därutav att följa, att också det enskilda näringslivet tar fart.

Nu äro ju, såsom jag påpekade i början, både utskottets förslag och reservanternas ytterligt välvilliga, och jag förstår inte, att denna debatt har rivits upp så som skett. Den lilla tvisten gäller faktiskt endast vem som skall göra den utredning, som alla äro ense om skall göras. Skillnaden är ju mycket liten, och man går heller inte alls efter partilinjer.

Nu har redan herr Myrdal besvarat den fråga, som herr Heiding ställde, huruvida inte efterkrigsplaneringskommissionen skulle kunna göra den utredning, som förordas. Det är ju så lyckligt, att vi kunnat konstatera, att planeringskommissionens arbete står inför sitt avslutande — bara några delvis rätt långt komna betänkanden återstå — och att kommissionens arbete skall kunna anses vara slutfört framåt hösten, kanske till glädje för alla dem som funnit detta arbete mycket oroande. Planeringskommissionen har också framlagt sin uppfattning om norrlandsfrågorna i ett betänkande, som i korthet delvis redovisats av herr Myrdal.

Då reservanterna föreslå, att man skulle kunna tänka sig, att styrelsen för Norrbottens järnverk skulle kunna utföra den ifrågavarande utredningen, får jag instämma med herr Myrdal, att man inte skall fordra, att en styrelse för ett järnverk skall utreda dylika vidlyftiga frågor, utan härför behövs det säkerligen särskilda utredningsmän.

Vidare peka reservanterna på att norrlandskommittén kan ta hand om denna

Ang. möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten. (Forts.)
utredning, och enligt herr Velander, som är ledamot av kommittén, kommer även denna att uppmärksamma dessa viktiga frågor. Som herr Velander sade, har kommittén redan börjat ta itu med dem. Jag är liksom andra talare här rädd för att om norrlandskommittén skall utreda även denna fråga och kanske andra liknande frågor, kommer kommittén att få alltför stor arbetsbörda. Men jag har konstaterat, att utskottet inte begär en särskild kommitté för denna utredning, utan endast förordar, att det skall bli en allsidig utredning. Jag skulle tro, att om det nu blir riksdagens beslut, att en utredning skall komma till stånd, och om regeringen vid underhandlingar med norrlandskommittén finner, att denna kan åta sig även denna uppgift, regeringen kommer att överlåta utredningen till kommittén. Men om norrlandskommittén säger, att den inte hinner gå in på en sådan specialfråga, måste regeringen tillsätta en särskild utredning.

Herr Wistrand var med hänsyn till den ovissa framtiden tydligen överhuvud taget emot förslaget att utöka järntillverkningen i Norrland. Ja, visst är framtiden osäker och visst är det så som jernkontoret framhöll inför planeringskommissionen, att det före kriget knappast fanns något land, som hade så billigt handelsjärn som Sverige på grund av att andra länder konkurrerade på vår marknad. Men det är ett faktum, att vi inte äro och inte ha varit självförsörjande i fråga om järn, trots att vi kallas för ett järnland. Det finns ju möjligheter att utöka järnproduktionen även för landets egen skull, och då är att märka, att särskilt när det gäller specialstål Sverige är ett av de främsta exportländerna i världen.

Med hänsyn härtill kan jag inte förstå, varför man inte skulle kunna verkställa en utredning för att se, om det finnes plats för ytterligare järnproduktion inom landets gränser. Herr Myrdal har ju påpekat, hur planeringskommissionen med skärpa uttalat sig mot att statliga företag skola subventioneras, och med detta uttalande voro högerns och industriens representanter överhuvud taget liksom socialdemokraterna och övriga ledamöter synnerligen belåtna. Det synes mig, att uttalandet borde ges så stor publicitet som möjligt, så att man fick klart för sig här i landet, att de farhågor, som man på vissa håll hyser, att planeringskommissionen kommer att förorda subvention åt statliga företag, äro ogrundade, i det att kommissionen, vars majoritet är socialdemokratisk, klart uttalat sig häremot.

Herr Wistrand anförde också, att tidpunkten nu vore olämplig att sätta i gång en utredning, emedan framtiden var så osäker. Just av denna anledning förefaller det mig, som om det vore lämpligt att verkställa en del utredningar rörande näringslivet.

Jag började mitt anförande med att säga, att det är så liten skillnad mellan utskottets förslag och reservanternas, att man faktiskt skulle kunna rösta på vilket som helst. Men då jag tycker, att utskottet mera bestämt än reservanterna uttalat sig för en utredning, kommer jag med hänsyn till mitt ställningstagande i planeringskommissionen att rösta för utskottets förslag.

Häri instämde herr *Andersson, Jones Erik.*

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7,30 eftermiddagen.

Herr **Velander:** Herr talman! I mitt förra anförande började jag med att säga, att utskottets utlåtande och den förda diskussionen äro ett vittnesbörd om hur snabbt utvecklingen skrider fram eller kanske rättare hur snabbt meningarna växla. Det förefaller mig, som om herr von Helands uttalande också är ett vittnesbörd därom. Det genomgående i hans inlägg var — och denna

Ang. möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten. (Forts.)
synpunkt har framförts från annat håll — att norrlandskommittén har fått och får så stora uppgifter, att den inte går i land med dem. Denna uppfattning företrädde inte herr von Heland, när han var med och fattade det beslut i riksdagen, som ledde till norrlandskommitténs tillsättande. Kommitténs uppgift skulle vara en samordning och koordinering av då föreliggande utredningar och uppslag och dessutom ett därpå fotat vidgat utredningsarbete. Detta skulle i främsta rummet ta sikte på det norrländska näringslivets förkovran och därmed självfallet också, för att man skall kunna ge sig i kast med den uppgiften, ett klarläggande av förutsättningarna för detta näringsliv. Varken herr Myrdal eller herr von Heland har emellertid på något sätt velat besvara den fråga, som jag ställde och var angelägen att få svar på, nämligen huruvida den snabbutredning, som nu skall igångsättas, kan slutföras, innan man närmare klargjort dessa förutsättningar. Till dessa höra ju vårt kommunikationsväsen och därmed transportkostnaderna, våra vattenkrafttillgångars lämpliga utnyttjande och en hel del andra ting.

Herr von Heland säger, att vad här tvistas om är en mycket liten sak. Det är möjligt, att det förhåller sig så. Jag tror emellertid, att herr von Heland är ensam om denna mening. Det finns inte någon, som här i kammaren utom herr von Heland har uttalat en sådan uppfattning; alla ha ansett, att det här gäller en mycket omfattande, en betydelsefull angelägenhet.

I det sammanhanget uttalar herr von Heland, att det viktigaste, det som alla ta sikte på, blir tillgodosett genom ett bifall till utskottsmajoritetens förslag. Företagsamheten i Norrland kommer då att befordras, och det bör ske genom att staten sörjer för botteninvesteringarna. Vad menar förresten herr von Heland med botteninvesteringar? Även spörsmålet därom bör väl klarläggas. Man skall väl veta, hur mycket pengar som behöves för det eller det ändamålet, och man skall också ha klart för sig, hur mycket av dessa pengar som överhuvud taget kan beräknas nå åtminstone en viss grad av förräntning. Det räcker inte med herr Myrdals upprepade deklarationer, att järnindustrien för vårt lands vidkommande befinner sig i ett så gynnsamt läge eller har så goda förutsättningar, att den går en lysande framtid till mötes. Det är att hoppas, att herr Myrdal har rätt på denna punkt. Ingen skulle känna nedslagenhet eller missräkning över det. Men ser man saken mot bakgrunden av den svenska järnhanteringens utveckling alltifrån den tidpunkt, då man kan tala om en järnhantering här i landet och tills nu, finner man, att dess möjligheter under olika skeden ha växlat i mycket stor utsträckning. Man har ena gången befunnit sig i en djup vågdal, så djup, att man knappast vågat hoppas på att kunna komma upp därur, och andra gången har man varit på toppen av en högkonjunktur. Många skäl tala säkerligen för att man bör räkna med dylika växlingar även i fortsättningen.

Jag kan inte annat, herr talman, än vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr **von Heland:** Herr talman! Herr Velander har tydligen missuppfattat, vad jag sade om frågans storleksordning. Jag instämmer med herr Velander i att sakfrågan är mycket stor. Vad jag anförde var, att skillnaden mellan utskottets och reservanternas förslag är liten och att jag därför inte förstod, att det blåses upp en så stor debatt om huruvida man skall följa utskottets linje eller reservanternas.

Sedan frågade herr Velander, hur man skall kunna fullfölja en utredning om utvidgad metallurgisk industri, utan att norrlandskommittén gjort vissa grundläggande utredningar. Det är möjligt, att en del sådana måste göras, innan den av utskottet förordade utredningen kan bli färdig. Sambandet mellan rege-

Ang. möjligheterna för en metallurgisk storindustri i Norrbotten. (Forts.)
ringen och norrlandskommittén kan väl inte vara så dåligt, att inte ett önskemål om utredning angående metallurgisk storindustri i Norrbotten skall kunna förverkligas på det mest praktiska sättet. Sambandet måste väl tvärtom vara mycket gott, eftersom en statssekreterare sitter som ordförande i norrlandskommittén. Herr Velanders farhågor, att regeringen och norrlandskommittén inte skola komma överens, förstår jag inte.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard,* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 133, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Johansson, Johan Bernhard,* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja—77;

Nej—43.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om utbyggnad av kvävegödningstillverkningen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 134, i anledning av väckta motioner om utbyggnad av kvävegödningstillverkningen.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *B. Nilsson* m. fl. (I: 166) och den andra inom andra kammaren av herr *O. Werner* m. fl. (II: 171), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa därom, att hela frågan om såväl tillgodoseendet av det inhemska jordbrukets behov av artificiell kvävegödning som jämväl anläggandet eller utbyggnad av den industriella kvävegödningstillverkningen medelst elektrometoden, med hänsyn jämväl tagen till eventuella exportmöjligheter, måtte skyndsamt utredas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 166 och II: 171 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Om utbyggnad av kvävegödningstillverkningen. (Forts.)

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Svensson* i Grönvik ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna och alltså hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 166 och II: 171, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att hela frågan om såväl tillgodoseendet av det inhemska jordbrukets behov av artificiell kvävegödning som jämväl anläggandet eller utbyggnad av den industriella kvävegödningstillverkningen medelst elektrometoden, med hänsyn jämväl tagen till eventuella exportmöjligheter, måtte skyndsamt utredas.

Herr **Nilsson, Bror:** Herr talman! Då jag varit med om att väcka den motion, som behandlas i detta utskottsutlåtande, skall jag be att få säga några ord till förmån för den reservation, som avgivits med hemställan om bifall till motionen.

Denna fråga är likartad med den som vi nyss diskuterat och fattat beslut om. En liknande motion i detta ärende väcktes i fjol. Det gäller utbyggandet av det stora vattenfallet Harsprånget och kraftens utnyttjande för kvävegödningstillverkning i riket. Det är för motionärerna glädjande, att åtminstone det ena av de uppslag som framlagts både i fjol och i år nu har vunnit beaktande. Jag tänker på frågan om utbyggande av Harsprånget. Förra året hade tanken på att utbygga detta vattenfall många motståndare, men man har nu på den punkten ändrat mening.

När det sedan gäller det andra avsnittet av motionen, nämligen frågan om kvävegödningstillverkningen, har motionen emellertid icke fått samma gynnsamma behandling. I fjol behandlades en motion i ett närliggande ämne av jordbruksutskottet, men i år har motionen remitterats till statsutskottet. Jag klagar inte över behandlingen därstädes. Utskottet har inhämtat yttrande från norrlandsutredningen, lantbruksstyrelsen och Sveriges lantbruksförbund. Samtliga dessa instanser äro betänksamma. Endast en av dem har vågat sig på att tillstyrka motionen, nämligen Sveriges lantbruksförbund. Förra året hörde jordbruksutskottet kommerskollegium och industrikommissionen, och båda dessa myndigheter förklarade sig icke ha något att invända mot den utredning som då begärdes.

Vad som särskilt förvånar mig är norrlandsutredningens negativa ställning till denna fråga. Det gäller ju här detsamma som i det föregående ärendet, nämligen att söka få en industri förlagd till Norrland. Detta har man här i riksdagen ofta pläderat för, och det synes mig att norrlandskommittén borde vara särskilt intresserad härav.

När man börjar läsa statsutskottets utlåtande, tror man faktiskt att utskottet skall komma fram till ett tillstyrkande av motionen. Jag skall be att få föredraga det första stycket i utskottets utlåtande. Utskottet säger: »Ett huvudvillkor för utvecklingen av ett livskraftigt svenskt jordbruk är, såsom motionärerna anfört, att dess alltjämt kraftigt växande behov av kvävegödning kan tillgodoses i erforderlig utsträckning och till billigt pris. Såväl på grund härav som också på grund av kväveprodukternas betydelse för sprängämnestillverkningen måste en väl utvecklad inhemsk kväveindustri framstå som ett viktigt nationellt intresse. Utskottet delar motionärernas uppfattning, att Sverige på grund av sina tillgångar på vattenkraft liksom även på kalk borde hava vissa naturliga förutsättningar för att inom landet kunna täcka den alldeles övervägande delen av sina egna behov.» Ja, detta kan man ju instämma i. Men när man sedan fortsätter att läsa utlåtandet, förstår man att det lutar mot avstyrkande av motionen.

Det är ett av statsutskottets argument som jag har svårt att acceptera. Utskottet säger att våra vattenkrafttillgångar snart skulle vara praktiskt taget

Om utbyggnad av kvävegödningstillverkningen. (Forts.)

helt exploaterade och att vi nu inte ha råd att använda den kvarvarande kraften för en sådan produktion som kvävegödningsframställning. Jag har i dag varit i förbindelse med experter på detta område. Jag har talat med en ingenjör i svenska vattenkraftföreningen och även med en tjänsteman i vattenfallsstyrelsen. Av deras upplysningar framgick, att våra vattenfall för närvarande äro utbyggda för sammanlagt 2,5 miljoner kW. Man vet inte med full säkerhet hur stora våra icke utnyttjade vattenkrafttillgångar äro; därom pågår för närvarande en utredning. Man uppskattar dem emellertid till minst 6 miljoner kW. Det skulle alltså vara mellan en tredjedel och hälften av våra vattenkrafttillgångar som äro exploaterade. Jag tycker därför att det icke är riktigt, när statsutskottet säger att vi inte skulle ha råd att använda vår vattenkraft till något sådant som framställande av kväveprodukter.

Det är en annan synpunkt som berörts under den föregående diskussionen och som faktiskt föranledde mig att då följa utskottets förslag. Det har gjorts den invändningen mot förslaget att tidpunkten nu inte skulle vara lämpad för en utredning av här ifrågavarande slag. Denna tanke har framförts av lantbruksstyrelsen, och den har framförts även av utskottet. Men när det gäller att säkerställa tillgången på kvävegödning och vad som behöves för sprängämnestillverkningen, varför skulle tidpunkten nu vara olämplig att sätta i gång en utredning härom? Det gäller ju att säkerställa tillgången på en nyttighet, för vilken vi ha så utomordentliga resurser. Vi äro beroende av import utifrån, väsentligen från Chile. För att man skall få hit chilesalpeter, måste den fraktas över mer än halva jordklotet. Förhåller det sig inte så att världens handelstonnage till stor del ligger på havets botten? Det måste bli dyrt under en ganska lång tid framåt att frakta chilesalpeter denna långa väg. Och hur är det med de fabriker i Tyskland, som i stor utsträckning försett oss med dessa varor? Det är väl troligt, att åtminstone de flesta ligga i ruiner och att det kommer att taga ganska lång tid innan de åter nå full produktionskapacitet. Och hur är det med tillgången på livsmedel i Europa och hela världen? Det är faktiskt så, att de flesta folk på jorden ha sina livsmedel ransonerade, och det ställes i utsikt att detta förhållande kommer att fortvara så länge, att man knappast kan överskåda när det kan slopas. Och vad ha vi för medel att få fram livsmedel? Jo, ett av de förnämsta är i varje fall kvävegödning och i synnerhet salpeterkväve. Jag ber att få påpeka skillnaden mellan det kväve som tillverkas hos oss för närvarande, nämligen ammoniumkväve och kalkkväve å ena sidan och salpeterkväve å andra sidan. De förra innehålla kväve i mindre lättillgänglig form än det salpeterkväve som vi mena att man skulle framställa med hjälp av högfrekvensig elektrisk kraft, detta salpeterkväve är ett av jordens förnämsta gödningsämnen för att få fram kraftiga grödor och alltså öka produktionen av livsförnödenheter.

Med hänsyn till de av mig nu anförda trenne omständigheterna anser jag, att tidpunkten just nu skulle vara lämplig för igångsättande av en utredning i ifrågavarande syfte, och jag tillåter mig alltså, herr talman, att yrka bifall till den vid detta utlåtande fogade reservationen.

Herr **Johansson, Johan Bernhard:** Herr talman! Det är riktigt som den föregående ärade talaren sade, att en liknande motion också väcktes förra året och då remitterades till jordbruksutskottet, som införskaffade utlåtanden däröver, vilka samtliga gingo i avstyrkande riktning, varefter motionen avstyrktes av jordbruksutskottet och avslogs av kamrarna.

I år har motionen gått till statsutskottet, som har infordrat yttranden också från sådana myndigheter och korporationer, som inte förra året voro hörda,

Om utbyggnad av kvävegödningstillverkningen. (Forts.)

med påföljd att utskottet har fått in ytterligare avstyrkande yttranden att bygga sitt utlåtande på.

Vad herr Bror Nilsson säger om att tidpunkten för en utredning på området nu skulle vara synnerligen lämplig är nog inte med verkligheten överensstämmande. Vi ha nämligen inom utskottet faktiskt gjort en utredning i denna fråga, och resultatet därav blev för oss så övertygande att, såsom framgår av utlåtandet, statsutskottet praktiskt taget är enigt om att avstyrka motionen. På utskottets begäran ha inför detsamma fackmän på kvävegödningens område haft föredragningar, och det har därvid framgått, att det förhåller sig på det sättet att under kriget kväveindustrien utbyggts i de krigförande länderna till i Kanada fyra gånger förkrigsnivån och i Förenta staterna ännu mera. I England och överallt i de övriga krigförande länderna har kväveindustrien också utbyggts på grund av att kväve även användes vid krigsmaterialtillverkningen. Detta utbyggande av kväveindustrien har medfört, att man har att räkna med en våldsam utländsk konkurrens på marknaden. Vidare är det omvittnat — vilket väl förut var bekant — att den norska kväveindustrien har lägre tillverkningskostnader på grund av billigare elektrisk kraft, varför ifrågavarande kväveprodukter således kunna importeras från Norge och säljas till lägre pris än vid inhemsk fabrikation vid en nybyggd industri i enlighet med motionärernas förslag. Att anlägga en sådan ny industri, som motionärerna ha tänkt sig, skulle med största sannolikhet bli en förlustbringande affär, och skulle man göra på det sättet, att man täckte förlusterna genom att tvångsvis försälja kvävegödningen till lantbrukare till ett högre pris, så måste detta i sin tur påverka priset på lantbrukets produkter i stigande riktning.

Det förefaller inte vara så praktiskt att bygga upp en industri, om vilken man har klart för sig — och det framgår även av yttrandena här att man har — att man måste räkna med att den nästan omedelbart slås ihjäl i den utländska konkurrensen. Därtill kommer ju, såsom utskottet har uttalat, att det är »att märka, att Sverige beträffande de i motionerna närmast åsyftade, för jordbruksändamål avsedda kväveprodukterna redan för närvarande har en kväveindustri, motsvarande nära nog landets förkrigsförbrukning och 75 procent av den närmaste efterkrigstidens antagna förbrukning». Härvid har då medräknats en ny anläggning i Köping, som Kooperativa förbundet håller på att uppföra och som blir färdig inom den allra närmaste tiden.

När utskottet sedan fått höra, vilka konkurrenssvårigheter som hota utifrån, och fått del av de bekymmer, de nuvarande företagarna på området ha för att kunna möta denna väntade, hårda konkurrens t. ex. genom att ändra fabrikerna, genom att nedlägga vissa fabriker, genom att flytta fabrikationen till annan plats eller genom att bygga laboratorier för att få till stånd en produkt av ännu bättre kvalitet, har utskottet blivit ganska övertygat om att ingenting för närvarande är att göra på detta område. Det är inte heller någon fara för att det skall uppstå brist på kvävegödselmedel, eftersom, såsom det står i utskottets utlåtande, »75 procent av den närmaste efterkrigstidens antagna förbrukning» redan är säkrad genom tillverkning inom landet och den utländska konkurrensen kommer att sörja för återstoden. Detta ha vi i utskottets majoritet blivit övertygade om.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets utlåtande.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till expeditionsbaracker för statens utlänningskommission.

Anslag till expeditionsbaracker för statens utlänningskommission.

I detta utlåtande hade utskottet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 287 framlagda förslag, till Expeditionsbaracker för statens utlänningskommission å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 627 500 kronor.

Reservation hade anförts av, utom annan, herrar *Bernhard Nilsson, Bäckström, Mannerskantz, Johan Eric Ericson* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Expeditionsbarack för statens utlänningskommission, å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 192 500 kronor.

Herr **Nilsson, Bernhard:** Uppförandet av den i propositionen föreslagna expeditionsbaracken, som skulle ligga å bortre Östermalm vid Valhallavägen, skulle ju dra en kostnad, beräknad till 435 000 kronor. Sedan den tidpunkt, då propositionen avlämnades, torde förhållandena i fråga om utlänningarna och deras vistelse här i Sverige ha ändrats på sådant sätt att giltiga skäl till tvekan om nödvändigheten av att denna barack nu bygges föreligga. Om denna barack nu uppföres, får den endast värde för tillfället, men den får inte värde för framtiden, eftersom den, om utvecklingen blir sådan vi förvänta, snart skulle komma att rivas och föras bort därifrån. Flyktingströmmen från Danmark och Norge, som man befarade skulle bli ofantligt stor, har inte blivit den väntade. Flyktingarna från dessa länder lämna nu, enligt vad som framgår av tidningarnas uppgifter, Sverige i rätt stor utsträckning, och man borde då kunna ha förhoppning om att inte behöva tynga statsbudgeten med en kostnad av 435 000 kronor för en sådan tillfällig byggnads uppförande. Det är det enda skälet till att reservanterna ställt sig på den ståndpunkt, de nu intaga angående avslag å denna del av den kungl. propositionen. Utskottets majoritet har ju också varit mycket betänksam, fastän den inte gått så långt som reservanterna gjort, vilka direkt ställt sig på avslagsståndpunkten.

Jag vill tillägga, att även om riksdagen fattar beslut i positiv riktning och arbetet sättes i gång, kan väl inte denna barack hinna bli färdig förrän om ett halvår eller i varje fall rätt många månader fram i tiden, och då har väl ytterligare lättnad, hoppas jag, inträtt i detta avseende.

Jag ber, herr talman, att att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Johansson, Johan Bernhard:** Herr talman! Den tveksamhet, som reservanterna ha givit uttryck åt, hyste vi alla inom utskottet, när vi där behandlade ärendet. Men innan det företogs till slutligt avgörande, hörde vi en byråchef i utlänningskommissionen och fick av denne en beskrivning över de arbetsförhållanden, varunder kommissionens personal arbetar. Det var en ganska dyster skildring han lämnade av hur stor lokalsplittringen var. Kommissionen hade det ytterst besvärligt, med tråkiga lokaler och stor trångboddhet, och vederbörande sade sig under vinterns lopp flera gånger ha haft farhågor för ett sammanbrott i verksamheten, särskilt med hänsyn till att i all synnerhet den kvinnliga personalen var överansträngd också genom övertidsarbete. Det kan nog synas riktigt — och den uppfattningen delas av oss alla — att när utlänningarna nu undan för undan avflytta, skulle man kunna avstå från detta

Anslag till expeditionsbaracker för statens utlänningskommission. (Forts.)

bygge. Emellertid framhölls det, att ärendet var brådskande och att man ville driva igenom ett beslut.

För att under sådana förhållanden ge ett uttryck åt den uppfattningen, att det beslut, som fattades, inte skall omedelbart verkställas enligt de beräkningar och förslag, som ligga till grund för propositionen, har utskottet uttalat, att »utskottet förutsätter därvid, att frågan om barackbyggets behövlighet av Kungl. Maj:t före besluts fattande underkastas förnyad prövning, varvid ånyo bör undersökas huruvida baracken behöver tilltagas så stor, som byggnadsstyrelsen föreslagit, samt vidare om ej de oundgängligen ytterligare erforderliga utrymmena kunna erhållas på annat sätt, exempelvis genom förhyrning.»

Därigenom har utskottet givit uttryck åt sin egen betänksamhet. Men eftersom det begärdes en skyndsam behandling av frågan och med hänsyn till de upplysningar, vi fått om kommissionens arbetsförhållanden, har utskottet tillstyrkt propositionen, dock med den reservation, som utskottet i sin motivering har uttalat angående en förnyad omprövning av barackens behövlighet. Utskottsmajoriteten har nämligen det förtroendet för Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t med hänsyn till detta uttalande säkerligen kommer att göra en sådan förnyad undersökning. Skulle denna då ge till resultat, att beloppet icke i sin helhet eller till en mindre del eller kanske helst icke alls behöver tagas i anspråk, har ju ingen olycka skett, om kammaren bifaller, vad som här föreslås.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets utlåtande.

Herr statsrådet **Möller:** Herr talman! När sådana här förslag framläggas för riksdagen, sker det näppeligen, om inte absolut nödtvång föreligger. Då vi ha försökt lösa bostadsfrågorna under denna kris och detta krig, ha vi avvisat tanken på att nödbostäder skulle uppföras för människorna. Men utvecklingen har gått dithän under denna kris, att vi tyvärr inte ha kunnat helt avstå från att uppföra nödbostäder åt vissa ämbetsverk. Det är klart som dagen att så osympatiska som propåer av detta slag måste vara, är en departementschef sannerligen inte benägen att framlägga ett sådant förslag, om han inte blivit övertygad om att situationen inte kan klaras på annat sätt.

Det är riktigt att det, sedan propositionen avlämnades, har inträtt en viss ändring i situationen med avseende å flyktingarna, i det att norrmäns och danskars hemresa kommer att innebära en minskning i utlänningskommissionens arbetsbörda, men det kan hända, att man föreställer sig, att denna minskning blir större än den i verkligheten kommer att bli.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att generella arbetstillstånd ha varit utfärdade för norrmän och danskar så att de ha kunnat söka arbete i hela landet, naturligtvis med den begränsningen att uppehållstillstånden för en stor del av dem inte gällt för de större städerna. Men eljest ha de haft frihet att söka sig arbete ute på hela arbetsmarknaden. Det är ingen annan flyktingkategori som åtnjutit en sådan förmån. Alla andra ha arbetstillståndstvång. Om man skall bibehålla detta — och det tror jag är nödvändigt, då det gäller andra nationaliteter än de nordiska — blir hela denna del av utlänningskommissionens verksamhet av oförändrad storlek. Skulle vi råka ut för nya flyktingkontingenter till landet, kan denna del av utlänningskommissionens verksamhet rent av behöva ökas.

Jag vill upplysa kammaren om att även sedan norrmän och danskar ha lämnat vårt land kommer det att finnas kvar inte mindre än 75 000 flyktingar. Det är bekant genom tidningarna, att man från en internationell organisations sida har hemställt, att Sverige skulle förklara sig vara berett att mottaga ett icke ringa antal personer av främmande nationalitet, som skulle repatrieras. Det finns, det veta alla efter skildringarna i tidningarna, bland krigs-

Anslag till expeditionsbaracker för statens utlänningskommission. (Forts.)
fångar och arbetsfångar i Tyskland ännu kolossala mängder av människor, av vilka ett stort antal äro svårt sjuka. Man har sagt från denna internationella organisations sida, att man hoppas kunna verkställa repatrieringen på det sättet att de friska skola skickas direkt till sina hemländer för att där sättas in i återuppbyggnadsarbetet, men man har också menat, att Sverige borde, bland de uppoffringar som vi skulle åtaga oss i samband med återuppbyggnaden och överhuvud taget återställelsearbetet i Europa, utfästa sig att åtminstone ta emot ett visst antal sjuka flyktingar och barn och kvinnor. Regeringen har icke ansett sig kunna avböja, utan har förklarat sig villig att låta landet mottaga ett antal av — jag kan gott säga, hur stort det antal är, som vi hittills utfäst oss att mottaga — upp till 10 000. Men det är mycket möjligt, att vi inte slippa undan med ett så pass lågt tal som 10 000 nya dylika flyktingar från Tyskland.

Detta gör att man har rätt svårt att föreställa sig att utlänningskommissionens arbetsuppgifter under den närmaste tiden komma att minskas i någon väsentlig grad. Självfallet bör och kommer hela denna fråga om utlänningskommissionens behov av lokaler att tagas upp till ny prövning såsom statsutskottet förutsätter i sitt utlåtande. Vi ha inte underkastat denna fråga någon riktigt grundlig ny undersökning, innan nu riksdagen skall gå att fatta beslut, men däremot betraktar jag det såsom nära nog absolut nödvändigt, därest det vid en omprövning visar sig, att man inte kan undvara en sådan ny bostad åt utlänningskommissionen, som det här är fråga om, att Kungl. Maj:t skall kunna ha rättighet att också låta uppföra en sådan. Kunna kostnaderna därför minskas, är det ju bra, ty det är klart, att 627 000 kronor för sådana provisoriska bostäder, som, åtminstone hoppas jag det, inte skola behöva stå kvar under alltför lång tid, är mycket pengar. Men vi befinna oss i ett läge, där det enligt min mening är oundgängligen nödvändigt att en viss rörelsefrihet finnes.

Jag vill inte underlåta att nämna, att Kungl. Maj:t nog, eftersom behovet kunde sägas vara fullt klarlagt, ansåg sig ha rättighet att begagna flyktinganslaget utan att fråga riksdagen på den punkten, då vi ju här icke avse någonting annat än att möjliggöra en något så när rimlig flyktingadministration. Då riksdagen emellertid var samlad, ansågo vi det vara mest honnett att i alla fall förelägga riksdagen frågan, och jag hoppas för min del, att kammaren kommer att följa utskottets majoritet.

En av svagheterna i vår flyktingadministration har varit, att tillståndssökande ha fått vänta för länge på både arbetstillstånd och uppehållstillstånd. Detta har skapat ganska mycken irritation vid vissa tidpunkter, då det varit en större flyktingström än vanligt, men alla dessa svårigheter ha huvudsakligen haft sin orsak i att utlänningskommissionen inte har haft tillräckligt stor personal — och man inte har kunnat tillgodose personalbehovet inom utlänningskommissionen bland annat därför att det ständigt har rått brist på lokaler. Det är mycket önskvärt, att man på en sådan punkt kan för framtiden sörja för att någon anledning till berättigade klagomål icke skall finnas. Utlänningskommissionen har varit undernärd på personal under hela den tid den existerat, likaväl som socialstyrelsens utlänningsbyrå på sin tid var undernärd på personal. Det är en synpunkt, som vi inte kunna underlåta att ta hänsyn till, när vi skola gå till ny prövning av detta speciella lokalbehov.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bernhard Nilsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande, nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 225, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 2 mars 1945, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att särskilda förmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal finge i samband med beredskapens blivande avveckling utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i berörda statsrådsprotokoll förordat,

dels ock under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1945/46 till Särskilda övergångsförmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal anvisa ett förslagsanslag av 3 200 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att långtidsinkallad beredskapspersonal skulle under en tid av högst sex månader på vissa villkor komma i åtnjutande av en särskild avvecklingsersättning, vars belopp skulle bestämmas med hänsyn till vad som tillkommit den långtidsinkallade i form av krigslön och i förekommande fall familjebidrag samt hemortslön, därvid beloppet skulle bestämmas efter den ortsgrupp enligt den för allmänna folkpensioneringen gällande ortsindelningen, vartill vederbörandes mantalsskrivningsort vore hänförd. Avvecklingsersättningens maximibelopp för första månaden hade ansetts böra bestämmas till 400 kronor i ortsgrupp I, till 450 kronor i ortsgrupp II och till 500 kronor i ortsgrupp III.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *I. Persson* m. fl, (I: 327) och den andra inom andra kammaren av herr *J. W. Pettersson* i Norregård m. fl. (II: 516), i vilka hemställts, att riksdagen måtte fastställa avvecklingsersättningens maximibelopp åt långtidsinkallad beredskapspersonal till 450 kronor i alla ortsgrupper;

dels ock en inom andra kammaren av herr *J. Ericsson* i Kinna väckt motion (II: 545), vari hemställts, att riksdagen måtte beakta i motionen anförda synpunkter i fråga om övergångsförmåner dels vid återgång till före beredskapstjänstgöringen innehavd anställning, dels ock i det fall att den långtidsinkallade toges i anspråk för arbetsuppgifter, som sammanhörde med beredskapens avveckling.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 545, i vad den avsåge avvecklingsersättning vid återgång till före beredskapstjänstgöringen innehavd anställning, samt med avslag å motionerna I: 327 och II: 516 medgiva, att särskilda förmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal finge i samband med beredskapens blivande avveckling utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet förut i utlåtandet förordat;

b) till Särskilda övergångsförmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor;

c) till Särskilda övergångsförmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal för budgetåret 1945/46 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 200 000 kronor;

II. att motionen II: 545, i vad den icke förut behandlats, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Bäckström, Mannerskantz, Heiding, Carlström, Pettersson* i Dahl, *Boman* i

Ang. övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal. (Forts.)
Kieryd, *Johansson* i Mysinge och *Birke*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 545, i vad den avsåge avvecklingsersättning vid återgång till före beredskapstjänstgöringen innehavd anställning, samt med bifall till motionerna I: 327 och II: 516 medgiva, att särskilda förmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal finge i samband med beredskapens blivande avveckling utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad i reservationen förordats;

b) till Särskilda — — — 1 000 000 kronor;

c) till Särskilda — — — 2 200 000 kronor;

II. att motionen — — — åtgärd föranleda.

Herr **förste vice talmannen:** Herr talman! I det nu föredragna utlåtandet hemställer utskottet att vissa övergångsförmåner skola beredas långtidsinkallade värnpliktiga för att underlätta övergången från värnpliktstjänstgöringen till sysselsättning i civila livet. Dessa förmåner skulle utgå dels i form av värnpliktslån, dels i form av avvecklingsersättning och dels genom beredande av möjlighet till yrkesutbildning i samband med avvecklingsersättning. Häremot har utskottet icke haft något att erinra, utan det har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Endast beträffande formen för avvecklingsersättningen har inom utskottet icke full enighet uppnåtts.

Som kammarens ledamöter finna av utskottets utlåtande, är till detsamma fogad en reservation. Denna vänder sig emot den form som denna avvecklingsersättning har fått. Den har nämligen dyrortsgraderats, så att ersättningen skulle utgå med olika belopp för tre olika dyrortsgrupper efter den för folkpensioneringen gällande ortsindelningen. Härigenom skulle uppkomma en olikhet med avseende å avvecklingsersättningens maximibelopp för olika kategorier värnpliktiga, en olikhet som, enligt vad vi reservanter ha funnit, skulle komma att verka ganska orättvist. De, som erhålla ersättning, skola nämligen hänföras till den mantalsskrivningsort, där de senast varit mantalsskrivna. Många av dessa, särskilt de ogifta — ty även sådana skulle ju komma i åtnjutande av denna ersättning — ha måhända varit inkallade i många år och ha alltså haft ganska liten beröring med sin mantalsskrivningsort, vare sig denna är att finna i stad eller på landet. När nu dessa skola skaffa sig anställning eller utbildning, är det ju inte så säkert, att de kunna få möjlighet därtill på den ort, där de äro mantalsskrivna, utan de måste söka sig dit, där sådana möjligheter förefinnas. Reservanterna ha därför funnit att det inte kommer att verka rättvist att i detta fall tillämpa denna dyrortsgruppering, i synnerhet som den ju, vilket är allmänt erkänt, är behäftad med stora brister och säkerligen skulle komma att ge upphov till betydande orättvisor bland dem det här gäller. Detta är så mycket mera fallet som det här är fråga om en engångsersättning; den skulle utgå under sex månader, till en början med det högsta belopp, vartill de värnpliktiga bliva berättigade enligt det beslut som kommer att fattas, och skulle sedan successivt minskas, så att den under sista månaden skulle bli ganska obetydlig.

Enligt utskottets förslag, som överensstämmer med den kungl. propositionens, skulle maximibeloppet inom de olika dyrortsgrupperna vara respektive 400, 450 och 500 kronor. Reservanterna anse, att det inte finns något skäl att ha en dylik dyrortsgruppering för dessa kategorier, och därför ha vi föreslagit, att ersättningen skulle utgå lika för samtliga och att maximibeloppet skulle sättas till 450 kronor.

Någon ändring av anslagsbeloppets storlek behöver icke ske, om detta yrkande skulle bifallas; det rör sig ju här om ett förslagsanslag, därför att man

Ang. övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal. (Forts.)

inte på förhand kan säga, hur stora kostnaderna komma att bli. Det sannolika är emellertid, att den av reservanterna förordade bestämmelsen skulle medföra något högre kostnader än utskottets och Kungl. Maj:ts förslag. Den stora mängden av långtidsinkallade från landsbygden skulle nämligen enligt reservationen erhålla 50 kronor mera än de enligt utskottsförslaget äro berättigade till.

Det är emellertid inte detta skäl, som varit avgörande för reservanternas ståndpunktstagande, utan det utslagsgivande har för oss varit svårigheten att säga, hur de olika värnpliktigas behov komma att gestalta sig, sedan de lämnat sin militära tjänstgöring. Det är inte heller säkert, att de återvända till sin gamla mantalsskrivningsort, utan många komma kanske att bosätta sig på andra platser, tillhörande lägre dyrortsgrupp. Det vore ju då inte riktigt att hänföra dem till den högsta dyrortsgruppen och ge dem högre belopp än deras kamrater, som hela tiden varit mantalsskrivna å en lägre dyrort.

Detta är, herr talman, skälen till att vi ej ansett det lämpligt att dessa engångsförmåner dyrortsgraderas.

Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottsutlåtandet.

Herr **Lindström:** Herr talman! Denna principfråga om dyrortsgrupperingen möta vi i alla möjliga sammanhang här i riksdagen, men jag tror inte, att det finns någon så olämplig anknytningspunkt för ett resonemang om denna princip som just det ärende, vi nu hålla på att behandla.

Här gäller det förmåner, som skola bestämmas med hänsyn till vad som utgått till vederbörande under tidigare militär tjänstgöring; så länge denna pågått, ha löneförmånerna varit ortsgrupperade. Det må erinras om att bondeförbundet vid 1942 års riksdag motionerade om att man icke skulle ortsgruppera familjepenningen, men dyrortsgruppering av den blev i alla fall av riksdagen beslutad. Nu har alltså familjepenningen varit ortsgrupperad under hela tjänstgöringstiden, men enligt motionen och den föreliggande reservationen skall man gå ifrån ortsgrupperingen av denna förmån, när det gäller avvecklingsersättningen, vilken dock skall bestämmas med hänsyn till vad som utgått under tjänstgöringen.

Vidare böra vi uppmärksamma, att avvecklingsersättningens belopp för varje enskild värnpliktig påverkas av det bostadsbidrag, som utgått under tiden för tjänstgöringen, och att detta bidrag bestämts med hänsyn till den faktiska hyran. Reservanterna vilja nu gå ifrån den principen. Detta innebär, att inkallade från de billigaste orterna skulle få avvecklingsersättning med ett i förhållande till hyran med 50 kronor ökat belopp, under det att inkallade från de dyraste orterna skulle få en avvecklingsersättning, som icke kommer att täcka hela hyran, utan bara dennas belopp, minskat med 50 kronor. Jag anser, herr talman, att detta är orimligt. Man vill ju ändå i princip hjälpa folk, som varit länge inkallade, men nu skall man plötsligt för en annan princips skull lämna en hjälp, som icke blir riktigt anpassad efter det behov, som man förut konstaterat har funnits under tiden för tjänstgöringen.

På en punkt äro motionen och även reservationen synnerligen kuriösa. Man yrkar bara på att inte maximibeloppen skola dyrortsgrupperas, men man har glömt, att också belopp under dessa högsta komma att utgå, och de skola alltså fortfarande enligt här framställda förslag vara dyrortsgrupperade. I fråga om dem har man ingen invändning att göra. Det finns därför enligt min mening mycket ringa sakliga skäl att bifalla reservationen.

Därtill kommer ytterligare en sak: skulle riksdagen nu fatta beslut i enlighet med reservationen, omintetgöres mycket av det förberedelsearbete, som gjorts för att skyndsamt kunna ge dessa förmåner åt värnpliktiga, som redan

Ang. övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal. (Forts.)
hemskickats. Skulle kamrarna eventuellt stanna i olika beslut, blir tidsutdräkten ännu längre, och folk, som redan nu väntar på dessa förmåner, får kanske vänta ytterligare någon månad, innan man får den hjälp, som så väl behövs.

Det är på dessa skäl, herr talman, som jag för min del ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **förste vice talmannen:** Herr talman! Enligt vanliga begrepp bör det vara betydligt enklare att utanordna dessa engångsersättningar, om det är samma belopp för alla, än om man skall tillämpa dyrortsgruppering. Nu menar visserligen herr Lindström, att vi inte ha utarbetat något fullständigt system i detta fall, och det är riktigt. Men Kungl. Maj:t skall ju även enligt utskottets förslag pröva, vilka belopp som skola utgå till olika värnpliktiga. Därför tycker jag inte, att detta bör utgöra något hinder.

Det enda skäl herr Lindström kunde anföra såsom ett motiv för att kammaren icke skulle följa reservationen var, att ett sådant beslut skulle omintetgöra det förberedelsearbete för utbetalande av ersättningarna, som redan är utfört. Men detta har kanske inte så stor betydelse, och jag kan inte se att det skulle utgöra något hinder mot att utarbeta och tillämpa ett förslag av den art, som avses i reservationen. Det skäl, som i detta avseende anförts mot reservationen, anser jag icke vara bärande.

Herr statsrådet **Sköld:** Herr talman! När jag lyssnade på talesmannen för reservanterna, kom jag till den uppfattningen att det måtte föreligga ett missförstånd.

Herr förste vice talmannen ville göra gällande, att det skulle vara lättare att tillämpa reservanternas förslag, därför att det där gällde *ett* bestämt belopp, medan det enligt utskottets och Kungl. Maj:ts förslag skulle gälla *tre* skilda belopp. Men så är det inte, utan som herr Lindström antydde skall var och en enligt föreliggande förslag, alltså även enligt reservationen, få en avvecklingsersättning under första månaden efter det han lämnat tjänsten, som är lika med summan av de förmåner, han haft i tjänsten. För varje följande månad kommer beloppet att sänkas med tio procent av den ursprungliga ersättningen, och efter sex månader upphöra utbetalningarna.

Detta innebär alltså, att alla långtidsinkallade få en ersättning, som är lika med vad de förut haft i lön. Den, som varit bosatt på en dyrare ort och där fått familjebidrag, får ett större belopp, och den, som varit mantalsskriven på en billigare ort, får ett mindre belopp. Alla dessa ersättningar bli alltså även enligt reservanternas förslag dyrortsgrupperade.

Men så har i förslaget satts en spärr, som i främsta rummet gäller dem som haft officersanställning. De skola inte kunna få alldeles lika mycket som de fått i tjänsten, utan beloppen ha maximerats till i högsta dyrortsgruppen 500 kronor, i andra 450 kronor och i den lägsta 400 kronor. Här vilja reservanterna ha ett enhetligt maximibelopp för alla dyrortsgrupperna av 450 kronor. Även efter reservanternas förslag bli således alla ersättningar dyrortsgrupperade utom beträffande det mindre antal, där ersättningen går över maximum.

Jag måste alltså liksom herr Lindström säga, att detta är ett något underligt tillfälle att upptaga en principstrid om dyrortsgrupperingen, eftersom reservanterna i, jag skulle tro, 75 procent av alla ersättningsfall godtaga dyrortsgrupperingen och vilja taga bort den endast i fråga om själva toppersättningarna.

Med reservanternas förslag blir det ju ett blandat system, där vissa inkallade få ersättning efter dyrortsgruppering och andra icke, och det är detta som

Ang. övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal. (Forts.)
gör saken invecklad. Jag undrar därför, om inte kammaren ändå gör klokast även mot reservanterna att bifalla utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avlöningsreglemente för personal vid krigsmakten under krigstjänstgöring (krigsavlöningsreglemente) jämte i ämnet väckta motioner;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ordnande av civilanställning för avgående fast anställt manskap vid försvaret jämte i ämnet väckta motioner;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en värnpliktslånefond m. m.;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av medlemsbidraget till de erkända lokalsjukkassorna m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i visst fall i anledning av olycksfall i arbete;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Medicinalstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1945/46 m. m. jämte i ämnet väckt motion; samt

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för statens räkning av respiratorer till beredskap vid barnförlamningsepidemier m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anslag till poliskåren i Boden.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Poliskåren i Boden: Omkostnader för budgetåret 1945/46.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 274, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen dels medgiva sådant undantag från bestämmelserna om tjänstedräkt i civila avlöningsreglementet, att befattningshavare vid poliskåren i Boden, som vore pliktig att under tjänstgöring vara iförd tjänstedräkt (uniform), tills vidare intill dess annorlunda bestämdes, skulle äga bekomma sådan på statens bekostnad, dels ock till Poliskåren i Boden: Omkostnader för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 34 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

a) avslå Kungl. Maj:ts förslag om medgivande av visst undantag för befattningshavare vid poliskåren i Boden från bestämmelserna om tjänstedräkt i civila avlöningsreglementet,

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Poliskåren i Boden: Omkostnader för budgetåret 1945/46 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 28 000 kronor.

Anslag till poliskåren i Boden. (Forts.)

Reservation hade anmälts av herrar *Carlström* och *Holmström*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) medgiva sådant undantag från bestämmelserna om tjänstedräkt i civila avlöningsreglementet, att befattningshavare vid poliskåren i Boden, som vore pliktig att under tjänstgöring vara iförd tjänstedräkt (uniform), tills vidare intill dess annorlunda bestämdes, skulle äga bekomma sådan på statens bekostnad,

b) till Poliskåren i Boden: Omkostnader för budgetåret 1945/46 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 34 000 kronor.

Herr **Carlström:** Herr talman! Jag har vid detta utlåtande fogat en reservation, och jag skall be att få yttra några ord i anslutning till den.

Från den 1 oktober 1942 genomfördes en omorganisation av fästningspolisen i Boden och den kommunala poliskåren därstädes på det sättet, att dessa kårer övertogos av staten. Proposition i ärendet hade efter verkställd utredning förelagts 1942 års riksdag. Utredningsmännen hade efter vad man kan förstå förutsatt, att polismännen i den nybildade statliga poliskåren i Boden skulle ha rätt till fria uniformer. Det är om den saken meningarna här äro delade.

I 1942 års proposition upptogs ett belopp av 16 000 kronor såsom engångskostnad för anskaffning av uniformer, och dessutom beräknades ett belopp av 10 400 kronor årligen för underhåll och förnyelse av uniformspersedlar. Ehuru det ej blev utsagt i propositionen och icke heller något uttalande gjordes i statsutskottets utlåtande, förutsattes dock av dem, som sedan fingo i uppdrag att tillämpa beslutet, att denna poliskår skulle få förmånen av fri uniformering. Polischefen i Boden meddelade också de sökande till befattningarna, att så skulle bli fallet, och detta har sedermera i praktiken tillämpats.

Någon gång under år 1943 underrättades emellertid vederbörande om att civila avlöningsreglementets bestämmelser om tjänstedräkt skulle utan jämkning tillämpas på denna poliskår. Detta innebar, att de anställda inte helt skulle få fria uniformer, utan erhålla nedsättning i anskaffningskostnaderna med 30 procent, i vissa undantagsfall med 50 procent. I anledning därav gjordes genom polisorganisationen en framställning om att man skulle få rätt till fria uniformer. Behandlingen av denna framställning har uppenbarligen blivit fördröjd, och frågan har egentligen först under år 1944 upptagits av Kungl. Maj:t. Under tiden har den varit remitterad för yttrande, och åtskilliga myndigheter ha tillstyrkt framställningen, medan allmänna lönenämnden avstyrkt densamma.

Kungl. Maj:t har nu i alla fall upptagit denna fråga och i proposition till årets riksdag föreslagit, att dessa polismän, som äro skyldiga att under sin tjänstgöring bära uniformer, skulle i fortsättningen, såsom hittills har blivit tillämpat, få uniformer utan kostnad för dem själva. Poliskåren i Boden består av 35 man, uppdelade på tre avdelningar, nämligen kriminalavdelningen, ordningsavdelningen och bevakningsavdelningen. För de nio polismännen på kriminalavdelningen föreligger inte någon skyldighet att bära uniformer, under det att de övriga 26 i tjänsten skola vara iförda uniform. Det är alltså beträffande dem det nu gäller att avgöra, huruvida de i fortsättningen skola få denna förmån eller ej.

Utskottets majoritet har för sin del ansett, att propositionen i denna del borde avslås och att civila avlöningsreglementet strikt skulle tillämpas. Ett beslut i enlighet därmed skulle innebära icke blott att dessa polismän i fortsättningen förlora denna förmån, som de hittills haft, utan också att de komma att bli skyl-

Anslag till poliskåren i Boden. (Forts.)

diga att återbära vad de hittills uppburit i fråga om förmåner. Det kommer också att bli en skillnad i löneställningen mellan polismännen i Boden och i Luleå, ty i Luleå ha polismännen denna förmån. I polislagen stadgas ju skyldighet för polisdistrikt att hålla fria uniformer. Eftersom kommunala polisdistrikt äro skyldiga att hålla sina polismän med fria uniformer, tycker man för övrigt att det vore riktigt att också staten, då den är arbetsgivare, inträder i samma skyldighet.

Om utskottets förslag går igenom, kommer det ju också att bli olikheter i avlöningsförmånerna bland polismännen i Boden. De som tillhöra kriminalavdelningen äro som sagt inte skyldiga att bära uniformer och behöva således inte bekosta några sådana, under det att de som tillhöra ordningsavdelningen och bevakningsavdelningen bli skyldiga att på egen bekostnad anskaffa uniformer.

Departementschefen har ansett det riktigt att ge dessa polismän fria uniformer för att därigenom åstadkomma likställighet. I den kungl. propositionen säges också, att två konstaplar vid bevakningsavdelningen kvarstå å fästningspoliskårens stat — de äro alltså anställda på de villkor, som gällde före omorganisationen — och således åtnjuta ekiperingshjälp och årligt ekiperingsbidrag enligt 50 och 51 §§ militära avlöningsreglementet. Dessa förmåner komma de givetvis, efter vad jag kan förstå, att få behålla även i fortsättningen, till skillnad från de andra, vilka icke skulle få denna förmån, därest utskottets förslag går igenom.

Reservanterna ha ansett det vara riktigt att Kungl. Maj:ts förslag i detta hänseende bifalles, och jag ber att med det nu anförda få yrka bifall till den vid detta utlåtande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Wagnsson.*

Herr **Anderson, Gustaf Iwar:** Herr talman! Varken tredje avdelningen eller sedermera statsutskottet in pleno ha i detta avseende ansett sig kunna följa Kungl. Maj:ts förslag, enär det knäsätter en helt ny princip. Utskottet har måst hålla på civila avlöningsreglementets bestämmelser om tjänstedräkt. Skulle man nu börja rucka på dessa bestämmelser och ge en förmån åt ifrågavarande poliskår, vet man inte, vart det bär hän.

Jag ber, herr talman, att med hänvisning till vad utskottet i sin motivering anfört få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr statsrådet **Erlander:** Herr talman! Jag kan mycket väl förstå den uppfattning, statsutskottets majoritet här har kommit till; ett förslag om att gå ifrån det civila avlöningsreglementets bestämmelser måste ju alltid väcka betänkligheter. Såväl inom finans- som socialdepartementen ha vi också varit tveksamma, innan vi togo ståndpunkt i denna fråga. Jag vågar försäkra statsutskottets ledamöter, att vi intogo vår position i frågan först efter en mycket ingående och noggrann prövning inom bägge departementen, och vi kommo då till resultatet att det var rimligt att här göra ett undantag på grund av de säregna förhållandena för polismännen i Boden. Jag finner det därför beklagligt, att utskottet i detta fall icke har kunnat följa Kungl. Maj:t.

Vår motivering för den position, vi intogo, är följande. I samband med förstatligandet av poliskåren i Boden framlades ett sakkunnigbetänkande, där man räknade med en viss lönegradsplacering. Utöver denna hade de sakkunniga förutsatt rätten till fri uniformering. Sedan följdes det förslaget utan någon erinran både av Kungl. Maj:t och av statsutskottet, och omkostnadspunkten uppräknades precis som om fri uniformering skulle vara avsedd.

Det är därför ganska naturligt, att polisstyrkans chef räknade med att det

Anslag till poliskåren i Boden. (Forts.)

skulle bli fri uniformering. Formellt kunde man nu inte göra det, därför att man först måste ha ett bemyndigande att frångå det civila avlöningsreglementet, och det är ett förslag härom som nu ligger på riksdagens bord.

Jag vill som sagt beklaga, att inte statsutskottet har följt Kungl. Maj:t. Jag tror inte det skulle ha medfört några som helst risker att göra det. Frågan är så pass omsorgsfullt prövad, att vi ganska väl veta, vilka konsekvenser ett sådant beslut skulle föra med sig.

Jag förstår ju, att det inte finns stora möjligheter att få riksdagen att gå emot ett praktiskt taget enhälligt utskott, men jag har i alla fall velat säga dessa ord.

Herr **Nilsson, Bernhard:** Herr talman! När det gäller att föra in tjänstemannagrupper i det gällande avlöningsreglementet, måste man givetvis taga hänsyn till vad detta avlöningsreglemente innehåller beträffande övriga likaberättigade tjänstemannagrupper. Det rör sig här, som också utskottet anfört, om mycket stora tjänstemannagrupper med uniformstvång, som man måste taga hänsyn till när det gäller vad riksdagen skall bevilja i fråga om poliskåren i Boden. När frågan angående lönereglering för dessa befattningshavare en gång kommer upp måste naturligtvis också uniformsfrågan tas upp till behandling, och då blir det lämpligt att ta ståndpunkt.

Var och en som sysslat med löneregleringsärenden vet ju, att om man på ett område ger sig in på att bevilja en förmån, som inte kommer andra likställda grupper till del, binder man sig i själva verket vid en blivande lönereglering. Man har inte fria händer att bedöma löneställningen och de förmåner som ingå däri på samma objektiva sätt som man kan göra om man står fri vid sitt bedömande.

Jag tvivlar ingalunda på att både herr statsrådet och Kungl. Maj:t grundligt ha genomtänkt denna fråga. Men vi ha trots detta i statsutskottet inte ansett oss kunna gå med på ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, just med hänsyn till de konsekvenser som utskottet pekat på. Jag tror att dessa äro så pass avgörande, att riksdagen med öppen blick bör se vad som sker, om den går emot statsutskottets förslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr **Wagnsson:** Herr talman! Såsom framgår av framför allt det anförande, som statsrådet Erlander nyss höll, ha de sakkunniga vid fastställandet av löneplacering för ifrågavarande polismän tagit hänsyn till att de också skulle vara berättigade att erhålla fria uniformer. Jag förstår mycket väl de principiella invändningar, som de två talarna från statsutskottsmajoriteten här ha gjort mot en sådan lösning av frågan. Skall man emellertid ställa sig på den ståndpunkt, på vilken statsutskottet här ställt sig, hade detta bort medföra ett nytt övervägande av den lämpliga löneplaceringen för polismännen i Boden. Det skulle då ha varit rimligt att placera dem någon lönegrad högre än den, vid vilken man stannat. Jag vill bara fastslå följande, som jag citerar ur propositionen och som herr statsrådet här upprepade: »Ostridigt torde vara att utredningsmännen rörande omorganisation av fästningspolisen i Boden vid sina beräkningar av kostnaderna för den föreslagna organisationen utgått från att åt de befattningshavare vid den nya poliskåren som äro skyldiga att under tjänstgöring vara uniformerade skulle tillhandahållas uniform på statens bekostnad.»

Det kan ju för frågans fortsatta behandling vara av en viss betydelse att här erinra om, att detta uttalande icke heller från statsutskottets talesmäns sida har blivit bestritt.

Jag ansluter mig, herr talman, till reservationen.

Anslag till poliskåren i Boden. (Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 144, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kontrollstyrelsen för budgetåret 1945/46, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om tullrestitution för vissa kaffesurrogat.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 146, i anlednig av väckt motion angående restitution av tull för vissa partier till kaffesurrogat avsedda sockerbetor och cikorierötter.

I en inom andra kammaren av herrar *T. Henriksson* och *N. Holmström* väckt motion (II: 256) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att tull för de partier sockerbetor respektive cikorierötter, som omnämndes i ett av generaltullstyrelsen avgivet yttrande av den 26 april 1944, skulle, i den mån visades, att varan icke före införseln undergått sådan behandling, att den kunde användas såsom kaffesurrogat, och ej utan rostning använts som kaffesurrogat, utgå efter tulltaxenummer 46 med allenast 5 kronor per 100 kilogram samt att för högt betalad tull med 15 kronor per 100 kilogram skulle restitueras till varuägarna.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionen II: 256 ej måtte av riksdagen bifallas.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Mannerskantz, Holmström* och *Birke* ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionen och således hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 256 besluta, att tull för de partier sockerbetor respektive cikorierötter, som omnämndes i generaltullstyrelsens i motionen åberopade yttrande av den 26 april 1944, skulle, i den mån visades, att varan icke före införseln undergått sådan behandling, att den kunde användas såsom kaffesurrogat, och ej utan rost-

Om tullrestitution för vissa kaffesurrogat. (Forts.)

ning använts som kaffesurrogat, utgå efter tulltaxenummer 46 med allenast 5 kronor per 100 kilogram samt att för högt betalad tull med 15 kronor per 100 kilogram skulle restitueras till varuägarna.

Herr **Bondeson:** Herr talman! De motioner som statsutskottet i föreliggande utlåtande behandlat och avslagit synas mig vara sådana, att fog funnits för ett godkännande av deras yrkanden. Ty även om vissa importörer underlåtit att överklaga de fall, då för hög tull blivit åsatt, borde de likväl ha betraktats som likställda med dem som redan fått restitution. Det är åtskilliga importörer som helt enkelt utgått ifrån, att Kungl. Maj:ts tidigare utslag måste vara prejudicerande även för dem, som senare råkat ut för att få erlägga för hög tull, och de ha med anledning därav underlåtit att överklaga generaltullstyrelsens beslut när det gällt liknande fall. Dessa importörer ha alltså härigenom i god tro försuttit möjligheten att erhålla den restitution, som de enligt regeringsrättens utslag den 20 januari 1943 varit berättigade till.

Nu har här motionerats om rättelse härutinnan, men utskottet har gått motionärerna emot. Jag ber, herr talman, att med det anförda och med stöd av vad motionärerna anfört i ämnet få hemställa om bifall till reservationen.

Herr **Nilsson, Bernhard:** Herr talman! Denna fråga är i själva verket en mycket komplicerad och besvärlig fråga. Vi ha på tredje avdelningen i statsutskottet behandlat den upprepade gånger och vi ha haft föredragningar och demonstrationer av prov på vissa torkade betor avsedda till kaffesurrogat, som det här gäller. Men vi ha fått fullständigt klarlagt för oss att det gäller två skilda produkter, som varit bedömda av regeringsrätten vid skilda tillfällen och som föranlett de skilda domarna i fråga om varornas hänförlighet till tulltaxans olika nummer. Det är mycket möjligt att det under tiden har förekommit import av betor och cikorierötter, som varit olika torkade, och dessa ha i ena fallet kunnat hänföras till den ena gruppen, i andra fall till en annan grupp. Detta är emellertid en sak, som det inte är möjligt att nu kunna bedöma och som inte skulle kunna utredas även om vi nu bifalla motionen, ty man kan nog inte klarlägga var gränsen har gått eller vilka varor det gällt.

Motionärerna ha utgått från att rostningen av sockerbetorna är en sådan speciell procedur, att den helt och hållet skiljer sig från torkningen — själva substansen skulle vid rostningen övergå till att bli någonting annat än den blir när betorna äro enbart torkade. På detta sätt skulle det alltså bli fråga om en skarpt avgränsad produkt, som man kunde definiera. Emellertid föreligger det ett utlåtande i denna fråga, som jag här har i min hand, av en på området sakkunnig kemist, och han gör gällande att det här i själva verket är fråga om samma sak, ehuruväl med en skillnad i avseende på graden. Rostningen är sålunda en annan grad av torkning än den primära torkning, som det talas om i motionen.

Det är då såvitt jag förstår omöjligt att nu kunna få en ändring till stånd, som kan åstadkomma någon rättvisa de olika importörerna emellan, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Om importförbud beträffande amerikanskt fläsk.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 39. i anledning av väckta motioner angående importförbud beträffande amerikanskt fläsk.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 36 av herr *Bondeson* m. fl. och II: 60 av herr *Liedberg* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att införa importförbud beträffande amerikanskt fläsk.

Utskottet hade i det nu förevarande betänkandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 36 av herr Bondeson m. fl. och II: 60 av herr Liedberg m. fl. angående importförbud beträffande amerikanskt fläsk icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Bondeson:** Herr talman! Det är endast några veckor sedan vi här i kammaren debatterade försäkring med statsbidrag mot förluster på grund av smittsamma husdjurssjukdomar. Det gällde då speciellt svinpestens härjningar och de förluster den bringade många svinuppfödare. I en motion i denna kammare hade jag och några medmotionärer uttalat oss för att ersättning av allmänna medel borde utgå till dem, vilkas djurbesättningar blivit misstänktförklarade för svinpest och därvid blivit isolerade en längre tid. Utskottet stannade emellertid då inför en utbyggnad av försäkringsverksamheten att omfatta även misstänktförklarade fall. Riksdagen beslöt att följa utskottet och motionens yrkande avslogs.

I såväl motionen som i utskottets betänkande pekades det emellertid på varifrån vi i första hand kunde räkna med att få svinpest in i vårt land, och det var i stort sett, ja, i så gott som samtliga fall, genom det amerikanska fläsket. Av undersökningar, som bl. a. av laborator Hedström vid veterinärmedicinska anstalten blivit utförda under den sista svinpestepizootien i Sverige, framgår det otvetydigt, att det vid denna liksom vid tidigare epizootier varit det från den ständiga smittohärden i Amerika importerade fläsket, som utgjort den ursprungliga smittokällan vid sjukdomsutbrotten i vårt land. Amerika har nämligen svinpesten kroniskt.

Vi ha i dag stränga bestämmelser vid import av levande svin med upp till 60 dagars karantän, men för import av fläsk finns det inga svårigheter. Men då vi veta att vi till landet kunna draga in svinpest med det amerikanska fläsket med åtföljande ekonomiska konsekvenser — varför inte sätta ett stopp för denna import, då hela importen endast rör sig om en till två procent av hela vårt lands behov av fläsk och då vi också själva kunna producera det feta fläsket?

Sedan motionen skrevs ha förhållandena ändrats högst väsentligt. Vapenstillestånd samt fredliga förhållanden ha inträtt. Vi ha nu möjlighet att importera fläsk från andra länder, exempelvis från Danmark, som icke har svinpest. Vår fläskförsörjning, om den nu inte kan åstadkommas inom landet, är dock troligen tryggad därigenom. Kravet på importförbud avser icke amerikanskt fläsk därför att det är amerikanskt, utan därför att de genom sin smittfarlighet utgör en allvarlig fara för vår svinstock och därför att detta fläsk redan åstadkommit så svåra skador och så stora kostnader, att det kan ifrågasättas om det inte från början varit billigare för oss att låta bli att importera dylikt fläsk.

Utskottet framhåller nu att i fråga om smittfarlighet osäkert fläsk bör placeras i Norrland. Det är visserligen riktigt att detta minskar riskerna, men varför skall Norrland behandlas styvmoderligt? Våra veterinärer äro fullt på det klara med att många av de mystiska svinsjukdomar med dödlig utgång, som inträffat i Norrland under tiden 1930—1939, varit svinpest, och att det ofta varit mer tur än skicklighet att det trots allt inte blev värre. Men

Om importförbud beträffande amerikanskt fläsk. (Forts.)

många, icke minst småbrukare, fingo bära kostnaderna för dessa fall av svinpest. Att då ytterligare komplicera norrlandsproblemen anser jag, fastän jag är representant för Skåne, icke vara riktigt.

Av yrkesinspektören för våra skogskarlar och flottare m. fl. har jag dessutom erfarit, att konsumtionen av överfett fläsk gått ned väsentligt, dels genom att yngre generationer kommit i skogen och framför allt genom att skogskarlarna ha fått kockor på sina matlag, som inte äro så beroende av överfett fläsk för sin matlagning. Och så ha vi det kanske viktigaste: smaken för det amerikanska fläsket håller alldeles på att försvinna. Landshövding Bernhard Eriksson har en gång hemma hos mig yttrat, att med den generation, som går bort med honom, går också smaken för det amerikanska fläsket bort. Avsättningen av det amerikanska fläsket under krigsåren var icke ett uttryck för skogsarbetarnas smak, utan skogsarbetarna voro tvungna att ta emot det som ersättning för annan mat.

Det har framhållits att skogsarbetarna skulle vara rädda för att vid ett importförbud priset på fläsk skulle komma att stiga. Vi ha emellertid utredningar rörande denna fråga, och det kan inte vara tal om att vi skulle behöva öka priset. Vi ha för övrigt i landet ett problem, nämligen tillvaratagandet av vasslan sommartid vid våra mejerier. Det skulle vara en utomordentlig sak att kombinera dessa ting. Ett stort gödsvin förtär upp till 30—40 kilo vassla per dag, och en besättning på hundra eller eventuellt flera gödsvin skulle kunna konsumera det mesta av ett mejeris vassleproduktion, och överfett fläsk kunde produceras.

Vad sedan beträffar de av olika instanser och myndigheter begärda noggranna utredningarna om smittfarligheten av infört amerikanskt fläsk måste dessa betecknas som ett försök att svänga sig ur svårigheterna. De av laborator Hedström framlagda bevisen, som jag tidigare berört, äro så starka som tänkas kan. Handelskamrarna i Göteborg och Gävle ha tydligen tänkt sig ympning av allt infört fläsk. Men för varje tusen ton, som är lika med en procent av den totala fläskkonsumtionen, skulle cirka 25 000 försöksgrisar behöva ympas. Envar förstår att detta betyder både stora kostnader och onödigt besvär.

Jag kan inte underlåta att något beröra handelskammarens i Gävle yttrande. Handelskammaren har inte beslutat motsätta sig ett importförbud, därest på veterinärvetenskaplig grund med tillräcklig trygghet kunnat påvisas, att smittorisk förekommer. Däremot vill handelskammaren motsätta sig ett dylikt förbud därest det kunde befaras, att åtgärden närmast var förestavad av en strävan att bereda den inhemska fläskproduktionen en monopoliserad ställning. Tror verkligen handelskammaren, att de en eller två procent av vår fläskkonsumtion, som importeras från Amerika, om importförbudet blir verklighet, skulle medföra monopolisering och eventuellt höjda fläskpriser? Det är inte vackert att tro så om de svenska svinuppfödarna.

Livsmedelskommissionen har framhållit att importen av amerikanskt fläsk är ungefär två procent av hela den svenska fläskproduktionen och exporten cirka tio procent. Vi äro således mer än väl självförsörjande, och även överfett fläsk kan produceras inom landet. Då det amerikanska fläsket obestridligen är en stor smittokälla får jag hemställa, herr talman, om bifall till motionen.

Herr **Andersson, Elon:** Herr talman! Jag kan givetvis inte taga upp någon diskussion med herr Bondeson, och behöver inte heller göra det, rörande i vilken omfattning det amerikanska fläsket för med sig smitta av svinpest till vårt land. Jag vill bara erinra om att de hörda myndigheterna, även medicinalstyrelsen, ha nöjt sig med mycket försiktiga uttalanden om det som man

Om importförbud beträffande amerikanskt fläsk. (Forts.)

från herr Bondesons sida anser vara en visshet, nämligen i fråga om det amekanska fläskets karaktär av smittospridare.

Jag behöver emellertid, som sagt, inte diskutera denna sak. Från utskottets sida vill man ingalunda bestrida att de iakttagelser, som gjorts beträffande det amerikanska fläskets farlighet, kunna vara riktiga. Vi ha bara gjort den invändningen, att någon vetenskaplig trygghet för bevisens riktighet — varom handelskammaren i Gävle talade och vilket herr Bondeson nyss citerade — ännu inte är tillräckligt ådagalagd.

Emellertid är det alldeles uppenbart — och därom är utskottet alldeles ense med motionären — att svinpesten är ett tillräckligt allvarligt problem för att det av de hälsovårdande myndigheterna skall ägnas all möjlig uppmärksamhet. Utskottet är däremot tveksamt, huruvida det skall vara nödvändigt att, innan smittorisken är till fullo ådagalagd och innan man på allvar har prövat andra möjligheter att undvika densamma, tillgripa en så kraftig åtgärd som ett importförbud. Vi förutsätta att medicinalstyrelsen skall ha sin uppmärksamhet riktad på de faror, som kunna följa med en import av amerikanskt fläsk i synnerhet om den sker även till sådana trakter av landet där svinuppfödningen är allmän, där således risken för smitta är stor och där en utbruten epidemi kan åstadkomma allvarliga skador. Men vi ha haft den uppfattningen att medicinalstyrelsen därvid bör undersöka, huruvida inte andra möjligheter kunna finnas att neutralisera smittorisken än att föreskriva ett importförbud.

Herr Bondeson anmärkte, att sedan motionen skrevs har vapenstillestånd inträtt och att det således skulle vara möjligt att från andra länder än Amerika importera det fläsk, som skulle behövas för att täcka bristerna i den svenska folkförsörjningen. Jag skulle därtill vilja anmärka, att om vi skola förbjuda import av fläsk inte bara från Amerika, utan från alla svinpestsmittade länder, får man faktiskt förbjuda import från nästan hela Europa. Men den omständigheten att vapenstillestånd inträtt innebär också någonting annat av betydelse i detta sammanhang. Det innebär att vi på allvar kunna börja diskutera möjligheterna att återupptaga normala handelspolitiska förbindelser med utomvärlden. Och att då starta dessa försök med att föreskriva importförbud på en artikel, som visserligen inte är så stor i det mellanfolkliga handelsumgänget, men som i alla händelser inte saknar sin betydelse, skulle vara någonting ganska märkvärdigt.

Det förefaller mig därför som om utskottet har mycket starka skäl när utskottet vänder sig emot kravet att tillgripa en både ur handelspolitisk och för närvarande även ur försörjningspolitisk synpunkt så kraftig åtgärd som ett importförbud. Det bör dock finnas möjligheter att på annat sätt undvika den farliga smittorisk, som en fortsatt import av amerikanskt fläsk kan medföra. Innan man har undersökt de möjligheterna — att de finnas har ju erfarenheten lämnat bevis på, att de kunna ge resultat torde också erfarenheten ha bevisat — och innan man utnyttjat alla de möjligheter, som här stå till buds, torde ett importförbud inte böra komma i fråga.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Bondeson:** Herr talman! Jag skulle kanske redan från första början ha framfört ett tack till utskottet för ett osedvanligt vackert skrivsätt, särskilt när utskottet på s. 7 i betänkandet säger, att andra möjligheter än ett importförbud »att avvärja en för det svenska jordbruket och hela vår folkhushållning så allvarlig fara böra undersökas». Bevillningsutskottet har där givit mig rätt i att detta är en för hela vårt land mycket allvarlig fara.

Jag skulle också till herr Elon Andersson vilja ställa en fråga, som medici-

Om importförbud beträffande amerikanskt fläsk. (Forts.)

nalstyrelsen inte själv positivt besvarat: vilka andra möjligheter finnas för att skydda det svenska jordbruket och den svenska svinskötseln mot införandet av svinpest?

Herr **Andersson, Elon:** Herr talman! Som svar på herr Bondesons fråga vill jag bara hänvisa till det uttalande, som göres av de hörda myndigheterna, om de åtgärder som hittills vidtagits för att undvika att smittospridande amerikanskt fläsk skall komma till Skåne, nämligen att dirigera importen av amerikanskt fläsk till sådana trakter av landet, där någon egentlig svinuppfödning inte förekommer och där således den stora faran för smittospridning inte heller föreligger. Att de åtgärderna ha medfört goda resultat förefaller mig styrkt av den omständigheten att det under åren 1930—1939, då det årligen infördes mellan 1 000 och 2 000 ton amerikanskt fläsk, icke förekom några fall av svinpest i Sverige.

Herr **Bondeson:** Herr talman! Jag ber herr Elon Andersson observera, att jag redan i mitt föregående anförande nämnde, att vi icke böra komplicera norrlandsproblemen. Visserligen är svinstocken i Norrland inte så stor, men svinpesten har dock även där vållat förluster, även om det inte kommit fram här. Jag vill bl. a. erinra om den epidemi som för två år sedan hemsökte svingården vid militärförläggningen i Boden, där man fick gräva ned och bränna upp fläsk för flera hundra tusen kronor. Där drabbade således svinpesten Norrland.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 40, i anledning av väckt motion om tullfrihet beträffande hörapparater för lomhörda m. m.; och

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Island träffad handelsöverenskommelse.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av väckta motioner om viss ändring av pensionsbestämmelserna för beställningshavare, som frivilligt överförts till arméns och marinens övergångsstater;

nr 39, i anledning av väckt motion angående utredning om pensionsförmånerna för innehavare av arvodesbefattningar för pensionerad personal vid försvarsväsendet;

nr 40, i anledning av väckta motioner om resekostnadsersättning och tjänstgöringstraktamente åt vissa hos 1945 års riksdag anställda tjänstemän; samt

nr 41, i anledning av väckt motion om gratifikation åt förre förste vaktmästaren hos riksdagens andra kammare C. E. G. Carlbergs änka, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag ur kyrkofonden till avlöning av pastorer vid svenska församlingar i utlandet;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 951) angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 12 december 1941 (nr 925) om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 5 februari 1943 (nr 28) med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag; samt

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 26 april 1940 (nr 272) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om statliga barnbidrag för alla barn.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 46, i anledning av väckta motioner om införande av statliga barnbidrag för alla barn.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 195 i första kammaren av herrar *Linderot* och *Holmberg* samt nr 303 i andra kammaren av fru *Linderot* m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt framlägga proposition om införande av statliga barnbidrag för alla barn enligt grunder, som angivits i motionerna.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet anfört:

»Enligt vad utskottet inhämtat kommer 1941 års befolkningsutredning att inom kort framlägga sitt huvudbetänkande om barnkostnadernas fördelning med förslag bl. a. om allmänna barnbidrag. Med hänsyn härtill anser utskottet anledning ej föreligga för riksdagen att för närvarande göra någon ny framställning i frågan. Utskottet får därför hemställa, att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.»

Herr **Linderot:** Herr talman! Man kan givetvis förefalla som varande en oförbätterlig optimist, när man motionsvis vågar ställa yrkanden i frågor, där det kungliga svenska beprövade utredningsmaskineriet redan är i verksamhet. Icke förty har jag tillsammans med mina medmotionärer vågat föreslå årets riksdag att fatta ett positivt beslut utan anlitande av pågående utredningar i fråga om barnbidrag till alla barn.

I motionen angives, varför vi ha ställt oss på en så optimistisk plattform. Vi förmena nämligen, att det borde vara på tiden, att riksdagen fattar ett principbeslut i denna mycket diskuterade och mycket utredda fråga. Vi anse, att frågan om samhället och barnen icke är av den art, att ledamöternas ståndpunkt till själva principen behöver bli föremål för någon utredning. Antingen betraktar man varje barn som föds såsom en samhällets angelägenhet och frångår sålunda tidigare föreställningar om att barnen i första hand äro att anse såsom föräldrarnas — och i sämsta fall som den ensamma moderns — privata angelägenhet, eller också har man den andra, traditionella uppfattningen. Har man den första uppfattningen, d. v. s. att samhället måste betrakta barnen såsom sin angelägenhet, bör man svara ja på motionen, och har man den andra

Om statliga barnbidrag för alla barn. (Forts.)

åsikten, svarar man nej. Utskottet har gått den vanliga, högst bekväma men för samhällsarbetet synnerligen ödesdigra vägen att bara hänskjuta hela saken till utredningar. Jag har redan sagt, att principen icke kan bli föremål för utredning, då det är en åsiktsfråga, där icke något parlamentariskt utskott genom utredning kan åstadkomma någon som helst förändring i fråga om ledamöternas tänkesätt.

Motionens syfte var att söka förmå riksdagen och naturligtvis i första hand utskottet att konkret uttala sig om vilken mening man har i själva saken. Emellertid har, som sagt, detta inte lyckats oss, men det är väl ändå att hoppas, att motionen har givit frågan en viss stöt framåt. Det är ju mycket bra, att befolkningsutredningen sysslar med dessa spörsmål, och jag kan kosta på mig en eloge åt dem som varit föregångsmän i denna fråga, nämligen den första stora befolkningsutredningen. Den har på ett mycket prisvärt sätt aktualiserat denna sak. Jag underkänner inte något av det som göres av alla dessa utredningar, vare sig inom befolkningsutredningen, socialvårdskommittén eller efterkrigsplaneringskommissionen, som ju även den på sitt sätt sysslar med dessa problem. Men jag tycker ändå, att det är beklagligt, att vi inte kunna få till stånd lett klart principuttalande. Man bara svarar, att egentligen börjar ju folk mer och mer vara överens om denna sak. Ja, det är tack vare enskilda människors trägna arbete, de Myrdalska utredningarna och skrifterna i hithörande problem samt familjevärnets och herr Wahlunds trägna arbete. Det är gott och väl att kunna hänvisa till att dessa i det här fallet enskilda människor, delvis visserligen i statliga uppdrag, ha aktualiserat dessa frågor. Men bör man ta detta till intäkt för att befria riksdagen och dess utskott från att göra en självständig insats och inte bara sitta med armarna i kors och passivt hänvisa till att det så småningom kommer ett förslag?

Jag skulle vilja fråga utskottets ordförande, herr Norman, vars intresse för dessa frågor jag på intet sätt betvivlar eller ifrågasätter, om det kan anses vara alldeles uteslutet, att utskottet i en sådan fråga som denna ger till känna en mening som vägledning för dem som arbeta på saken och som väl måste vara mindre ansvariga än ett riksdagsutskott. Utskottet har nu ansett sig icke böra ge någon dylik vägledning, vilket är beklagligt.

Motionärerna ha inte alls varit okunniga om de pågående utredningarna. Vi ha ju t. ex. i vår motion anfört, att i fjol avslogs en motion av principiellt samma art som vår med hänvisning till pågående utredning. I år avstyrkes vår motion återigen med hänvisning till pågående utredning. Om riksdagens utskott alltid skola vara pliktiga att avstyrka varje motion eller underlåta att göra något i förekommande ärenden, då saken ligger under utredning, skulle det ju vara ett bekvämt sätt att avföra alla tvistefrågor från riksdagens dagordning genom att bara tillsätta en utredning. Därmed skulle riksdagen, tycks man anse, ha avhänt sig alla möjligheter att ha någon mening eller uttrycka någon vilja i ett ärende som utredes. Det är framför allt för att polemisera mot denna uppfattning som jag har begärt ordet.

Jag hyser inte någon som helst illusion att gentemot utskottet kunna vinna en voteringsseger genom att yrka bifall till motionen, där det ju hemställes, att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t med begäran att Kungl. Maj:t måtte framlägga proposition om införande av barnbidrag för alla barn, och således icke bara begära en utredning. Herr Herlitz intresserade sig härom dagen för frågan om utredningarna. Jag vet inte, vad han innerst inne menar, men jag förmodar, att han har samma farhågor som jag och kanske många andra i detta fall, nämligen att man tillsätter så många utredningar och hänskjuter så många problem till utredning, att man så småningom kommer att köra fast med hela utredningskärran och bli nödsakad att tillsätta en utred-

Om statliga barnbidrag för alla barn. (Forts.)

ningskommitté för att utreda, hur man skall avskaffa utredningarna, så att man kan få något resultat.

I sak vill jag, herr talman, bara säga ett par ord. Den moderna syn på frågan om barnen och samhället, som vi ha uttryckt i motionen, är inte vår uppfinning eller en för motionärerna säregen uppfattning, utan den börjar allt mer att delas av flertalet människor. När befolkningsutredningen så småningom kommer med sitt betänkande i denna fråga, vilket enligt utskottet bl. a. kommer att innehålla förslag om allmänna barnbidrag, hoppas jag, att befolkningsutredningen principiellt kommer att intaga samma ståndpunkt som den vi här företräda. För att litet i förväg varna befolkningsutredningen vill jag endast säga, att jag hoppas, att den icke skall komma med en extremt utformad in natura-linje för barnbidragen. Vi ha föreslagit kontanta barnbidrag. Gentemot vårt förslag har man — inte från utskottet, ty utskottet anser det ju inte vara nödvändigt att uttala sig, men från dem som arbeta med dessa problem i utredningarna — redan i den offentliga diskussionen invänt, att det icke är lämpligt att ge allmänna barnbidrag i kontant form till barnens föräldrar eller målsmän. Jag skall inte upptaga denna ståndpunkt till detaljgranskning, men jag vill, som sagt, redan i förväg skicka en liten varning till befolkningsutredningen att icke fastna för de extrema in natura-linjerna, ty det skulle innebära att man omyndigförklarade Sveriges föräldrar. I stället för att ge föräldrarna en slant att köpa nyttigheter för till barnen vill man enligt in natura-linjen ge dem licenser och blanketter. Man skall då först undersöka om de behöva ett lakan, en kastrull, ett par tallrikar eller dylikt, och sedan skall man utdela licenser för erhållande av sådana behovsvaror. Jag ryser inför perspektivet!

Jag vill passa på tillfället att vid sidan om frågan om barnbidragen förklara, att efterkrigsplaneringskommissionens föreställningar om rabattsystem och licenser, behovsundersökningar, konjunkturomsvängning genom varuutdelning med 50 procents rabatt och annat dylikt gör mig oerhört förskräckt. Om jag vore högerman, skulle jag mysa i mjugg över sådana linjer som för närvarande hålla på att utarbetas för social hjälp i arbetslöshetstider och för statliga barnbidrag. När man vill ge dessa förslag en modern socialistisk prägel och försöker att motivera dem med socialistiska resonemang, förefaller det mig, som om de borgerliga i allmänhet, som äro motståndare till socialismen, knappast skulle ha fått ett bättre handtag på länge. Vill man göra även fattigt folk verkligt förskräckta för socialismen, skall man nämligen köra fram med dessa in natura-linjer, med blanketter, tjänstemän och behovsundersökningar. In natura-linjen innebär ju ytterst, att man skall diskutera, hur många tallrikar en husmor bör ha, och tillsätta extra tjänstemän, som gå omkring i butikerna och tillse, att en husmor inte köper mindre antal tallrikar än hon behöver och inte heller flera än vad staten bestämt att hon skall ha. Jag föreställer mig, att det svenska folket kommer att betrakta socialismen som något av det mest avskräckande som det varit utsatt för i historisk tid, om dessa »planhushållare» få sin vilja fram i fråga om de mest extrema yttringarna av denna »socialistiska planhushållning».

Jag begär inte, att utskottet skulle ha tagit ståndpunkt till kontantlinjen eller behovsvarulinjen i fråga om de statliga barnbidragen. Då utskottet överhuvud taget inte har velat ta ståndpunkt till principen, kan man ju inte fordra, att det skulle ha tagit ståndpunkt till denna detalj, vilken dock i vår motion är något väsentligt. Vi vilja nämligen, att det skall ges kontantbidrag av det skälet, att man i motsatt fall måste sätta svenska folket under förmynderskap. Hur man än försöker att svänga sig, kommer man inte ifrån att man med in natura-linjen avskaffar en väsentlig frihet för folket och rent principiellt

Om statliga barnbidrag för alla barn. (Forts.)

frånkänner föräldrarna i detta land förmågan att hushålla med sina slantar så att de komma till nytta för de egna barnen.

Jag vill, herr talman, inte förlänga debatten eller ens uppkalla till någon längre diskussion. Det är ju inte rationellt att göra detta i en fråga, där man på förhand är på det klara med debattens resultat. Frågan om allmänna barnbidrag återkommer, såsom utskottet har påpekat, i form av ett förslag från befolkningsutredningen, och även de av mig berörda principiella frågorna komma att behandlas av riksdagen i annat sammanhang. Med dessa kommentarer kring frågan har jag, som jag sade förut, bara velat skicka ut en liten varning till befolkningsutredningen och alla andra utredningar, som syssla med dessa problem och som kanske vilja väl och mena gott, men som i ovist nit tänka sig, att det svenska samhället, som skall bli bättre och bättre, i synnerhet nu efter kriget, skall förbättras i den riktningen, att hela folket så småningom blir ett blankettskrivande, rabatt- och statsbidragssökande folk. Vad vi här föreslagit, skall icke vara en allmosa, utan staten skall såsom samhällsorganet över alla andra genom att ge ett kontant bidrag kort och gott erkänna, att de barn som födas äro samhällets angelägenhet. Vi vilja ha ett praktiskt uttryck för denna princip och ha därför väckt vår motion. Jag beklagar, att vi inte ha kunnat få utskottet med på saken, men jag bör ju, herr talman, i alla fall yrka bifall till den av herr Holmberg och mig i denna fråga väckta motionen.

Herr **Norman:** Herr talman! Herr Linderot riktade en direkt fråga till mig, och jag skall lämna ett direkt svar.

I det läge, i vilket detta ärende befinner sig, anser jag det helt uteslutet, att riksdagen skulle intaga någon annan ståndpunkt än vad utskottet här har förordat. Motionen grundar sig nämligen på ett förbiseende. Jag hör till min förvåning, att herr Linderot ännu icke har uppmärksammat detta faktum. Det var icke så, att riksdagen i fjol avslog motioner, som syftade till samma mål som denna motion, utan efter olika beslut i kamrarna begärde riksdagen en skyndsam utredning angående en jämnare fördelning av barnförsörjningsbördan mellan landets medborgare genom införandet av ett system med direkta barnbidrag. Principbeslutet fattades således redan i fjol. Herr Linderot har i sin motion inte bara begärt ett principbeslut utan också att riksdagen skulle godkänna vissa grunder för de statliga barnbidragen. När frågan nu ligger så till, att vi inom en mycket nära framtid kunna vänta ett förslag ifrån befolkningsutredningen, är det, såsom jag ser på detta spörsmål, som sagt, alldeles uteslutet, att riksdagen nu skulle göra något uttalande beträffande grunderna för barnbidragen.

Herr Linderot har för övrigt själv antytt, att han med sitt inlägg icke har åsyftat att riksdagen skulle ta ståndpunkt till frågan om grunderna för barnbidragen. Han har bara velat framföra sin uppfattning om de grunder, som böra tillämpas, och det kan ju vara ett lämpligt bidrag till den fortsatta diskussionen. Frågan om grunderna få vi givetvis diskutera, när det väntade förslaget om barnbidrag i någon form kommer på riksdagens bord. Sådant läget nu är, då en utredning pågår för fullt och vi veta, att vi ha att vänta ett förslag från befolkningsutredningen. böra vi avvakta, vad Kungl. Maj:t gör av detta förslag, innan vi återupptaga diskussionen.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets utlåtande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Förslag till lantarbetstidslag.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lantarbetstidslag, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 9 mars 1945 dagtecknad proposition, nr 196, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lantarbetstidslag.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft dels en vid riksdagens början inom andra kammaren av herr *Landgren* väckt motion, nr 111, om vissa ändringar i lantarbetstidslagen, dels ock fyra i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 361 av herr *Johanson, Karl Emil,* m. fl. samt inom andra kammaren nr 551 av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl. (lika lydande med I: 361), nr 552 av herr *Eriksson* i Sandby m. fl. och nr 553 av herr *Karlsson* i Stuvsta m. fl. I de fyra sistnämnda motionerna hade påyrkats vissa ändringar i det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å motionen II: 111, i den mån däri framställda förslag avveko från de genom propositionen framlagda, samt å motionerna I: 361 och II: 551—553, antaga förevarande lagförslag oförändrat.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Björkman, Carl Eric Ericsson* och fröken *Andersson,* vilka av angivna orsaker hemställt, att 1 och 4 §§ måtte i enlighet med vad som yrkats i motionerna I: 361 och II: 551 erhålla den lydelse, reservationen visade;

2) av herr *Cruse,* fru *Johansson* samt herrar *Lundberg* i Uppsala och *Andersson* i Alfredshem, vilka på anförda skäl hemställt, att lagförslaget måtte i vissa delar erhålla den ändrade lydelse, som i denna reservation angivits.

Det av utskottet tillstyrkta lagförslaget var i nedan angivna delar så lydande:

1 § första stycket.

Denna lag äger tillämpning:

1) å jordbruk jämte därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivas såsom självständiga företag, samt å byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring som nu nämnts, allt för såvitt i företaget till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas minst två arbetare, häri icke inräknad arbetare, som användes till arbete, vilket avses under a)—f) här nedan; samt

2) å trädgårdsskötsel, bedriven såsom självständigt företag, för såvitt däri till arbete för arbetsgivares räkning i regel användes minst en arbetare enligt samma beräkning.

4 § 1 och 2 mom.

1 mom. Till arbete, som avses i 1 § första stycket under 1), må arbetsgivare icke använda arbetare under längre tid, raster oräknade, än för dygn 10 timmar samt för arbetsvecka

under januari, februari och december 43 timmar,
under mars, oktober och november 48 timmar samt
under tiden april—september 52 timmar.

Från vad sålunda stadgats skola gälla följande undantag:

a) För varje brukningsdel må en arbetare, som i regel användes till såväl djurskötsel som annat arbete *(arbetare med blandat arbete),* användas till arbete under januari, februari och december högst 45 timmar för arbetsvecka samt under mars, oktober och november högst 50 timmars arbetsvecka.

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

Vad nu sagts gälle ock den, som ersätter arbetare med blandat arbete under ledighet.

b) För arbetare, som huvudsakligen användes till djurskötsel *(djurskötare)*, samt för arbetare, som under minst en vecka ersätter djurskötare, må arbetstiden icke överstiga för dygn nio timmar och för två arbetsveckor i följd 100 timmar.

För att ersätta djurskötare under kortare tid än en vecka må annan arbetare användas till djurskötsel utöver den i första stycket för oktober—mars angivna tiden för arbetsvecka. Den sammanlagda arbetstiden för arbetsvecka, varunder sådan arbetare användes även till djurskötsel, må varken under nämnda månader eller under året i övrigt överstiga 50 timmar.

2 mom. Till arbete, som avses i 1 § första stycket under 2), må arbetsgivare icke använda arbetare under längre tid, raster oräknade, än för dygn 10 timmar samt för arbetsvecka

antingen 48 timmar

eller ock under januari, februari, november och december 43 timmar, under mars och oktober 46 timmar samt under tiden april—september 52 timmar.

5 § 1 mom.

Arbetsrådet må, när skäl därtill äro, medgiva att den i 4 § angivna arbetstiden, utan att förlängas för år räknat, fördelas på annat sätt än i nämnda paragraf sägs.

I motionen II: 553, av herr *Karlsson* i Stuvsta m. fl., hade för 1 § första stycket föreslagits följande lydelse:

Denna lag äger tillämpning:

1) å jordbruk jämte därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivas såsom självständiga företag, samt å byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring som nu nämnts, allt för så vitt i företaget till arbete för arbetsgivarens räkning i regel användes minst en arbetare, bortsett från arbetare, som användes till arbete, vilket avses under a)—f) här nedan; samt

2) å trädgårdsskötsel — — — beräkning.

I den av herr *Björkman* m. fl. avgivna reservationen hade för samma stycke föreslagits en avfattning, som skilde sig från den av utskottet förordade allenast därutinnan, att orden »minst två arbetare» utbytts mot »minst tre arbetare». I samma reservation hade för 4 § 1 och 2 mom. förordats följande lydelse:

1 mom. Till arbete, som avses i 1 § första stycket under 1), må arbetsgivare icke använda arbetare under längre tid, raster oräknade, än för dygn 10 timmar samt för arbetsvecka

under januari och december 41 timmar,

under mars och oktober 46 timmar,

under februari 41 timmar och under november 46 timmar eller under februari 46 timmar och under november 41 timmar samt

under tiden april—september 54 timmar.

Från vad sålunda stadgats skola gälla följande undantag:

a) För varje brukningsdel må en arbetare, som i regel användes till såväl djurskötsel som annat arbete *(arbetare med blandat arbete)*, användas till arbete under januari, februari och december högst 94 timmar för två arbetsveckor i följd samt under mars, oktober och november högst 104 timmar för samma tid.

Vad nu sagts gälle ock den, som ersätter arbetare med blandat arbete under ledighet.

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

b) För arbetare, som huvudsakligen användes till djurskötsel *(djurskötare)*, samt för arbetare, som under minst en vecka ersätter djurskötare, må arbetstiden icke överstiga för dygn nio timmar och för två arbetsveckor i följd 108 timmar.

För att ersätta djurskötare under kortare tid än en vecka må annan arbetare användas till djurskötsel utöver den i första stycket angivna tiden för arbetsvecka, dock att den sammanlagda arbetstiden icke må överstiga 54 timmar för arbetsvecka.

2 mom. Till arbete, som avses i 1 § första stycket under 2), må arbetsgivare icke använda arbetare under längre tid, raster oräknade, än för dygn 10 timmar samt för arbetsvecka

antingen 48 timmar

eller ock under januari, februari, november och december 42 timmar, under mars och oktober 45 timmar samt under tiden april—september 53 timmar.

I den av herr *Cruse* m. fl. anförda reservationen hade för 4 § 1 mom. b) och 5 § 1 mom. föreslagits följande avfattning:

4 § 1 mom. b).

För arbetare, som huvudsakligen användes till djurskötsel *(djurskötare)*, samt för arbetare, som under minst en vecka ersätter djurskötare, må arbetstiden icke överstiga för dygn nio timmar och för arbetsvecka 50 timmar, och äger arbetaren åtnjuta en fridag varje vecka.

För att ersätta djurskötare under kortare tid än en vecka må annan arbetare användas till djurskötsel utöver den i första stycket för oktober—mars angivna tiden för arbetsvecka. Den sammanlagda arbetstiden för arbetsvecka, varunder sådan arbetare användes även till djurskötsel, må varken under nämnda månader eller under året i övrigt överstiga 50 timmar.

5 § 1 mom.

Arbetsrådet må, där skäl därtill äro, medgiva, att den i 4 § för viss månad angivna veckoarbetstiden utbytes mot veckoarbetstiden för annan månad, dock med iakttagande att arbetstiden för år räknat icke härigenom förlänges. Därest parterna äro ense därom, må arbetsrådet godkänna även annan fördelning av veckoarbetstiden.

Herr **Ericsson, Carl Eric:** Herr talman! Då jag har deltagit i behandlingen av det föreliggande lagförslaget i andra lagutskottet och även undertecknat en av de reservationer, som avgivits i anledning av utskottets utlåtande, ber jag att med några ord få motivera reservationen i fråga.

Lantarbetstidslagen tillkom år 1936. Redan året därpå genomfördes vissa ganska väsentliga ändringar i lagen. Dess tillämpningsområde utsträcktes således år 1937 från företag med mer än fyra anställda till jordbruk med minst tre arbetare. Den vid lagens tillkomst fixerade arbetstiden av 52 à 53 timmar per vecka ändrades samtidigt till 48 à 49 timmar. Åren 1939 och 1942 behandlades lantarbetstidslagen ånyo av riksdagen, men de då vidtagna förändringarna voro knappast av någon väsentlig betydelse. År 1942 beslöt riksdagen, att lagen skulle gälla till och med den 31 oktober 1945, varför den således utlöper i höst. Kungl. Maj:t uppdrog förliden höst åt arbetsrådet att utarbeta förslag till ny lantarbetstidslag att tillämpas från och med instundande höst. Arbetsrådet har sedan infordrat yttranden från olika myndigheter och institutioner. På basis av dessa uttalanden uppgjorde arbetsrådet ett förslag, vilket praktiskt taget gick ut på bibehållande av den gamla lagen i oförändrat skick. Arbetsrådet föreslog endast en mindre ändring. Arbetsrådets förslag förelades sedan för olika myndigheter, bland vilka kan nämnas riksförsäkringsanstalten, lantbruksstyrelsen, socialstyrelsen, arbetsmarknadskommissionen och livsmedels-

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

kommissionen. Dessutom ha en hel del andra organisationer, bland annat arbetsgivare- och arbetstagareorganisationer, fått ta del av förslagets innehåll och i stor utsträckning också avgivit yttranden över detsamma. Därefter har inom regeringen av föredraganden, statsrådet Erlander, utarbetats en proposition till riksdagen. Propositionen innehåller ganska vittgående ändringar i den nuvarande lagen. Statsrådet omnämner i sitt yttrande att flera myndigheter, däribland arbetsrådet, lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen, icke ansett tillrådligt att nu företa några mera genomgripande ändringar i lagen och att myndigheterna därvid särskilt hänvisat till nödvändigheten att under rådande krisläge hålla jordbruksproduktionen uppe på högsta möjliga nivå. »Nämnda synpunkt måste självfallet tillmätas den största betydelse», säger statsrådet. Men, säger han vidare, det »torde kunna antagas att den försörjningspolitiska situationen under tiden för lagens tillämpning blir väsentligt annorlunda än den som för närvarande råder», samt tillägger: »Det synes med hänsyn härtill icke vara rimligt att vid lagstiftningens utformning uteslutande taga hänsyn till dagsläget på försörjningsområdet.» Från dessa utgångspunkter har statsrådet ansett sig i väsentlig utsträckning böra tillmötesgå lantarbetarnas önskemål.

Det är alldeles självfallet att det är en omdömesfråga, hur man skall bedöma denna situation. Enligt sakkunnigutlåtandet kan en utökning av lagens tillämpningsområde medföra skador för jordbruksproduktionen, under det att ett fortbestånd av den nuvarande lagen under ännu några år knappast kan befaras medföra skada till vare sig kropp eller själ för någon enda lantarbetare. Då förhållandena i världen trots den s. k. freden synas minst sagt ovissa och då det enda vi med säkerhet veta är att vår hjälp till det svältande Europa kommer att påfordras i allt större omfattning, synes det mig föga lämpligt att nu minska de möjligheter som vi ha att lämna sådant bistånd. Jag vill påminna om att så sent som i dag ha meddelanden ingått från såväl England som Amerika, varigenom det blivit bekant för svenska folket, att det råder en livsmedelsknapphet i dessa länder som är av ganska svår beskaffenhet. Att vi med vetskap därom nu äro beredda att vidtaga lagstiftningsåtgärder, som kunna åstadkomma en försämring i vår egen livsmedelsförsörjning och av vår förmåga att hjälpa andra, tycker jag knappast kan vara riktigt. Man måste väl ändå anse, att det är en skyldighet för oss, då vi nu lyckligt sluppit undan kriget, att lämna sådan hjälp.

Den av högerrepresentanterna avgivna reservationen är ju till sin omfattning ganska lång. Innehållet däri går emellertid praktiskt taget inte ut på någonting annat än att man på de skäl, som jag nu anfört, önskar bibehålla den gamla lagen väsentligen i oförändrat skick. Beträffande 1 §, som rör lagens tillämpningsområde, vill jag framhålla, att såväl statsrådet som tjänstemännens centralorganisation har anfört, att det principiellt vore riktigt, att lagen omfattade alla lantarbetare. Jag delar i princip den uppfattningen, därest det förhåller sig så att lagen är grundad på ett verkligt behov hos lantarbetarna av en viss förkortning i arbetstiden. Man får ju anta att det är fallet. Men jag kan då inte förstå annat än att det behov, som lantarbetarna ha av en minskad arbetstid, är lika stort för en arbetare som är sysselsatt i ett litet lantbruk som för en arbetare i ett större. Det är naturligtvis en inkonsekvens i lagstiftningen att detta nu ej är fallet, och det har också framhållits av statsrådet. Då man emellertid inte från något håll har vågat sig på att på det sättet reglera samtliga lantarbetares arbetstid, beror det väl inte på bristande vilja utan på att en sådan ändring kan beräknas medföra en stor skada för folkhushållet. Man har endast velat lappa på lagen litet grand och öka dess tillämpningsområde på det sättet, att den i fortsättningen skall

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)
omfatta lantbruk som sysselsätta mer än två arbetare i stället för såsom för närvarande tre arbetare. Jag tycker nog att denna ändring ur såväl rättvise- som lämplighetssynpunkt är omotiverad. Det är en halvmesyr, och då nu statsrådet har ställt i utsikt en längre gående utvidgning av 1948 års lag, så tycker jag nog att man med hänsyn till de omständigheter, som jag tidigare har påpekat, hade kunnat vänta med den nu förestående ändringen till den tiden.

Vad beträffar reservationen i övrigt innehåller den ändringsförslag endast i två punkter. Dessa förslag innebära inte någon ändring i arbetstiden. Det ena är endast förestavat av att man av praktiska skäl vill ha en möjlighet att mot varandra utbyta de för november och februari medgivna veckoarbetstiderna. Förslaget möjliggör att om den uppdelning av arbetstiden, som lagen föreskriver, är olämplig exempelvis i södra delarna av landet, man skulle få byta veckoarbetstiden 41 timmar mot 46 timmar, som lagen stadgar för februari respektive november, mot varandra. Man skulle därigenom bli i tillfälle att utnyttja den lagligen medgivna arbetstiden på ett lämpligare sätt.

Det andra förslaget till ändring i den nuvarande arbetstidslagen, som vår reservation innebär, är att man vid s. k. blandat arbete vill beräkna arbetstiden, vilken enligt den nuvarande lagen för varje vecka under vissa månader av året får uppgå till 47 timmar och under vissa andra månader till 52 timmar, icke för varje vecka utan per tvåveckorsperiod eller till 94 timmar för två arbetsveckor i följd under vissa tider av året och 104 timmar per tvåveckorsperiod under vissa andra tider.

Det förslag, som är framlagt av statsrådet och som är godkänt av utskottet, innehåller flera minskningar i arbetstiden. Reservanterna ha, som jag nyss nämnde, ansett att några sådana ändringar inte böra vidtagas. Därför saknar jag anledning att i detta sammanhang närmare ingå på statsrådets förslag.

Jag vill med dessa ord, herr talman, be att få yrka bifall till den av herr Björkman m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I herr Carl Eric Ericssons yttrande instämde herrar *Bondeson* och *Gunnar Andersson* samt friherre *Beck-Friis.*

Herr **Hallagård:** Herr talman! Då jag deltagit i utskottets behandling av föreliggande fråga, varvid jag biträtt utskottets hemställan, ber jag att få säga några ord.

Jag har inom utskottet varit betänksam mot att gå med på det föreliggande förslaget till ändring av arbetstidslagen för lantarbetare med hänsyn till den nuvarande situationen och de följder, som den föreslagna lagen kan få. Liksom högerreservanterna kan man framhålla, att man inte får bortse från att, om lagen antages, den kan åstadkomma någon minskning i jordbruksproduktionen på grund av den föreslagna arbetstidsbegränsningen under sommaren. Samtidigt som man nu manar till en ökning av produktionen, vill man här vidtaga åtgärder som kunna verka i motsatt riktning. Under sådana förhållanden kan man alltså framföra anmärkningar mot att, som läget just nu är, godtaga ett förslag som kan betyda någon minskning av produktionen. Det är därför förklarligt, att flera myndigheter — bland dem livsmedelskommissionen — anse det icke vara tillrådligt att just nu företaga några mera genomgripande ändringar i lagen med hänvisning till nödvändigheten av att under rådande krisläge hålla jordbruksproduktionen uppe på högsta möjliga nivå. Detta får man ju tillmäta betydelse.

Eftersom förslaget i stort sett innebär en överflyttning av arbetstid till höst- och vintermånaderna, kommer troligen arbetstidsförkortningen under sommar-

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

månaderna att som jag nämnde, betyda någon minskning av jordbruksproduktionen. Detta gäller framför allt i de bygder, där vårsådden börjar senare, särskilt när det gäller de svårskötta jordarna. Arbetstidsförkortningen under sommarmånaderna kan ju medföra, att jordbrukarna måste skaffa sig extra arbetskraft för att överhuvud taget kunna klara vårsådden och skörden. Alltså kan man anföra vissa betänkligheter mot förslaget, som betyder något högre omkostnader för produktionen, varför jag förutsätter att man vid utformandet av jordbruksstödet också tar hänsyn till dessa högre omkostnader.

Å andra sidan får man också ta i betraktande, att det är nödvändigt att göra vad som göras kan för att åstadkomma möjligheter att få arbetare vid jordbruket. Man får väl hoppas att den nu pågående indragningen av beredskapen skall komma jordbruket till godo, så att konsekvenserna i produktionshänseende av den föreslagna ändringen skola bli något mindre. Man får väl också räkna med att arbetarna skola få mera intresse av att skaffa sig arbete vid jordbruket, då man nu tillmötesgår deras krav i fråga om arbetstidens längd. Jag har för min del i varje fall ingenting att invända mot att man gör allt för att tillmötesgå berättigade krav från lantarbetarnas sida, men jag är också medveten om att man inte kan likställa lantarbetarna med industriens arbetare, därför att jordbruket har sina säregna arbetsförhållanden.

Mycket beror emellertid på i vad mån den kontrollerande myndigheten kommer att se till att arbetstidslagens föreskrifter anpassas efter det rådande läget, genom att berättigade ändringar och tillägg i arbetstiden medgivas. Föredragande statsrådet har ansett att det icke vore rimligt att vid lagstiftningens utformande uteslutande ta hänsyn till dagsläget, utan han har fastmer på flera punkter ansett sig böra tillmötesgå lantarbetarnas krav. Däremot har jag ingenting att erinra, men lagen måste anpassas efter vad som i verkligheten låter sig göra. Hänsyn måste tagas inte blott till jordbrukets arbetsförhållanden utan även till jordbrukarnas berättigade intressen. Inom regeringen ha inte heller några reservationer anförts mot det föreliggande förslaget.

Det är uppenbart att en lösning av jordbrukets arbetskraftsproblem på lång sikt icke kan åvägabringas så länge jordbrukets arbetsförhållanden te sig väsentligt ogynnsammare än på andra områden. Därför måste, som jag tidigare sade, allt göras för att öka intresset för jordbrukets arbete. Kunde det ske, vore något vunnet. Situationen är ju sådan att det blir allt mer nödvändigt att vidtaga åtgärder för att söka förse jordbruket med erforderlig arbetskraft. Men det går emellertid inte att ordna jordbrukets arbetstid efter alltför strikta bestämmelser. Jag vill också tillägga, att jordbrukets arbetskraftsproblem icke blott är ett bekymmer för dagen, utan det blir nog ett efterkrigsproblem, som med det snaraste måste lösas på ett eller annat sätt. Som det nu är, finns det mycket folk, särskilt ungdom, ute på landsbygden, som vill skaffa sig ett eget jordbruk men inte vågar göra det på grund av det osäkerhetstillstånd som råder med avseende på möjligheterna att kunna erhålla arbetskraft. Jag skulle därför vilja vädja till föredragande statsrådet att ta i övervägande, vilka åtgärder som kunna och böra vidtagas för att överhuvud taget åstadkomma ett tryggare tillstånd i fråga om arbetskraften vid jordbruket. Det blir givetvis ett svårt problem, men det måste lösas på något sätt.

Ändringen i lagens 1 §, varigenom man utsträckt lagens tillämpning från jordbruk med minst tre arbetare till jordbruk med två arbetare, får nog inte någon större betydelse för lantarbetarna, ty såvitt jag känner till förhållandena får man tillämpa ungefär samma arbetstid vid de jordbruk, där man har två arbetare, som där man har tre. Den föreslagna ändringen har därför inte någon större betydelse, men givetvis finns det vissa undantag. I själva verket betyder ändringen att man besvärar flera jordbrukare än tidigare med att

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

lämna uppgifter om arbetstiden, uppgifter som det kanske blir litet svårt att kontrollera. Utskottet säger härom, att de anförda betänkligheterna i det avseendet äro överdrivna, men man får nog inte bortse från att svårigheter kunna uppstå att kontrollera arbetstiden vid det mindre jordbruket.

Som skäl för en kortare arbetstid på sommaren har det anförts, att arbetarna skulle bli överansträngda av 54 timmars arbete i veckan. Man säger i det avseendet i den kungl. propositionen, att, som Svenska lantarbetareförbundet och landsorganisationen framhållit, »jordbruksarbetet vore framför allt under sommaren ett fysiskt mycket påfrestande arbete, på grund varav en arbetsvecka om 54 timmar finge anses allt för lång». Jag vet inte om jag vågar fråga: vad säger vår tids sporttränade ungdom om den saken? Det förefaller som om den gott borde kunna arbeta nio timmar om dagen, eller 54 timmar i veckan. Den motiveringen kan inte åberopas för lagen.

Däremot får man inte bortse från de sociala synpunkterna. Om den saken har utskottet också sagt i sin motivering: »Utskottet har för sin del funnit ändringsförslagen socialt berättigade och på längre sikt ägnade att medverka till en lösning av jordbrukets arbetskraftproblem.» Därefter fortsätter utskottet: »Därest på grund av krisförhållandena svårigheter skulle uppstå att tillämpa föreskrifterna i lagen, finnas såsom föredragande statsrådet framhållit olika möjligheter att dispensvägen medgiva undantag från lagens tillämpning.»

Jag har velat anföra dessa synpunkter på denna lagändring, och jag vill till sist säga, att jag är medveten om de svårigheter som kunna uppstå för jordbrukarna på grund av lagändringen. Men jag är också medveten om att det är nödvändigt att göra vad som göras kan för att vidtaga sådana åtgärder som verka i den riktningen, att vi få arbetskraft till jordbruket. Det är det väsentliga när det gäller dessa spörsmål. Under sådana förhållanden har jag inte velat motsätta mig utskottets förslag.

Herr **Holmberg:** Herr talman! Jag hör inte till dem som anse, att en lag av detta slag bör ändras först när man genom ändringen kan registrera ett förhållande som redan har existerat under många års tid. Enligt min uppfattning skulle det tvärtom inte skada, om lagstiftningen, när det gäller lagar av social karaktär, påskyndade utvecklingen och åstadkomme ändringar i de bestående förhållandena. Det kan man väl knappast säga att det föreliggande förslaget till lagändringar gör i någon större utsträckning. Det följer den gamla regeln, att man skall flytta sig framåt långsamt och inte hastigare än att lagstiftningen i själva verket bara registrerar förändringar som redan har skett i praktiken.

Jag har litet svårt att förstå, varför man nu skall stanna vid att utsträcka lagens tillämpningsområde till sådana gårdar som sysselsätta två helanställda arbetare. Varför inte lika gärna ta steget fullt ut och utsträcka det till alla gårdar som sysselsätta minst en helanställd lantarbetare? Man vill kanske göra gällande, att gårdar som sysselsätta bara en arbetare skulle vara så ekonomiskt svaga, att det inte skulle vara möjligt att göra lantarbetstidslagen tillämplig på dem. Det är möjligt att det resonemanget kan vara riktigt i vissa enskilda fall, men jag tror att det i allmänhet inte är riktigt. Statsrådet Erlander säger på s. 15 i sin proposition, att de gårdar, som det nu är fråga om att utsträcka lagens tillämpningsområde till, d. v. s. de som ha två helanställda lantarbetare, i genomsnitt ha en areal av 44 hektar. Det förefaller mig då rent logiskt sett — jag vet inte om det är riktigt — att de gårdar som sysselsätta en arbetare måste vara i genomsnitt på någonting omkring — snarare över än under — 20 hektar. Är det så, tillhöra de gårdar, som sysselsätta en arbetare, i allmänhet de gårdar som under de senaste åren varit bäst räntabla inom det svenska jordbruket. Ingen grupp ligger ju i lantbruksakademiens statistik över jordbrukets

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

räntabilitet så bra till som den grupp, som omfattar gårdar mellan 20 och 30 hektar. Att dessa jordbruk skulle befinna sig i ett sådant ekonomiskt läge, att det inte skulle vara möjligt att utsträcka tillämpningen av arbetstidslagen till dem, tror jag alltså på intet sätt är riktigt.

Jag kan vidare inte förstå, varför man skall envisas med att, medan man visserligen inskränker en smula på djurskötarnas arbetstid, de till skillnad från alla andra människor inte skola kunna erhålla en fridag varje vecka utan högst en var fjortonde dag. När det resoneras om att det är så svårt att få folk till jordbruket, tycker jag att det skulle förtjäna övervägas, om det inte är just sådana förhållanden, som exempelvis att en djurskötare skall arbeta både söndag och vardag och bara ha en fridag på fjorton dagar, som göra att det är svårt att få folk till jordbruket. Ty vem finner sig i sådana förhållanden, om han inte är absolut tvungen? De flesta söka sig ju till områden där arbetstiden är kortare och man inte behöver gå bunden i arbete veckan runt på det sätt som man ännu menar att en djurskötare ute på en svensk lantgård skall göra.

Här har särskilt från reservanternas sida anförts, att produktionen skulle kunna minska inom lantbruket, om riksdagen beslöt att genomföra bara det som är föreslaget i lagen. Jag kan alltså vänta, att man skall anföra samma skäl mot mig, då jag yrkar på att man skall utsträcka lagens giltighetsområde även till de jordbruk som bara ha en arbetare. Gentemot en sådan invändning skulle jag vilja säga, att det inte är riktigt resonerat, att det måste inträda en minskning i jordbruksproduktionen. Däremot är det nog alldeles tvärsäkert, att det måste inträda en viss ökning i jordbrukets utgifter för arbetskraft, ty om man inte får ha arbetare i arbete mer än ett visst antal timmar per vecka utan att betala dem övertidsersättning för de timmar, som man begär att de skola arbeta ytterligare, så kan ju mycket väl samma arbete som tidigare utföras, men ersättningen till arbetarna för det utförda arbetet ökar. Någon minskning i jordbruksproduktionen tror jag inte på. Däremot är det möjligt, att den ytterligare inskränkning i den långa arbetstiden för lantarbetare, som en utvidgning av lagens tillämpningsområde skulle innebära, kanske skulle möjliggöra en ökning av lantbruksproduktionen, därför att det då skulle bli lättare för lantbruket att erhålla arbetare. Jag undrar, hur det skulle ha sett ut i dag med jordbrukets möjligheter att erhålla arbetskraft och med den svenska jordbruksproduktionens omfattning, om de, som vid varje tillfälle då det varit fråga om att begränsa arbetstiden på landsbygden varit uppe och talat sig varma om riskerna för en skadlig återverkan på produktionen av en sådan begränsning, hade fått det som de hade velat, d. v. s. att man inte alls hade sökt att begränsa och reglera lantarbetarnas arbetstidsförhållanden. Det är inte så att minskad arbetstid och drägligare förhållanden för arbetarna bidra till att minska produktionen, utan de bidra tvärtom till att i det långa loppet stegra produktionen.

Jag ber, herr talman, att med hänvisning till vad jag har anfört få yrka bifall till motionen i andra kammaren nr 553, i vad den avser 1 § i den föreslagna lagen, och i övrigt till reservationen nr 2 som har avgivits av herr Cruse och fru Johansson samt herrar Lundberg i Uppsala och Andersson i Alfredshem.

Herr statsrådet **Erlander:** Herr talman! Den siste ärade talaren började sitt anförande med att säga, att sociallagstiftningen inte borde nöja sig med att komma i efterhand och allenast acceptera en redan skedd utveckling. Jag vågar säga, att jag delar herr Holmbergs uppfattning på den punkten. Jag tror, att det är riktigt, att sociallagstiftningen många gånger får gå i täten och bryta sedvänjor, och det är väl, vad som sker här. Vad beträffar exempelvis den punkt, som upptog den mesta tiden i herr Holmbergs anförande, frågan

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)
om lagens giltighetsområde, vidgas ju lagen genom den föreslagna ändringen till att omfatta inte allenast dem, som nu genom kollektivavtal komma i åtnjutande av lantarbetstidslagens bestämmelser. Ty det är ju inte mer än omkring 30 procent av dem, som nu komma in under lagen, vilka hittills lyckats få ens villkor motsvarande bestämmelserna i den gamla arbetstidslagen. Denna procentsats av 30 visar ju, att man i viss utsträckning vinner nytt område, om riksdagen bifaller utskottets förslag. Och även på vissa andra punkter förekomma ju vissa modifikationer, vilkas betydelse jag inte vill överdriva men som dock äro framsteg.

Om det vore så enkelt, herr talman, att beräkna verkningarna av en reform, som herr Holmberg här tror att det är, vore det bra. Han säger, att jordbruk med två arbetare i genomsnitt omfatta 44 hektar, och jordbruk, som ha en arbetare, ha väl då i genomsnitt 20 hektar. På grundval av denna något äventyrliga division och slutledning säger han, att dessa jordbruk, eftersom 20-hektarsjordbruk äro bärkraftiga, borde ha råd att tillämpa lantarbetstidslagens bestämmelser. Om det vore så enkelt, herr talman, att se konsekvenserna av en utsträckning av lagens giltighetsområde, skulle jag utan vidare ansluta mig till herr Holmbergs uppfattning, ty jag har inte — såsom det kanske verkade av herr Holmbergs anförande — en annan uppfattning än han på den punkten. Jag har tvärtom uttryckligen sagt ifrån i propositionen, att enligt min mening skall lagens giltighetsområde utsträckas, så att den omfattar den övervägande delen av Sveriges lantarbetare. Att jag inte vågat ta det steget nu beror helt enkelt därpå, att jag inte så lättvindigt kan beräkna, vilka verkningar en sådan reform skulle ha. Herr Holmberg säger, att den inte kan ha någon annan verkan än att jordbrukets lönekostnader bli litet större, men produktiviteten blir inte sänkt. Nej, men om jordbrukets lönekostnader stiga, vill man väl värja sig mot detta genom en längre gående rationalisering än nu. Det är just det skälet jag har anfört i propositionen för att jag inte nu vågar ta steget från två till en. Jag har sagt, att under nuvarande förhållanden och kanske långt efter kristidens slut stå hinder i vägen för en rationaliseringsprocess, som det mindre jordbruket skulle behöva vidta för att på nytt bli konkurrenskraftigt, om man utsträcker reformen på här ifrågasatt vis. Det skulle vara mycket glädjande, om jag misstog mig på den punkten, så att man skulle kunna våga gå längre. Jag tillhör inte dem, som tro det, utan jag tror, att försiktigheten bjuder, att man nu prövar sig fram och vidgar tillämpningsområdet till jordbruk med två anställda. Det är ändå ett ganska betydande framsteg.

Till de två första talarna har jag inte mycket att säga. Herr Hallagård vädjade till regeringen att göra vad på den ankom för att trygga jordbrukets försörjning med arbetskraft. Jag vill då bara svara, att denna proposition enligt min uppfattning är ett steg i rätt riktning. Jag tror inte, att det går att trygga jordbrukets försörjning med arbetskraft, om man inte från samhällets sida gör klart för lantarbetarna och dem, som fundera på att bli lantarbetare, att vi inte skola ställa lantarbetarna i någon särklass, utan att avsikten är, att lantarbetarna skola komma i åtnjutande av samma sociala förmåner som komma huvudparten av industriens och handelns arbetare till godo. Det är på den linjen jag tror man måste fortsätta, för att det överhuvud taget skall bli någon möjlighet att trygga jordbrukets behov av arbetskraft. Om jag fattade herr Hallagård rätt, delade han den grundsynen, och det var väl också det, som gjorde, att han stannade för ett yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Därmed har jag också, herr talman, bemött den förste ärade talaren. Det är klart, att man alltid kan anföra skäl för betänksamhet och tveksamhet. Vi ha alltid mött det påståendet, att näringslivet råkar ut för svårigheter, varje gång vi ha försökt genomföra en mer eller mindre genomgripande social reform. Det

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

har hittills, trots alla profetior om de olyckor, som skulle drabba oss, gått bra för vårt lands näringsliv att stå ut med den socialpolitik, som har drivits, och jag tror inte, att denna nya sak gör det svårare. Det är emellertid ur vissa synpunkter beklagligt, att den enighet, som har funnits inom regeringen omkring detta förslag, inte har hållit här i riksdagen. Det skulle otvivelaktigt ha sett betydligt bättre ut, om bakom samhällets löfte till lantarbetarna att försöka ställa dem i klass med industriens arbetare hade stått en riksdag lika enig som den eniga regeringen. Men i det läge, som vi nu befinna oss i, är det glädjande, att den alldeles övervägande delen av denna kammare med all sannolikhet kommer att följa Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Johanson, Karl Emil:** Herr talman! Det är väl uppenbart för alla, att de ändringar i lantarbetstidslagen, som nu föreslås, komma att medföra en del olägenheter i avseende å såväl jordbrukets ekonomi som dess produktionsmöjligheter. Det är tre punkter jag tänker på: i första hand lagens tillämpande även för jordbruk med två arbetare, för det andra överflyttandet till vintern av en del av sommarens arbetstid och för det tredje förkortningen av kreatursskötarnas arbetstid.

Vad först angår utsträckningen av lantarbetstidslagen till jordbruk med två arbetare, så ligger inte svårigheten i att man inom det mindre jordbruket skulle ha någon önskan att ta ut större arbetsprestationer, utan svårigheterna ligga på ett helt annat plan, nämligen i fråga om arbetsledningen och kontrollen av arbetstiden där. Det händer ju på många ställen, att ägaren-jordbrukaren är mycket borta, och då skola arbetarna själva kontrollera arbetet, räkna ut övertid o. s. v. Och den kanske största svårigheten vid de små jordbruken är, att det är så besvärligt att praktiskt utnyttja arbetstiden, beroende på väderlek och andra förhållanden, som man lättare kan komma till rätta med på en större egendom.

Nu vill jag inte uttala några misstankar mot arbetarna, att de inte skulle kunna kontrollera sig själva och vara arbetsledare åt sig själva, men jag har erfarenhet av hur mycket behagligare det är, om man har rättighet att komma överens med arbetarna om att de få sköta arbetet och göra vad som skall göras utan inverkan av några lagregler. Jag känner det som ett rätt stort obehag att nu nödgas föra räkning över vad som göres. Jag har alltid gjort upp på det sättet, att arbetarna vetat vad som skall göras, och om de arbetat fem timmar en dag och tio en annan, så har jag egentligen inte behövt kontrollera det. Här införes således ett tvång.

Det är väl också endast ett fåtal näringsgrenar, som äro så säsong- eller kanske rättare årstidsbetonade som jordbruket. I synnerhet på slättbygden, där man ej har tillgång till skogsarbete, nödgas man att under vintermånaderna ha flera arbetare än vad som är nödvändigt för driften under den tiden, för att ha dem till hands, när mera krävande sommararbete kommer. Detta gäller allra mest för de mindre jordbruken, som sakna förutsättningar att anställa säsongarbetare eller skaffa tillfällig arbetskraft. Genom att arbetstiden ökas, när det är brist på sysselsättning, och i stället förkortas, då den bäst behövs, uppstå nog rätt många besvärliga problem, och jag finner ingen annan utväg ur svårigheterna än att gå in för en mindre arbetskrävande och därmed mindre värdefull produktion, till förlust för jordbruket och även för landets folkförsörjning. Visserligen finns den s. k. dispensvägen, men det är uppenbart, att den mindre jordbrukaren inte gärna anlitar den för att ordna arbetstiden på annat sätt än lagen föreskriver.

Vad sedan angår förkortningen av arbetstiden för djurskötseln, kommer den väl att hårdast drabba de jordbruk, som ha en särskild djurskötare. Kreaturen

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)
fordra sin passning på bestämda tider, fördelade över en större del av dygnet än vid annat arbete. På större gårdar med flera man i ladugården kan möjligen en arbetsfördelning ordnas, så att djuren kunna få sin vanliga vård, även om någon är ledig, men i de mindre ladugårdarna har man också med nu gällande, något längre arbetstid i allmänhet nödgats lämna ut mjölkningen på ackord — en överenskommelse, som vanliga ladugårdsskötare synas vara mycket nöjda med, ty därigenom få de extra inkomster utöver lönen. En förkortning av arbetstiden för ladugårdsskötarna kommer också att medföra en löneminskning för dem, eftersom de ju i allmänhet ha timpenning. Jag har på senare tid inte hört ladugårdsskötarna klaga över sina inkomster och ej heller över att arbetet är betungande.

Det synes nu inte kunna undgås, att en ytterligare tidsbegränsning medför ett allvarligt avbräck för produktionen, till skada för livsmedelsförsörjningen och medförande försämrad ekonomi, som måste kompenseras med höjda produktpriser. Riksförbundet landsbygdens folk har också redan i en framställning till livsmedelskommissionen begärt kompensation för de höjda arbetskostnaderna till följd av arbetstidsförkortningen under sommarhalvåret. Framställningen har ej helt bestritts, men man har ansett sig böra avvakta ändringens genomförande.

Nu uppstår frågan: är jordbruksarbetet så hårt och påfrestande för hälsan, att reformen för den skull är behövlig? Under vissa årstider, till exempel vid skörden, är nog arbetet krävande, men det underlättas alltmer genom jordbruksmaskinernas utveckling och användning. Redan nu är det ojämförligt lättare än under gångna tider samt avsevärt mindre ansträngande än t. ex. skogsarbete, dikning och kanalgrävning, som i allmänhet utföres på ackord.

Man bör också ta i beaktande, att lantarbetet är mycket omväxlande från dag till dag, från årstid till årstid, och således ej så nervslitande som ett oavbrutet arbete vid en maskin eller ett löpande band. Det är ej heller utan betydelse, att jordbrukaren under de årstider den längre arbetstiden tillämpas får vistas ute i fria luften — det är nog förmånligt för hälsan. Det är också känt och erkänt, att det för städernas barn och skolungdom är hälsosamt och stärkande att under sommaren komma ut på landet och ute i fria luften delta i lantarbetet.

Svårigheten att få lantarbetare ligger på ett helt annat plan. Förhållandet är att jordbruket inte har den ekonomien, att det kunnat betala sina arbetare samma löner som andra näringsgrenar. Ett annat skäl, som kanske verkar lika mycket, åtminstone nu, när jordbrukarna kunna betala bättre, är, att lantarbetarna på sätt och vis äro isolerade. De ha inte samma möjlighet att på sin fritid komma ut till nöjen och förlustelser, i synnerhet inte under vintern, då de ha mera fritid men då isoleringen är svårast.

Då jag, herr talman, anser, att de av utskottsmajoriteten tillstyrkta ändringarna i lantarbetstidslagen komme att medföra många olägenheter samt att de inte nu äro påkallade av ett trängande behov, får jag yrka bifall till herr Björkmans m. fl. reservation.

Herr **Andersson, Alfred:** Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att gendriva den uppfattning, som här på sina håll kommit till uttryck, nämligen att man skulle göra det mindre jordbruket en stor tjänst, om man beslöt, att lagen inte skulle tillämpas annat än för jordbruk med t. ex. minst tre anställda. Det är min bestämda mening och erfarenhet, att det spelar ingen som helst roll i det praktiska livet, om man här skriver tre, två eller en arbetare som det minsta antal anställda, för vilka lagen är tillämplig. Ty redan nu är det så, att även om jordbrukaren inte har mer än en anställd, får han ändå

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)

följa denna lag och betala den lön, som avtalet föreskriver — eller i vissa fall väsentligt däröver. Om i min ort en lantbrukare med en person anställd skulle hitta på att säga: »Du skall arbeta även på lördagseftermiddagen!» — ja då skulle svaret bli: »Var så god och gör det själv, ty då går jag.» Och så skulle lantbrukaren stå där utan någon som helst hjälp. Jag måste för min del ge herr Holmberg rätt, när han säger, att man lika gärna kunde ta steget fullt ut nu i stället för senare. Det är ändå enligt min mening bara en gest. I det praktiska livet tillämpas lagen redan nu överallt.

Det var den lilla upplysningen jag ville lämna.

Herr **Andersson, Gunnar:** Herr talman! Det var närmast med anledning av ett yttrande av statsrådet Erlander, som jag begärde ordet. Statsrådet sade, att när näringslivet utsatts för olika reformer lagstiftningsvägen, har det alltid förekommit klagomål, men sedan har rationaliseringen utjämnat det hela, så att det gått den väg det skulle, och statsrådet menar tydligen, att det blir fallet även här. Jag är inte av den uppfattningen, tvärtom. Jordbruket kan ju i viss mån sägas stå i särklass inom näringslivet. Vi ha ett betydligt större behov av arbetskraft under sommarhalvåret än under vinterhalvåret, och lagstiftningen har också tagit hänsyn därtill, men nu börjar man nagga detta i kanten. Jag kan till och med säga, att ett jordbruk, som är mera rationaliserat, ofta har en betydligt större skillnad mellan behovet av arbetskraft på sommaren och det på vintern. Har man anordningar för direkttrösk, t. ex. skördetröska eller andra sådana anordningar, har man mycket litet behov av arbetskraft under vintern på ett rent jordbruk, mycket mindre än om man då skall sköta trösken. Där medför alltså rationaliseringen ändå större skillnad mellan de båda halvårens behov av arbetskraft. Jag skulle vara tacksam, om statsrådet ville peka på den rationalisering, som i detta avseende skulle kunna medföra en utjämning mellan sommar- och vinterhalvår.

Herr statsrådet **Erlander:** Den siste ärade talaren observerade inte, att jag icke diskuterade frågan om arbetstidens förläggning till vinter- och sommarhalvår. Vad jag diskuterade var, huruvida de jordbruk, som ha en och två anställda, skulle kunna överhuvud taget bära den förkortning av arbetstiden, som en tillämpning av lantarbetstidslagens bestämmelser innebär. Där är det väl ändå uppenbart så, att den allmänna förkortningen liksom på alla andra områden inom näringslivet mötes med rationaliseringsåtgärder.

Herr **Norman:** Det bör kanske ställas ett yrkande om bifall till utskottets utlåtande, och det är för att ställa det yrkandet, som jag har begärt ordet. De inlägg, som här ha gjorts, visa ju, att man kan framföra olika synpunkter på detta spörsmål och även ge skäl för dessa synpunkter. Det hela blir en omdömesfråga. Utskottets majoritet har efter prövning funnit det lämpligt att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående utskottets hemställan, i vad den avsåge 1 § i det av utskottet tillstyrkta lagförslaget, och särskilt beträffande utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om utskottets hemställan, i vad den avsåge 1 §, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att nämnda paragraf

Förslag till lantarbetstidslag. (Forts.)
erhölle den lydelse, som förordats i den av herr Björkman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring, att paragrafen avfattades på sätt som förordats i motionen II: 553.

Vid sedermera enligt berörda yrkanden gjorda propositioner bifölls utskottets hemställan i förevarande del.

Rörande utskottets hemställan i övrigt, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats 1:o) att densamma skulle bifallas; 2:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med de ändringar i fråga om 4 § i lagförslaget, som förordats i den av herr Björkman m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med de ändringar beträffande 4 och 5 §§, som förordats i herr Cruses m. fl. reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan i nu ifrågavarande del vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av arbetstidslagen för detaljhandeln den 18 juli 1942 (nr 652), m. m.;

nr 49, i anledning av väckt motion om viss begränsning av försäkringsinrättnings regressrätt gentemot arbetsledare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete; samt

nr 50, i anledning av väckt motion angående åläggande för dammägare att underrätta ortsbefolkningen om förestående avtappning av vatten ur dammar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial:

nr 57, med överlämnande till riksdagen av förteckningar över av domänstyrelsen försålda hemman och lägenheter;

nr 58, med överlämnande till riksdagen av departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar m. m. av viss kronan tillhörig fast egendom; samt

nr 59, med överlämnande till riksdagen av förteckning å av domänstyrelsen verkställda försäljningar m. m. av viss kronan tillhörig fast egendom.

Ang. järnvägens fungerande som inlämningsställe för motböcker m. m.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion angående upphävande av viss föreskrift om järnvägens fungerande som inlämningsställe för motböcker m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 289, av herr *Björck* m. fl., hade yrkats, att riksdagen ville besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för upphävande av avdelning B. i järnvägsstyrelsens order i skrivelse av den 22 april 1943, d.nr Gxbr 235/15, angående järnvägens fungerande som inlämningsställe för motböcker och likvid samt som utlämningsställe för spritdrycker i gemensam förpackning till flera mottagare.

Ang. järnvägens fungerande som inlämningsställe för motböcker m. m. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet anfört:

»Det i motionen berörda försändningssystemet har i försäljningsapparaten inkopplat en tjänstepersonal, som icke tagit sin anställning för att fungera som ombud för systembolagen. Särskilt för helnykter personal kan en sådan uppgift medföra samvetskonflikter. Det är emellertid onekligt att vissa fördelar ur kontroll- och nykterhetssynpunkt äro förenade med det omstridda försändningssystemet. En utredning rörande möjligheterna att förändra bestämmelserna så att järnvägsmännens samvetsfrihet lämnas okränkt utan att försändningssystemets företräden minskas bör därför komma till stånd, och lämpligast vore måhända att utredningsuppdraget anförtroddes åt 1944 års nykterhetskommitté.

Med vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att första kammaren med anledning av förevarande motion, I: 289, för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om utredning av den i motionen berörda frågan.»

Herr **Ericsson, Herman:** Herr talman! Den uppmärksamme iakttagaren har kanske funnit, att två utskottsutlåtanden i detta ärende äro utdelade. Båda kamrarnas tillfälliga utskott voro överens om att inte bifalla motionens kläm oförändrad. Vi ansågo, att riksdagen inte utan utredning kunde upphäva det beslut, som fattats om järnvägspersonalens handhavande av motböcker. Vi kommo i stället överens om att skriva och begära en utredning. Andrakammarutskottet avlämnade sitt utlåtande den 26 april, men på grund av arbetsanhopning kunde det inte behandlas förrän i torsdags. Förstakammarutskottet, som hade läst andrakammarutskottets utlåtande, hade tänkt förkorta sitt utlåtande något, och därför avslutade vi vår kläm med att säga, att vi yrkade instämmande i andra kammarens beslut. Vi upprepade alltså inte den kläm, som andrakammarutskottet hade avfattat. Så avlämnade vi vårt utlåtande i förhoppning att andra kammaren skulle bifalla sitt utskotts enhälliga beslut. Till vår förvåning avslog emellertid andra kammaren utskottets förslag, varför vi måste skriva om vårt utlåtande, så att klämmen fick den lydelse, som vi i båda kamrarna överenskommit, att den skulle ha. Det är förklaringen till att det första utlåtandet fick lov att tagas tillbaka och att ett andra utlåtande kommit på riksdagens bord.

Det är alltså detta andra utlåtande som skall gälla, i vilket utskottet hemställer, »att första kammaren med anledning av förevarande motion, I: 289, för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om utredning av den i motionen berörda frågan».

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Ekman:** Herr talman! För egen del är jag mycket tveksam huruvida kammaren bör bifalla föreliggande utskottsutlåtande. Jag stöder mig därvidlag inte så mycket på andra kammarens beslut, ty denna kammare kan ju gå sin egen väg om den så finner lämpligt, utan det är de principiella konsekvenser, som ett bifall till detta utskottsutlåtande måhända kan leda till, vilka förefalla mig inge stora betänkligheter. Såvitt jag kan förstå vilja här vissa specialorganisationer förhindra ett statens verk att fungera till allmänhetens båtnad på det sätt riksdagen tidigare uttalat sig för. När riksdagen år 1937 önskade nya bestämmelser i detta avseende var det två skäl som föranledde riksdagen till detta, dels den oordning och den dåliga kontroll som vid denna tidpunkt rådde med avseende på försändandet av spritdrycker till långt avlägsna platser, dels de orimligt höga kostnader, som drabbade invånarna

Ang. järnvägens fungerande som inlämningsställe för motböcker m. m. (Forts.)

på sådana platser, vilka hade laglig rätt att köpa och förtära dessa varor. En person bosatt exempelvis i Kiruna fick använda en dag för att resa ned till systembolaget, en dag för att göra inköpet och en dag för att resa hem igen. Dessa förhållanden föranledde bevillningsutskottet att föreslå riksdagen ett annat system, så att kostnader av denna art inte skulle drabba den enskilde, utan det i stället skulle bli en genomsnittskostnad, som envar skulle deltaga i. Det inrättades till att börja med decentraliserade utlämningsställen, men på mindre platser var detta inte lämpligt, och i gott samförstånd med kontrollstyrelsen utfärdades då vid statens järnvägar föreskrifter om att järnvägspersonalen på mindre orter skulle vara skyldig att taga emot pengar och motböcker och att ombesörja, att spriten kom vederbörande till handa.

Det är detta som nu ur någon sorts samvetsömhetssynpunkt inte passar en del järnvägstjänstemän. Första tillfälliga utskottet ansluter sig till dessa synpunkter och anser det vara önskvärt med en utredning. Det framgår klart och tydligt av detta utlåtande, att det främst är de till nykterhetsorganisationerna anslutna järnvägstjänstemännen som känna samvetsbetänkligheter vid fullgörandet av denna del av arbetet. Jag finner denna samvetsömhet hos en nykterhetsorganiserad medborgare synnerligen opåkallad, så mycket hellre som kontrollstyrelsen understryker, att denna distributionsform ur såväl nykterhets- som kontrollsynpunkt inneburit ett avgjort framsteg. Jag tycker knappast någon nykterhetsman skulle behöva känna grämelse över detta system, när denna verksamhet, som han i sin dagliga gärning utövar, lett till så goda resultat. Jag är för övrigt tveksam huruvida denna olust att handha spritdrycksutlämning kan jämföras med den samvetsömhet, som vi möta på det militära området. Om jag har någon liten förståelse — jag kan inte säga så särskilt stor — för detta slags samvetsömhet, är detta icke fallet med denna andra form av samvetsömhet, ty det är ändå en väldig skillnad mellan att av samvetsskäl komma i konflikt med den form av utbildning, som tar sikte på att döda andra människor, och en samvetsömhet, som tar sig uttryck i en ovilja att medverka till en transport, vars lämplighet Sveriges riksdag uttalat sig för. Det är, herr talman, rätt beklämmande att taga del av vissa organisationers syn på denna fråga.

Ytterligt glädjande är därför ur mina synpunkter, att järnvägsmannaförbundet, det fackliga organet för denna personal, klart säger ifrån att det inte förekommit några erinringar mot det tillämpade förfaringssättet.

Då det såvitt jag förstår här är fråga om fullgörande av ett arbete, som enligt riksdagens önskemål ingår i den anställning vederbörande tagit och då i ett reformsamhälle som vårt riksdagen framdeles på andra områden kan tänkas komma att fatta beslut, som kunna leda till att en eller annan samhällsmedborgare kan få liknande samvetsbetänkligheter, därför att ett åtagande av denna art inte i och för sig ingick i befattningen, när han tillträdde den, skulle jag vilja föreslå första kammaren att i detta fall fatta enahanda beslut som andra kammaren.

Jag hemställer följaktligen om avslag på första tillfälliga utskottets förslag.

Herr **Björck:** Herr talman! De anmärkningar, som viss järnvägspersonal gjort mot det för närvarande av järnvägsstyrelsen tillämpade systemet beträffande utlämning av spritdrycker, kunna inte utan vidare tillbakavisas såsom obefogade. Detta bevisas ju också av att utskottet efter den undersökning och utredning som skett är fullständigt enigt om nödvändigheten av att få till stånd ett annat system. Om järnvägstjänstemännen endast hade

Ang. järnvägens fungerande som inlämningsställe för motböcker m. m.
(Forts.)

att utlämna spriten, vore kanske inte så mycket att säga, men nu skola de ju även taga emot motböcker och pengar och lämna prisuppgifter på de olika spritsorterna och få på det sättet syssla med dessa saker precis som om de vore på någon sorts krog. Det har faktiskt blivit så på vissa håll, där detta system är särskilt anlitat, och det är detta som järnvägsmännen reagerat mot. Utskottet har ansett, att det bör finnas andra sätt, på vilka man kan lösa denna fråga.

1944 års nykterhetskommitté har också ansett det nödvändigt, att man tar itu med dessa frågor. Jag tror dock att en hemställan från riksdagen skulle bidraga till att frågan uppmärksammas mer än eljest.

Att andra kammaren fattat ett beslut, som står i motsättning till vad denna kammares första tillfälliga utskott föreslagit, torde bero på särskilda omständigheter, som jag inte här har anledning att ingå på. Första kammaren brukar ju emellertid för sin del vara självständig och fatta beslut efter eget övervägande och inte i sina beslut låta sig påverkas av medkammaren. Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Spritförsäljningen torde enligt min mening mycket väl kunna ske på annat sätt. Vid åtskilliga järnvägar tillämpar man det systemet, att vederbörande sända in sina motböcker och pengar och få spriten sig tillskickad. Detta system fungerar enligt vad det sägs lika bra och borde därför kunna tillämpas i större utsträckning. Jag tycker under alla förhållanden, att saken är värd en utredning.

Jag ber som jag förut sagt att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Karlsson, Gottfrid:** Herr talman! Jag hade ju knappast väntat, att min ärade vän herr Ekman skulle ha någon förståelse för de samvetsbetänkligheter, som hysas av den järnvägspersonal, vilken tjänstevägen ålagts att taga emot rekvisitioner på och handha utdelningen av spirituösa drycker. Jag är således inte förvånad över herr Ekmans ståndpunkt i denna fråga, men jag kan försäkra herr Ekman, att det är allvarligt menade samvetsbetänkligheter från denna personals sida. Jag tillhör själv den organisation bland järnvägsfolket, som främst rest opposition mot detta system, nämligen järnvägsmännens helnykterhetsförbund.

Herr Ekman säger, att det ändå är tillfredsställande, att svenska järnvägsmannaförbundets styrelse i sitt yttrande sagt, att det inte är några olägenheter förknippade med det nuvarande systemet. Det är riktigt, att den sagt det, men den säger också, att det tidigare förekommit en viss opinion bland järnvägspersonalen mot denna förmedling av spritdrycker, som den i tjänsten blivit ålagd att handha. Om jag haft en sådan anställning vid järnvägen, vilket jag nu inte haft, att jag varit skyldig att handha denna arbetsuppgift, skulle det för mig ha varit en mycket stor samvetsövervinnelse till för att fullgöra den tjänst, som jag på det sättet ålagts av mitt befäl och den förvaltning, under vilken jag lytt.

Nu kan emellertid å andra sidan sägas, att riksdagen inte här utan vidare kan fatta beslut om att i enlighet med den föreliggande motionen upphäva denna bestämmelse. Herr Ekman åberopade vidare, att här tillämpats ett förfaringssätt, som står i full överensstämmelse med det beslut riksdagen för sin del tidigare fattat och att bevillningsutskottet dragit upp dessa riktlinjer, som sedan kommit att föras ut i det levande livet på det sätt som här skett. Jag beklagar, att bevillningsutskottets högt ärade ordförande inte har tillfälle att närvara i kammaren just nu — han nödgades för någon timme sedan avlägsna sig på grund av ett annat sammanträde. Jag vill emellertid erinra kammaren

Ang. järnvägens fungerande som inlämningsställe för motböcker m. m. (Forts.)

om att bevillningsutskottets ärade ordförande vid ett sammanträde för något år sedan, då detta spörsmål behandlades, förklarade, att han aldrig kunde tänka sig, att det skulle komma att utfärdas några sådana bestämmelser som det här är fråga om. Det var alls inte i linje med vad bevillningsutskottet tänkt sig. Nu vet jag inte vem som är mest representativ när det gäller att klargöra vad bevillningsutskottet tänkt och velat, herr Ekman eller herr Bärg — jag kan här endast upprepa mitt beklagande av att herr Bärg inte varit i tillfälle att vara närvarande i kammaren vid denna frågas behandling.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Boman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 56;

Nej — 45.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle kammarens beslut i förevarande ärende genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Ang. förhållandet mellan bil- och järnvägstrafik.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion angående förhållandet mellan bil- och järnvägstrafik i den svenska transporthushållningen.

I en inom riksdagens första kammare väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 215, hade herrar *Bäcklund* och *Hage* anhållit, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att 1944 års trafikutredning måtte få direktiv att ägna de i motionen berörda frågorna en särskild och omedelbar prövning. I motionen hade väsentligen berörts spörs-

Ang. förhållandet mellan bil- och järnvägstrafik. (Forts.)

målet, huruvida förstatligande av enskild järnväg borde omfatta jämväl denna tillhörig bilrörelse.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr **andre vice talmannen:** Herr talman! Jag skulle helst sett, att utskottet hade tillstyrkt bifall till den i detta ämne väckta motionen. I densamma har som bekant yrkats, att 1944 års trafikutredning skulle få i uppdrag att ägna de frågor, som behandlas i motionen, en särskild och omedelbar prövning. Och vad som i motionen avhandlas är frågan om hur man skall förfara med den busstrafik, som vissa enskilda järnvägsföretag driva, i händelse järnvägen förstatligas.

Utskottet påpekar att dessa billinjer, när sådana förstatliganden förut ha skett, också undantagslöst ha följt med. Det är riktigt att så är förhållandet, men motionen har föranletts av något som inträffat på sista tiden, nämligen att vissa enskilda järnvägar vidtagit åtgärder för att skilja sin busstrafik från järnvägsdriften. Dessa förberedelser te sig som en tydlig planering för att undanta själva busstrafiken från förstatligandet.

I järnvägsstyrelsens yttrande påpekas, att det här bara är fråga om två järnvägar, som namnges, men två är ju redan för mycket. Den ena av dessa järnvägar går inom den provins, jag representerar här i kammaren, och där ha dessa förberedelser väckt mycken oro ute i bygderna. Man betraktar detta som ett hot mot ett rationellt ordnande av trafiken, ty egendomligt nog förefaller det som om man åtminstone på detta område skulle anse en statlig drift tryggare för de allmänna intressena än en enskild sådan.

Eftersom det inte är fråga om att förstatliga buss- och biltrafiken överhuvud taget, skulle man kunna säga, att det inte heller behöver ske i detta fall. Men det är dock en viss skillnad, när en busstrafik har vuxit upp i anslutning till och samtrafik med järnvägsdrift. När det har betraktats som naturligt, att en enskild järnväg övertagit en viss busstrafik, därför att den nära ansluter sig till dess eget verksamhetsområde, upphör ju inte det motivet att gälla i och med att järnvägen blir förstatligad.

Så menar man ute i bygderna, oavsett vilken uppfattning om statsdrift man i övrigt har. Och jag vill påpeka att statens järnvägar, som ändå menar att motionen inte skall föranleda någon åtgärd, mycket starkt påyrkar »att hinder resas mot sådana åtgärder, som syfta till att överföra av järnväg bedriven bilrörelse till redan befintliga eller nybildade biltrafikbolag».

Utskottet motiverar sitt avstyrkande av motionen med att 1944 års trafikutredning har ögonen fästade på denna sak och i sitt yttrande uppger, att den redan har satt i gång med sin undersökning i saken. Jag skulle för min del vara obenägen att lita på denna försäkran, och jag skulle ha varit mera trygg, om utskottet föreslagit ett bestämt direktiv till utredningen att ta sig an denna sak. Jag är inte säker på att det avslag, som utskottet här förordar, inte kan komma att missuppfattas.

Men jag vill, som jag antydde i början, inte yrka på någon ändring av utskottsklämmen, utan stannar vid att i kammarens protokoll bestämt understryka, att detta är motiveringen för utskottets avstyrkande. Det är i förlitande på trafikutredningens försäkran, att den kommer att uppta denna fråga till utredning och avge förslag, som utskottet förordar, att motionen inte föranleder någon åtgärd, och som även denna kammare, som jag antar, kommer att lämna motionen utan avseende. Jag uttalar också den förhoppningen att

Ang. förhållandet mellan bil- och järnvägstrafik. (Forts.)
frågan, om dessa förväntningar komma på skam, åter skall föras inför riksdagen så fort som möjligt och att i så fall bestämda direktiv även från denna kammare komma att ges i det syfte, som motionen tar sikte på.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Häri instämde herr *Ericsson, Herman.*

Herr **Ekströmer:** Herr talman! När jag begärde ordet, trodde jag att herr andre vice talmannen skulle komma med ett yrkande. Då så inte blev fallet, skulle jag kanske inte behöva säga någonting.

Jag vill emellertid påpeka, vad trafikutredningen säger i sitt yttrande, vilket också står i motiveringen till utskottets utlåtande. Utredningen framhåller, att nu ifrågavarande spörsmål endast utgör en del av det större problemet om biltrafik i järnvägs regi och ytterst sammanhänger med frågan om formerna för samverkan mellan bil och järnvägstrafik samt sjöfart. För ett eller ett par falls skull anser utskottet inte nödvändigt att tillgripa en särskild lagstiftning, utan menar att järnvägsstyrelsen får försöka att i dessa fall på bästa sätt driva sin vilja igenom. — Det är också mycket riktigt som herr andre vice talmannen säger, att utredningen själv har uppmärksamheten riktad på denna fråga och till och med redan har påbörjat arbetet med den.

Herr talman, jag tror därför, att utskottet är fullt försvarat med att yrka avslag på motionen, vilket yrkande jag biträder.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Ang. landsbygdens trafikförsörjning genom omnibusföretag.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion angående landsbygdens trafikförsörjning genom omnibusföretag.

I en inom riksdagens första kammare väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 216, hade herr *Wahlund* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att det måtte uppdragas åt 1944 års trafikutredning eller särskilt tillkallade sakkunniga dels att inventera befintlig och inför freden planerad trafikförsörjning genom omnibusföretag inom olika delar av landet, dels att efter verkställd inventering inkomma med de förslag, vilka vid en allsidig prövning kunde befinnas lämpade att intensifiera landsbygdens trafikförsörjning.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr **Wahlund:** Herr talman! Jag dristar mig att begära ordet på föredragningslistans sista punkt och vid en ganska sen timme på eftermiddagen, men jag lovar att fatta mig mycket kort.

Det är ju så, att vederbörande utskott i första och andra kammaren ha stannat i olika beslut i detta ärende, och mitt anförande här kommer att utmynna i ett yrkande i överensstämmelse med den hemställan, som återfinnes i andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 16.

Vad det här gäller är att försöka åstadkomma bättre bussförbindelser för den spridda bebyggelsen på landsbygden och att tillse, som det heter i motionen, »att även avsides liggande landsdelar och bygder i rimlig omfattning erhålla en tillfredsställande trafikförsörjning».

Ang. landsbygdens trafikförsörjning genom omnibusföretag. (Forts.)

Vi motionärer kunna glädja oss åt att även förstakammarutskottet i stort sett delar vår uppfattning. Utskottet säger, att det är »en angelägenhet av utomordentlig vikt för samhället, att även avsides liggande bygder i rimlig omfattning erhålla en tillfredsställande trafikförsörjning. Utskottet finner därför motionen i och för sig värd beaktande». Ja, förstakammarutskottet går så långt, att det uttalar »angelägenheten av att länsstyrelser och andra myndigheter, som ha att bevaka de intressen, varom här är fråga, med uppmärksamhet följa utvecklingen på området och vidtaga de åtgärder, som kunna befinnas påkallade».

Man frågar då, varför inte förstakammarutskottet i likhet med andra kammarens utskott skulle kunnat sluta med en hemställan till kammaren att överlämna denna motion till 1944 års trafikutredning för att tagas under övervägande vid dess fullgörande av sitt uppdrag. En sådan hemställan hade, tycker jag, varit en rimlig konklusion. Nu säger utskottet visserligen, att förhållandena på detta område komma att undergå mycket stora förändringar under den närmaste framtiden, och det är ju sant. Bussförbindelserna komma att växa ut, och det blir därmed bättre förhållanden också för landsbygden. Men just under denna process är det viktigt, att man ser till att förbindelsenätet och förhållandena i övrigt ej bli vildvuxna, och då krävs det att någon med uppmärksamhet följer utvecklingen för att, i den mån det behövs, snabba statliga ingripanden må komma till stånd.

Jag tror mig med detta, herr talman, ha kunnat motivera min hemställan, som går ut på att första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att motionen I: 216 överlämnas till 1944 års trafikutredning för att tagas under övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag.

Herr **Ekströmer:** Herr talman! Utskottet tyckte nog, att denna motion kanske helt enkelt var litet onödig.

Såsom den ärade talaren har påpekat, äro vi lika angelägna som någonsin motionären om att goda bussförbindelser skola åstadkommas över hela landet. Alla måste vi ju också erkänna, att utvecklingen före kriget verkligen hade blivit mycket gynnsam. Detta framgår klart av en undersökning inom vissa av de nordligare länen, som omtalas av 1944 års trafikutredning i dess yttrande. Trafikutredningen säger, att det därvid har »framgått, att — om man undantager kortare tillförselvägar samt med järnväg parallellgående vägar — den helt övervägande delen av vägnätet, i varje fall i ifrågavarande län, berördes av busslinjer».

Nu är det självklart att kriget — det behöver man ju knappt påpeka — genom avstängningen från tillförsel av gummi och smörjoljor har inverkat högst ofördelaktigt på busstrafiken — det är egentligen förvånande, att det gått så bra som det gått —. Men jag tycker inte att man skall ta tillståndet just nu till utgångspunkt för begäran om en utredning, ty ingen människa kan väl betvivla att en kraftig expansion automatiskt kommer att följa nu, när kriget är slut och man hoppas, att samfärdseln åter skall börja, att gummi och oljor komma in i landet och att vi skola få del av den utveckling, motortekniken genomgått under kriget. Man har väl närmast anledning att tänka sig, att förhållandena snabbt komma att bli till och med väsentligt mycket bättre än när kriget avbröt utvecklingen.

Professor Wahlund säger, att det just nu, under övergångstiden, skulle vara lämpligt att sätta i gång en utredning. Men det tror jag att man med skäl kan ha en annan mening om. Därvidlag kan man ju hänvisa till vad trafikutredningen, såsom framgår av reciten, säger på ett, som jag tycker, mycket

Ang. landsbygdens trafikförsörjning genom omnibusföretag. (Forts.)

klokt och verklighetsbetonat sätt: »Det torde emellertid icke vara möjligt eller i varje fall lämpligt att nu verkställa den av motionärerna föreslagna inventeringen av de planer, som härutinnan» — d. v. s. angående utökad busstrafik — »föreligga. Även om säkerligen flera omnibusföretag redan uppgjort mer eller mindre preciserade planer på utvidgning av omnibustrafiken vid en förbättring i försörjningsläget, torde dock för närvarande en sammanställning av dessa planer giva en mycket ofullständig bild av den busstrafik, som faktiskt torde komma till stånd inom loppet av några få år. I många fall torde nämligen ovissheten om tidpunkten och omständigheterna för försörjningsläges förbättring samt om priserna på bussar, bensin och andra förnödenheter — överhuvud taget de driftsekonomiska förutsättningarna — göra det omöjligt för vederbörande företag att nu förutsäga utvecklingen ens på ganska kort sikt.»

Detta måste vara alldeles riktigt, och eftersom nu trafikutredningen för visso har sina ögon riktade på denna sak och dessutom även norrlandskommittén har upptagit spörsmålet till behandling, tror jag, herr talman, att vi med gott samvete kunna följa utskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr **Wahlund:** Herr talman! Jag tror att det räcker om jag här säger, att det ju inte är meningen att man skall sätta i gång med en utredning, utan att mitt yrkande enbart går ut på att motionen skall överlämnas till trafikutredningen.

Herr **Heüman:** Herr talman! I motionen yrkas, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att det uppdrages åt 1944 års trafikutredning eller särskilt tillkallade sakkunniga dels att inventera» o. s. v.

Nu har andrakammarutskottet, efter vad jag har mig bekant, föreslagit ett hänskjutande av frågan till 1944 års trafikutredning, och herr Wahlund har framställt motsvarande yrkande här i kammaren. Med anledning därav skall jag be att, utöver vad herr Ekströmer anförde ur trafikutredningens yttrande, få göra ytterligare ett citat. Längre ner i samma yttrande säger trafikutredningen följande: »Även därest man anser det önskvärt, att samhället på av motionärerna antytt sätt ingriper för en förbättring av landsbygdens bussförbindelser, torde alltså bakgrunden till och därmed behovet av åtgärder i sådant syfte icke kunna bedömas förrän om någon tid, kanske ett par år.

Trafikutredningen får därför hemställa att den remitterade motionen icke måtte föranleda någon åtgärd.»

När alltså trafikutredningen säger, att det icke är möjligt att klara denna sak förrän kanske om ett par år, och undanber sig att få denna fråga sig tillsänd, skulle det förvåna mig, om riksdagen ville rekommendera ett översändande av denna motion till utredningen. Eftersom trafikutredningen på det bestämdaste avböjt att syssla med denna fråga, hade det ju varit lämpligare att begära en särskild sakkunnigutredning. Men då så inte har skett genom andrakammarutskottets utlåtande, lär ju frågan inte heller kunna lösas i denna kammare genom att man går den vägen.

Så som saken nu ligger till, tror jag alltså det är lämpligast, att första kammaren biträder utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu förevarande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Wahlund,* att första kammaren skulle för sin del besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t an-

Ang. landsbygdens trafikförsörjning genom omnibusföretag. (Forts.)
hålla, att motionen I: 216 måtte överlämnas till 1944 års trafikutredning för att tagas under övervägande vid fullgörande av dess uppdrag.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wahlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Wahlunds under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen,

---

Herr *Nilsson, Bror,* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 395, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till prisrabattering å vissa livsmedel, m. m.

Motionen bordlades.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal jämte i ämnet väckt motion;

nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en värnpliktslånefond m. m.; samt

nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till expeditionsbaracker för statens utlänningskommission.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 284, att utskottets hemställan i utlåtande nr 136, i fråga om förslaget nr 285, att utskottets hemställan i utlåtande nr 139 samt, rörande förslaget nr 286, att utskottets hemställan i utlåtande nr 135 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 287, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgifter.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 41 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till landsfiskalerna m. fl. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 148, i anledning av riksdagens år 1944 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden den 1 juli 1943—30 juni 1944.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Då alla ärenden på föredragningslistan redan blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 5.43 eftermiddagen.

In fidem
Eric Carlén.

Stockholm 1945. Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner.
452114